

BOSNA I HERCEGOVINA
VIJEĆE MINISTARA
DIREKCIJA ZA EKONOMSKO PLANIRANJE

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
САВЈЕТ МИНИСТАРА
ДИРЕКЦИЈА ЗА ЕКОНОМСКО ПЛАНИРАЊЕ

BOSNIA AND HERZEGOVINA
COUNCIL OF MINISTERS
DIRECTORATE FOR ECONOMIC PLANNING

Босна и Херцеговина Економски трендови

Годишњи извјештај 2010.

Март 2011.

Садржај :

I. РЕАЛНИ СЕКТОР

- Економски раст у 2010.
- Малопродаја
- Грађевинарство
- Индустријска производња
- Тржиште рада
  - Запосленост
  - Незапосленост
  - Плате
  - Пензије

II. ЈАВНЕ ФИНАНСИЈЕ – ФИСКАЛНИ РАЗВОЈИ

- Индиректни порези
- Директни порези
- Закони о порезу на доходак и доприносе
- Извршење Буџета централних нивоа за 2008. годину
- Јавни спољни дуг

III. ЦИЈЕНЕ, МОНЕТАРНИ И ФИНАНСИЈСКИ СЕКТОР

- Цијене
- Развој монетарног сектора у БиХ
- Банкарски сектор у БиХ
- Тржиште капитала у БиХ

IV. СПОЉНИ СЕКТОР

- Спољна трговина робама
- Спољна трговина по земљама
- Платни биланс БиХ

V. ДИРЕКТНЕ СТРАНЕ ИНВЕСТИЦИЈЕ

VI. ПОСЛОВНО ОКРУЖЕЊЕ

ПРИЛОЗИ :

Табела 1: Индустријска производња у БиХ

Табела 2: Индустријска производња у ФБиХ

Табела 3: Индустријска производња у РС

Табела 4: Реални сектор БиХ - индустрија и услуге

Табела 5: Реални сектор-раст г/г у %

Табела 6: Тржиште рада

Табела 7: Раст и структура монетарних агрегата (крај периода)

Табела 8: Индекс потрошачких цијена (CPI)

Табела 9: Раст и секторска структура кредита (крај периода)

Табела 10: Раст и секторска структура депозита (крај периода)

Табела 11: Каматне стопе на кредите у БиХ у % (просјек периода)

Табела 12: Каматне стопе на депозите у БиХ у % (просјек периода)

Табела 13: Увоз и извоз роба у БиХ

Табела 14: Главни трговачки партнери

Табела 15: Платни биланс БиХ

СПИСАК ГРАФИКОНА:

- Графикон 1: Економски раст неких од најзначајнијих БиХ извозних тржишта
- Графикон 2: Структура раста БиХ малопродаје
- Графикон 3: Утицај малопродајних цијена на малопродају моторних горива и мазива
- Графикон 4: Стопе раста индустријске производње 2010./2009.
- Графикон 5: Доприноси расту индустријске производње по категоријама производа
- Графикон 6: Доприноси расту индустријске производње у процентним поенима по индустријама
- Графикон 7: Производња електричне енергије у БиХ у GWh
- Графикон 8: Основни индикатори на тржишту рада, стопе раста (%) – поређење г/г
- Графикон 9: Стопе незапослености према АРС – поређење (%)
- Графикон 10: Номинални и реални раст нето плата у БиХ, ФБиХ и РС (у %)
- Графикон 11: Номинални раст нето плата – поређење г/г (%)
- Графикон 12: Реални раст нето плата – поређење
- Графикон 13: Номинални и реални раст пензија у БиХ у 2010. години – поређење г/г
- Графикон 14: Кретање прихода од индиректних пореза по врстама, 2010./2009.
- Графикон 15: Распооређени приходи од индиректних пореза у 2009. и 2010.
- Графикон 16: Стање јавног спољног дуга, удио у БДП и сервисирање, 2002.-2010.
- Графикон 17: Стање и структура јавног спољног дуга БиХ, 2002.-2010.
- Графикон 18: Годишњи консолидовани подаци за БиХ 2002.-2010.
- Графикон 19: Доприноси расту цијена у БиХ по основним категоријама CPI ндекса у 2010. години
- Графикон 20: Инфлација у одабраним земљама у регији у 2010. години
- Графикон 21: Девизне резерве Централних банака из окружења
- Графикон 22: Допринос расту и раст новчане масе
- Графикон 23: Кретање каматних стопа у БиХ
- Графикон 24: Активне и пасивне каматне стопе и инфлација
- Графикон 25: Тржишна капитализација у милионима УСД у SEE региону 2010. године
- Графикон 26: Укупна тржишна капитализација у БиХ на крају 2010. године
- Графикон 27: Индекси инвестиционих фондова Сарајевске и Бањалучке берзе BIRS и FIRS
- Графикон 28: Индекси најуспјешнијих компанија на Сарајевској и Бањалучкој берзи SASX 10, SASX 30 и BIRS индекс предузећа из система Електропривреде РС-а (ЕРС-10)
- Графикон 29: Упоредни приказ вриједности Индекса земаља из региона Босне и Херцеговине листираних на Бечкој берзи у ЕУР (SRX Србија, CROX Хрватска, BHT Бугарска, BATX БИХ)
- Графикон 30: Промет на БиХ тржишту вриједносних папира у 2010. години
- Графикон 31: Годишње стопе раста БДП-а земаља ЕУ, САД и Јапана по кварталима у 2010.
- Графикон 32: Кретање индекса цијена хране и пића, метала и сирове нафте у периоду 2007.-2010.(2005=100)
- Графикон 33: Кретање курса валута еура и долара у периоду јануар-децембар 2010.
- Графикон 34: Дефицит текућег и робног рачуна као удио у БДП-у БиХ
- Графикон 35: Биланси на текућем рачуну платног биланса БиХ (у милионима КМ)
- Графикон 36: Удио појединих ставки у финансирању увоза у БиХ
- Графикон 37: Капитални и финансијски рачун БиХ (у милионима КМ)
- Графикон 38: Остале инвестиције у платном билансу БиХ по категоријама (у милионима КМ)
- Графикон 39: Стопе промјена увоза и извоза, те покривеност увоза извозом земаља региона за 2010. год.
- Графикон 40: Учешће појединих категорија производа у укупном увозу за 2010. год. и доприноси промјени увоза
- Графикон 41: Учешће појединих категорија производа у укупном извозу за 2010. годину и доприноси промјени извоза
- Графикон 42: Учешће појединих земаља у укупном трговачком дефициту БиХ за период 2007.-2010. године
- Графикон 43: Учешће у укупном увозу и извозу по групацијама земаља за 2009. и 2010. годину.
- Графикон 44: DSI улагања глобално, 1995.-2010. (у милијардама УСД)
- Графикон 45: UNCTAD ДСУ Глобални квартални индекс
- Графикон 46: Стање ДСУ по кварталима у БиХ (у 000 КМ)
- Графикон 47: Најзначајнија улагања у БиХ по земљама до 31.12.2010.
- Графикон 48: Регистроване ДСУ у БИХ по дјелатностима у (000) КМ

СПИСАК ТАБЕЛА:

Табела 1: Прикупљени индиректни порези у периоду 2005.-2010.

Табела 2: Приходи од директних пореза, осталих такси, казни и накнада и доприноса у 2009. и 2010. години (у милионима КМ)

Табела 3: Имплицитна и стопа обавезне резерве

Табела 4: Кретање раста депозита становништва у БиХ и окружењу

Табела 5: Квалитет кредита физичким и правним особама

Табела 6: Упоредни приказ вриједности индекса из региона (31.12.2009.-2010.)

Табела 7: Спољнотрговачки индикатори за 2010. годину и за претходне извјештајне периоде

Табела 8: Учешће појединих категорија производа у трговачком дефициту БиХ за 2009. и 2010. годину

Табела 9: Увоз, извоз и трговачки дефицит с главним трговачким партнерима у 2010. години

Табела 10: Рангирање БиХ према Doing Business 2011. године

ЛИСТА СКРАЋЕНИЦА:

APC	– Анкета о радној снази	ОР	– Обавезне резерве
БД	– Брчко Дистрикт	ПБ	– Платни биланс
БДП	– Бруто домаћи производ	ПДВ	– Порез на додану вриједност
БДВ	– Бруто додана вриједност	ПИФ	– Приватизацијски инвестицијски фонд
БХАС	–Агенција за статистику Босне и Херцеговине	ПЈИ	– Програм јавних инвестиција
BIFX	–Индекс босанских инвестицијских фондова	РС	– Република Српска
БиХ	– Босна и Херцеговина	CACE	– Сарајевска берза
БЛСЕ	– Бањалучка берза	SASX-10	– Индекс дизајниран за приказ резултата 10 најбољих компанија листираних на Сарајевској берзи
ЦББиХ	–Централна банка Босне и Херцеговине	СБ	– Свјетска банка
CEFTA	–Средњоевропски споразум о слободној трговини	SEE	– Југоисточна Европа
CPI	– Индекс потрошачких цијена	СИПА	– Државна агенција за истраге и заштиту
ДОБ	– Документ оквирног буџета	CMTK	– Стандардна међународна трговинска класификација
ДСУ	– Директна страна улагања	COP	– Средњорочни оквир расхода
EBRD	– Европска банка за обнову и развој	CPC	– Средњорочна развојна стратегија
ЕС	– Европска комисија	ССП	– Споразум о стабилизацији и придруживању
ЕКС	– Ефективна каматна стопа	ССТ	– Споразум о слободној трговини
ЕРС-10	– Индекс дизајниран за приказ резултата 10 компанија из система Електропривреде РС	СВФ	– Статистика владиних финансија
ЕУ	– Европска унија	УИО	– Управа за индиректно опорезивање БиХ
ФБиХ	– Федерација Босне и Херцеговине	USAID	– Агенција Сједињених Држава за међународни развој
FIRS	– Индекс инвестицијских фондова РС	П1 2010	– прва половина 2010. године
ФИСИМ	– Услуге финансијског посредовања индиректно мјерене	П2 2010	– друга половина 2010.године
ЈР УИО	– Јединствени рачун Управе за Индиректно опорезивање	К1 2010	–први квартал 2010. године
КМ	– Конвертибилна марка (међународни стандард ИСО 4217)	К2 2010	–други квартал 2010.године
IMF	– Међународни монетарни фонд	К3 2010	– трећи квартал 2010.године
МВТЕО	– Министарство вањске трговине и Економских односа	К4 2010	– четврти квартал 2010.године
ОМА	– Одјел за макроекономску анализу Управног одбора Управе за индиректно	М0	– Резервни новац
		М1	– Трансакцијски новац
		М2	– Новац у ширем смислу
		QM	– Квази новац
		мКМ	– милиони КМ
		г /г	– стопа раста која подразумева промјену у односу на исти период претходне године
		м/м	– стопа раста која подразумева промјену у односу на претходни мјесец текуће године

ГЛАВНИ ЕКОНОМСКИ ПОКАЗАТЕЉИ У БиХ - годишњи показатељи

	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010. (п)
Номинални БДП БиХ (у милионима КМ)	18,240	21,141	24,386	28,167	27,843	28,483
Номинална стопа раста (у %)	-	15.9 %	15.3 %	15.5 %	-1.2 %	2.3 %
Реална стопа раста (у %)	6.5 %	9.5 %	10.5 %	7.3 %	-2.2 %	0.5 %
Становништво (у хиљадама)	3,843	3,843	3,842	3,842	3,843	3,843
БДП per capita (у КМ)	4,746	5,501	6,347	7,331	7,245	7,412
Број незапослених у БиХ (у хиљадама)	508	516	527	493	498	517
Просјечне нето плате у БиХ (у КМ)	534	575	645	752	790	798
CPI (индекс потрошачких цијена)	-	6.1 %	1.5 %	7.4 %	-0.4 %	2.1 %
Консолидовани буџет БиХ** (у % БДП)						
Приходи	39.0 %	40.6 %	40.3 %	24.8 %	37.0 %	37.1 %
Расходи	36.8 %	38.0 %	39.2 %	23.3 %	38.1 %	39.8 %
Салдо	2.2 %	2.6 %	1.1 %	1.4 %	-1.1 %	-2.6 %
Спољни јавни дуг	23.8 %	19.2 %	15.9 %	14.6 %	18.3 %	21.5 %
Новац и кредити** (у % БДП)						
Новац у ширем смислу (M2)	37.8 %	38.9 %	42.5 %	44.1 %	46.4 %	48.7 %
Кредитовање приватног сектора ⁽¹⁾	19.4 %	21.2 %	24.0 %	24.4 %	23.0 %	22.4 %
Платни биланс**						
Салдо текућег рачуна у милионима КМ	-2,934	-1,493	-2,328.5	-3,557.7	-1,642.8	-1,552.9
У % БДП-а	-16.1 %	-7.1 %	-9.5 %	-12.6 %	-5.9 %	-5.5 %
Трговачки биланс**						
Извоз роба и услуга (у милионима КМ)	5,590	7,058	8,123.2	9,090.0	7,672.0	9,191.3
(стопа раста у %)	20.4 %	26.3 %	15.1 %	11.9 %	-15.6 %	19.8 %
Увоз роба и услуга (у милионима КМ)	12,467	12,672	14,973.7	17,264.9	13,260.5	14,475.1
(стопа раста у %)	11.8 %	1.6 %	18.2 %	15.3 %	-23.2 %	9.2 %
Биланс роба и услуга (у % БДП-а)	-37.7 %	-26.6 %	-28.1 %	-29.0 %	-20.1 %	-18.6 %
Бруто девизне резерве**						
У милионима КМ	3,458.7	4,469.3	5,585.4	6,603.4	6,212.1	6,457.7
У мјесецима увоза роба и услуга	4.3	5.4	5.5	4.3	5.6	5.2
Сервисирање спољног јавног дуга***						
У милионима КМ	230	270	239	152.91	245.88	300.88
У % извоза роба и услуга	4.1 %	3.8 %	2.9 %	1.7 %	3.2 %	3.3 %

(п) - пројекција ДЕП-а

(1) Према Централној банци БиХ приватни сектор обухвата домаћинства, небанкарске финансијске институције и остало

** Извор: Централна банка БиХ за приходе, трошкове и нето кредитовање, као и платни биланс

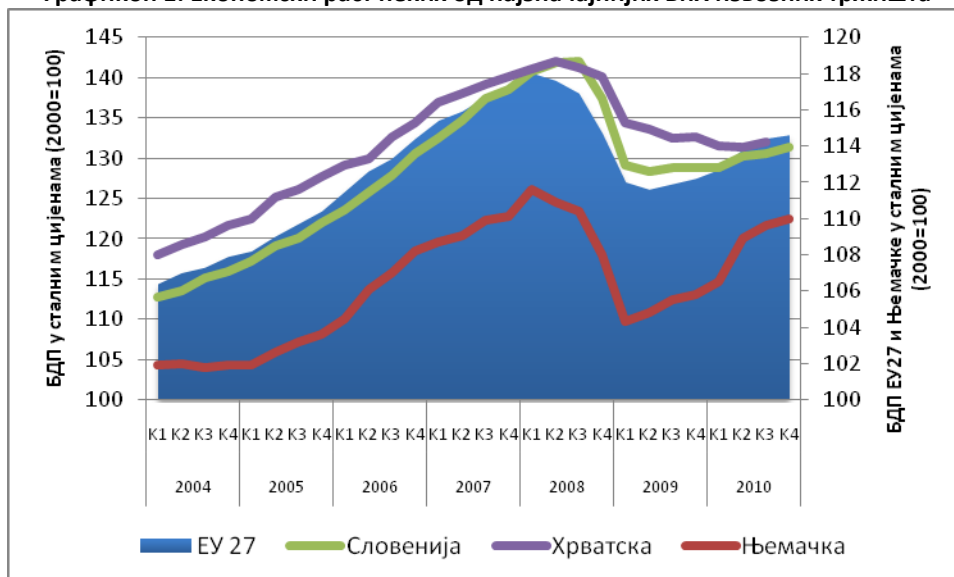
*** Извор: Министарство финансија и трезора БиХ

I РЕАЛНИ СЕКТОР

Економски раст у 2010.

Опоравак БиХ економије након снажне рецесије у 2009. години, нажалост је изостао упркос снажном економском опоравку Њемачке, те постепеном опоравку већине осталих главних бх. трговачких партнера током 2010. године. Могло би се, заправо, рећи да је 2010. у БиХ била година консолидације у којој је углавном заустављен прошлогодишњи пад, што се највише огледа кроз заустављање смањења спољне трговине и знатно слабији интензитет опадања новчаних прилива из иностранства у односу на претходну годину. Наиме, постепени напредак извоза, праћен стагнацијом домаће потражње и увоза, по свему судећи је довео до скромног бх. економског раста између 0,5-1 % у 2010. години. То потврђују и индикатори активности у реалном сектору, гдје се, такође, углавном биљежи тек скроман раст. Овде се посебно истиче пораст индустријске производње од свега 1,6 %, стагнација финансијског сектора, те двоцифрени пад грађевинарства и инвестиција уопште.

Графикон 1: Економски раст неких од најзначајнијих БиХ извозних тржишта

Извор: Еуростат

Показатељи производње и увоза указују да је приватна потрошња током 2010. остварила реалан раст између 1-3 %, упркос смањењу индикатора расположивог дохотка домаћинства. Наиме, деветомјесечни пад текућих иностраних прилива по основу дознака и доходака од 6 и 12,7 % респективно, негативан деветомјесечни раст социјалних давања централне владе¹ од 0,2 %, те смањење броја запослених (0,7 %) праћено приближно једнаким реалним растом плата, недвосмислено указују на смањење расположивог дохотка. Његов реални пад притом је био знатно интензивнији, имајући у виду пораст индекса потрошачких цијена од 2,1 %. Банкарски сектор такође није подржао приватну потрошњу, обзиром на смањење стања нестамбених кредита домаћинства на крају 2010. од 1 %. Упркос свему овоме, пораст вриједности увоза потрошачких добара од приближно 5 %, праћен порастом производње трајних потрошачких

¹ Централна влада директно и кроз фондове дистрибуише највећи дио социјалних трансфера. Општине, у поређењу с њом, имају скоро маргиналну улогу.

добара (од 15 %), снажно указују на евентуални пораст приватне потрошње. Ако се не придаје велики значај могућем благом реалном паду промета у малопродаји², све остало наводи на закључак о повећању потрошње и смањењу штедње сектора домаћинства³ током 2010. године. Истовремено, према консолидованим прелиминарним и непотпуним извјештајима о јавним приходима и расходима (ОМА и ЦББХ), владин сектор такође биљежи значајан дефицит, те реалан раст јавне потрошње у 2010. години.

Пад приватних инвестиција од приближно 20 %, који је обиљежио рецесију у 2009., настављен је тек нешто слабијим интензитетом током 2010. године. На то, прије свега, указују пад вриједности грађевинских радова од приближно 15 % и увоза капиталних добара од 6,5 %. Имајући у виду повећање јавних инвестиција од 18,1 %⁴, укупне инвестиције су, по свему судећи, забиљежиле двоцифрен пораст у 2010. години. Како је већ наведено у ранијим публикацијама, ово је резултат не само песимистичких очекивања у будућности, него и строжијих критеријума посуђивања и повећаних трошкова капитала како у свијету тако и у БиХ. Смањење домаће приватне и јавне штедње, те негативан прилив директних страних улагања знатно су отежали финансирање инвестиција. Слаба извозна потражња, те пројекције спорог опоравка БиХ извозних тржишта, несумњиво су умањили интерес за инвестирањем. Коначно, иако нема званичних података, пад извоза је највјероватније директно или индиректно у великој мјери угрозио профитабилност многих домаћих предузећа, угрозивши на тај начин њихов главни извор финансирања приватних инвестиција.

Реалан пораст спољне трговине био је знатно скромнији у односу на остварени раст вриједности робног извоза од 28 % и увоза од 10 %. Наиме, пораст свјетских цијена алуминијума и нафте од приближно 30 %, те хране и пића од скоро 12 %, били су главни фактори пораста вриједности извоза и увоза⁵. С друге стране, упркос повећању производње основних метала од 25 %⁶, маргиналан укупни пораст углавном извозно оријентисане индустријске производње, те слаба домаћа потражња снажно указују да су извоз и увоз у реалном смислу тек незнатно порасли током 2010. Пад домаћих инвестиција и новчаних прилива из иностранства кроз пад увоза капиталних добара, те отежано финансирање спољнотрговачког дефицита, притом су знатно ослабили увозну потражњу и увоз. Пад инвестиција чак је превазишао и приличан раст дефицита сектора владе и домаћинства, тако да је у првих девет мјесеци 2010. забиљежен пад дефицита текућег рачуна већ другу годину заредом. По свему судећи, чини се да ће веома потребни економски опоравак тећи споро и биће потребно неколико година да би се достигао ниво економске активности из 2008. године.

Малопродаја

Према процјени ДЕП-а, дјелатност малопродаје забиљежила је пораст промета од 5,6 % у 2010. години. Посматрајући графикон у наставку, на први поглед би се могло закључити да се

---

² Промет малопродаје се по својој структури битно разликује од приватне потрошње, па су самим тим могућа значајна одступања стопа раста.

³ Напомена: Појам штедње сектора домаћинства представља разлику њиховог расположивогдохотка и потрошње, те га не треба мијешати с депозитима овог сектора. Наиме, депозити су знатно ужа категорија и представљају само један од облика којима је могуће чувати штедњу.

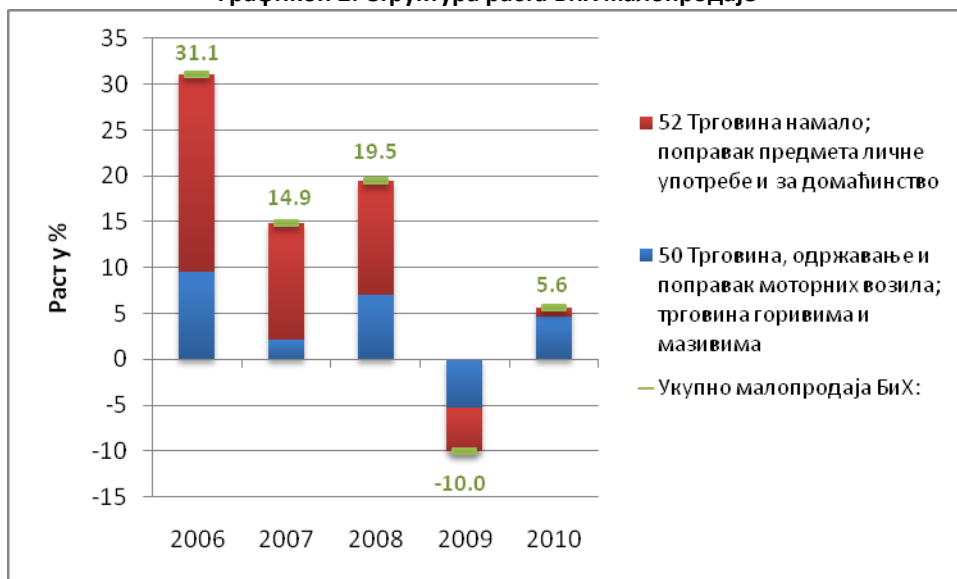
⁴ Извор: ОМА - Консолидовани извјештаји опште владе за 2009.-2010.

⁵ Нажалост, БХАС још увијек не објављује кварталне податке реалног пораста извоза и увоза, тако да је ДЕП приморан вршити процјене на бази доступних кварталних индикатора.

⁶ Извор: БХАС у оквиру пораста физичког обима индустријске производње.

малопродаја након прошлогодишњег пада дјеломично опоравила. Ипак, пажљивије гледано, примјећује се да трговина горивима доминира овим растом, потпуно одређеним растом малопродајних цијена горива. Другим ријечима, пораст цијена горива је скоро у стопу пратио малопродају горива и мазива, тако да је реални раст ове категорије једва био позитиван (Графикон 3). Имајући у виду скроман пораст остатка малопродаје од свега 1,2 %, који би у реалном смислу након дефлационисања највјероватније постао негативан, реалан пораст укупног малопродајног промета би по свој прилици, такође, могао бити негативан. Ово је углавном узроковано скромним порастом приватне потрошње, односно свим факторима који су довели до смањења расположивог дохотка домаћинства.

Графикон 2: Структура раста БиХ малопродаје

Извор: Процјена ДЕП-а на бази индекса ентитетских статистика

Графикон 3: Утицај малопродајних цијена на малопродају моторних горива и мазива

Извори: Цијене – БХАС; Малопродаја горива – процјена ДЕП-а на бази индекса ентитетских статистика

Грађевинарство

Раније поменути фактори који су довели до пада бх. инвестиција били су главни узроци пада вриједности грађевинских радова од 17,6 %⁷ у 2010. години. Тиме је настављен тренд који је поео и у највећој мјери узрокован рецесијом из 2009. године. Треба, ипак, рећи да интензитет поменутог опадања слаби из квартала у квартал, захваљујући, прије свега, грађевинским радовима у ФБиХ, гдје је у четвртном кварталу, први пут након 2008., забиљежен раст. То се, нажалост, не може рећи за РС, гдје је прошлогодишњи пад вриједности грађевинских радова више него удвостручен у 2010. години. Изградња нестамбених и стамбених зграда је све вријеме била главни елемент пада грађевинарства, посебно у РС-у, што је у највећој мјери узроковано слабом инвестиционом потражњом у приватном сектору и отежаним посуђивањем од стране банкарског сектора. Поред тога, рецесијом узрокован пад владиних прихода знатно је отежао финансирање јавних инвестиција, и то не само у путну инфраструктуру него и изградњу нестамбених зграда. Ипак, путна инфраструктура прва се почела опорављати у другом полугодишту 2010., те је на крају године била једина категорија која је забиљежила раст. Поред тога, у ФБиХ нестамбене зграде су у другом полугодишту такође забиљежиле постепени опоравак, те су у задњем кварталу, након скоро двије године, забиљежиле позитиван раст. У питању је веома охрабрујућа вијест и добра најава за 2011., посебно ако се има у виду да се углавном ради о приватним инвестицијама. Ипак, заустављање општег негативног тренда грађевинарства ће захтијевати и значајно побољшање на подручју РС-а.

Индустријска производња у БиХ

Кретања индустријске производње у Босни и Херцеговини одређена су узајамним дјеловањем низа унутрашњих и спољних фактора. Промјене домаће потражње су мање значајне и углавном се одражавају кроз енергетски сектор, рударство и веома мали дио прерађивачке индустрије, док дешавања на извозним тржиштима имају примарну улогу и практично у потпуности одређују кретања индустријске производње у БиХ. Ово се посебно односи на већи дио извозно оријентисане прерађивачке индустрије у БиХ, која у великој мјери зависи о стању на иностраним тржиштима, што се најбоље видјело током прошле године која је протекла у знаку кризе реалног сектора. Статистички показатељи за 2010. годину су нешто оптимистичнији и указују да се индустријска производња у БиХ прилично стабилизовала, иако опоравак није на нивоу земаља ЕУ⁸. Поред побољшања привредне активности у земљама ЕУ, за потпуни опоравак бх. индустријске производње, неопходни су повећање броја запослених и потпуни опоравак земаља региона те опоравак оних грана БиХ индустрије детерминисаних домаћом потражњом.

Према подацима БХАС-а за 2010. Годину, БиХ је забиљежила раст индустријске производње од 1,6 % у односу на претходну годину⁹. Главни разлог за стабилизацију индустријске производње у БиХ у 2010. години јесте опоравак извозних тржишта за поједине производе, што је резултирало повећањем потражње за БиХ извозним производима као што су: основни метали, електрична енергија, намјештај и деривати нафте. Ако се има у виду да је сектор рударства забиљежио пад производње у односу на претходну годину, онда се може констатовати да су извозно оријентисане гране прерађивачке индустрије и стабилна производња у сектору електричне

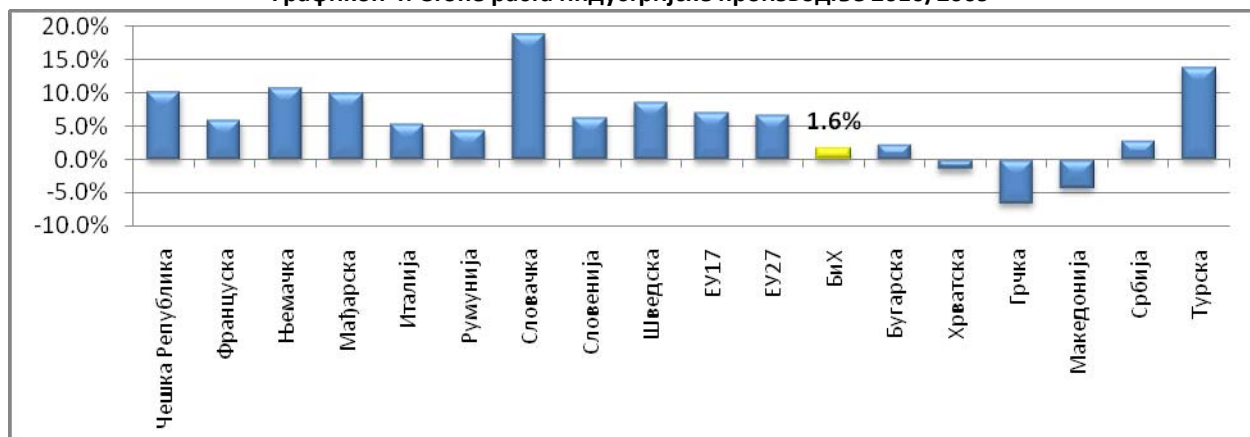
⁷ Процјена ДЕП-а на бази ентитетских индекса.

⁸ Еуростат и национални заводи за статистику, "Индекси раста индустријске производње за период јануар-децембар 2010".

⁹ Агенција за статистику БиХ, "Индекс обима индустријске производње у Босни и Херцеговини у децембру 2010. године"

енергије најзаслужнији за раст индустријске производње у БиХ у 2010. години. Када је у питању индустријска производња у БиХ, додатно охрабрују подаци Еуростата који указују на то да су индустрије земаља ЕУ наставиле тренд опоравка, те да су залихе у овим земљама значајно смањене¹⁰, што ће готово сигурно резултирати повећањем потражење за БиХ производима у овим земљама у наредном периоду.

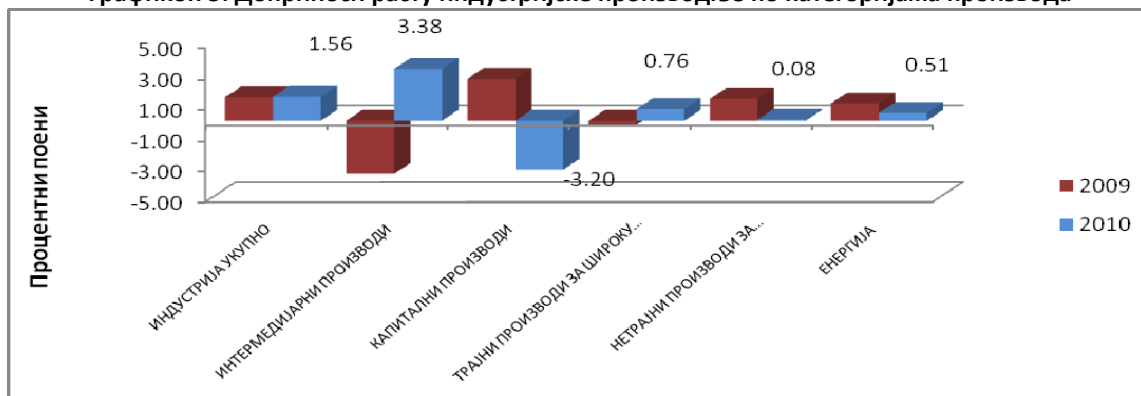
Графикон 4: Стопе раста индустријске производње 2010/2009

Извор: Еуростат и Национални статистички заводи

Посматрано по класификацији производа у периоду јануар-децембар 2010. године, највећи пад производње десио се у категорији капитални производи и износио је скоро 40 % у односу на исти период претходне године, док је негативни допринос ове категорије производа у укупном расту индустријске производње износио 3,2 процентна поена. Ово је разумљиво, обзиром на још увијек присутну кризу инвестиција и грађевинског сектора, како у БиХ тако и у земљама ЕУ. С друге стране, у свим осталим категоријама евидентно је повећање производње у односу на претходну годину. Тако је производња интермедијарних производа расла за 10,5 %, трајних производа за широку потрошњу 15 %, производња нетрајних производа за широку потрошњу повећана за 0,5 %, док је раст производње енергетских производа био испод вишегодишњег просјека и износио је 1,5 % у односу прошлу годину. Заједнички допринос ових производа укупном расту индустријске производње у 2010. години износио је 4,8 процентна поена.

Графикон 5: Доприноси расту индустријске производње по категоријама производа

Извор: Агенција за статистику БиХ

¹⁰European Commission Enterprise and Industry, "Monthly note on economic recovery in manufacturing, construction and services industries" January 2011.

Рударство у БиХ

У поређењу с прошлом годином, сектор рударства у Босни Херцеговини је током 2010. године остварио нешто слабије резултате, забиљеживши пад производње од око 4 %, а допринос укупном расту индустријске производње био је негативан и износио је скоро 0,5 процентног поена. У рудницима мрког угља и лигнита у БиХ је у наведеном периоду забиљежено смањење производње од око 5 % у односу на прошлу годину. Рудници камена, кречњака и других сировина које се користе за производњу грађевинског материјала, такође биљеже пад производње у наведеном периоду, узрокован падом потражње за грађевинским материјалом, обзиром на још увијек присутну кризу грађевинарског сектора у БиХ. С друге стране, опоравак тржишта метала и металне индустрије у БиХ позитивно се одразио на пословање рудника металне руде, који су током ове године забиљежили повећање производње од преко 30 % у односу на 2009. годину.

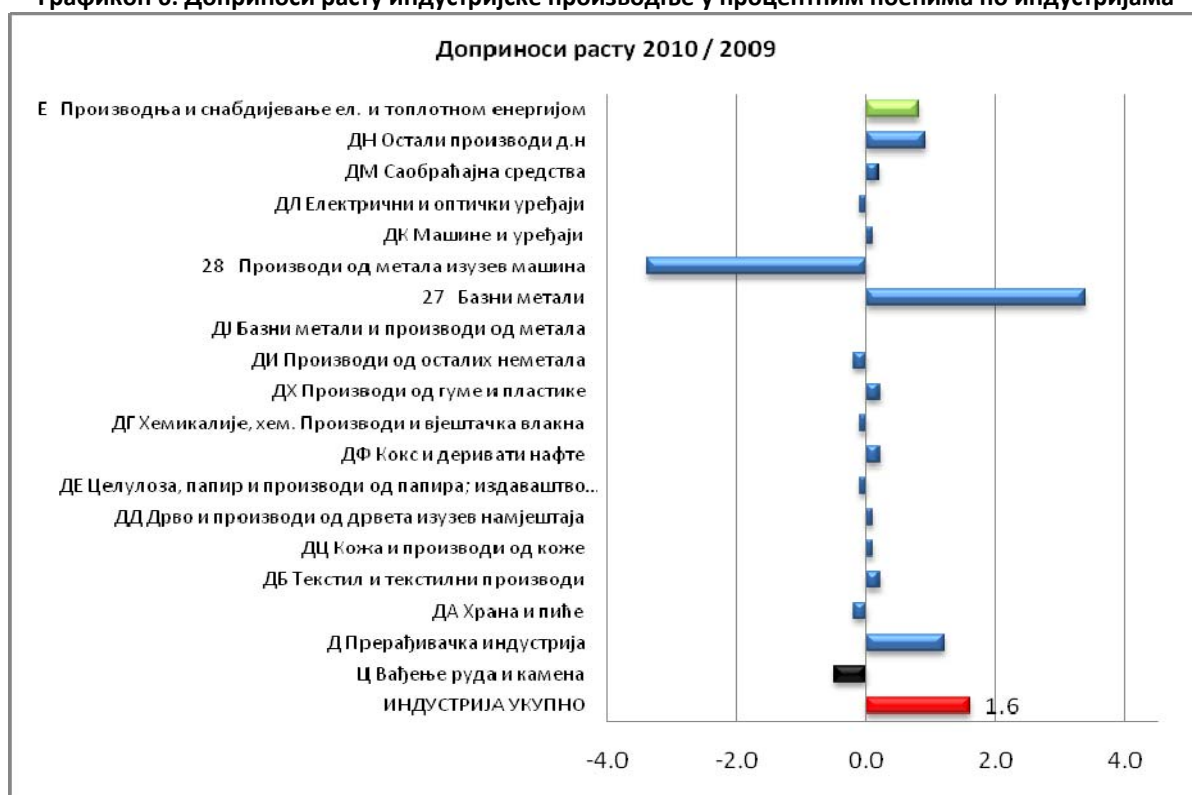
Прерађивачка индустрија у БиХ

Прерађивачка индустрија у БиХ, која чини више од 90 % укупног бх. извоза, у великој је мјери извозно оријентисана, тако да скоро у потпуности зависи од кретања на иностраном тржишту, што се најбоље видјело током 2009. , када ја услед економске кризе пад привредне активности на извозном тржишту резултирао значајним падом производње у бх прерађивачкој индустрији од 4,5 % на годишњем нивоу. Међутим, већ почетком 2010. године интензивирање економске активности и опоравак индустрија у земљама ЕУ позитивно се одразило на поједине гране прерађивачке индустрије у БиХ (индустрија основних метала, нафтна индустрија, индустрија намјештаја, аутомобилска и текстилна индустрија). Повећање иностране потражње за појединим бх. извозним производима током 2010. године резултирало је повећањем извоза од преко 28 %, те растом прерађивачке индустрије од скоро 2 % у односу на исти период претходне године, док је њен допринос расту укупне индустријске производње у БиХ износио скоро 1,5 процентних поена. Потребно је, међутим, нагласити да је опоравак прерађивачке индустрије у БиХ доста благ, јер поједине гране још увијек трпе посљедице глобалне економске кризе. Поред развоја ситуације на ЕУ тржишту, потпуни опоравак прерађивачке индустрије у БиХ доста зависи и од опоравка индустријске производње у земљама региона које биљеже скроман раст или чак и пад производње у прерађивачкој индустрији. Осим наведених фактора, на кретање индустријске производње значајно утичу и гране индустрије превасходно оријентисане на домаће тржиште, превасходно сектор рударства који има значајан удио у укупној индустријској производњи у БиХ.

Метална индустрија има висок ниво интегрисаности у свјетске производне ланце и сматра се носиоцем прерађивачке индустрије у БиХ. Већ почетком 2010. године опоравак тржишта метала у свијету и скок свјетских цијена метала позитивно се одразио на бх. металну индустрију, а највише на производњу основних метала. У периоду јануар-децембар 2010. године метална индустрија у БиХ прилично се опоравила, забиљеживши повећање производње и извоза у односу на исти период претходне године, док је њен допринос укупном расту индустријске производње износио 0,5 процентних поена. Потребно је напоменути да за разлику од претходних година производња производа од метала није пратила тренд кретања индустрије основних метала, који је био позитиван и највише допринио укупном расту како металне индустрије тако и укупне индустријске производње у БиХ. Разлог за овакав развој ситуације лежи у чињеници да је индустрија основних метала више извозно оријентисана, а и највећи бх. произвођачи гвожђа и алуминијума (Алуминијум Мостар и АрцелорМиттал Зеница) сврстани су у ову категорију, док се производи од метала више користе за домаћу производњу, те у сектору грађевинарства који још увијек наставља негативан тренд пословања из прошле године. Током 2010. године индустрија основних

метала забиљежила је повећање производње и извоза од преко 25 односно 80 % у поређењу с претходном годином, док је у истом периоду производња производа од метала смањена за скоро 45 %. Категорије производа које су највише допринијеле расту индустријске производње у периоду јануар-децембар 2010. године су: гвожђе и челик са скоро 1,5, и алуминијум с 1-процентним поеном, док је највећи негативани допринос био у категорији металних конструкција, скоро 3 процентна поена. Главни разлози повећања производње основних метала у БиХ у наведеном периоду су опоравак индустрије у земљама ЕУ, што је повећало потражњу за основним металима, смањен ниво залиха метала и скок цијена метала на свјетском тржишту, који је стимулативно дјеловао на произвођаче у БиХ. Тако је према подацима ЕУРОФЕР-а током 2010. године дошло до стабилизације потрошње метала у ЕУ, с годишњом стопом раста од 5 % у односу на претходну годину, док је увоз метала имао динамичну тенденцију раста од око 25 % на годишњем нивоу¹¹. С друге стране, према подацима IMF-а, цијене метала на свјетском тржишту су драстично скочиле у односу на претходну годину. Тако је укупни индекс цијена метала у периоду јануар-децембар 2010. повећан за 40 % у односу на исти период 2009. године, а просјечна цијена алуминијума по тони порасла је са 1670 \$ у 2009 на 2170\$ у 2010. години¹². Наведени фактори довели су до повећања наруџби из иностранства што је стимулисало носиоце бх. металне индустрије, АрцелорМиттал из Зенице и Алуминијум Мостар, да повећају производне капацитете у односу на претходну годину. Ова дешавања у металној индустрији у великој мјери су одредила кретање како прерађивачке индустрије тако и укупне индустријске производње у Босни и Херцеговини током 2010. године.

Графикон 6: Доприноси расту индустријске производње у процентним поенима по индустријама

Извор: Агенција за статистику БиХ

¹¹ ЕУРОФЕР – (Еуропеан Конфедератион оф Ирон анд Стеел Индустриес) – “Економиц анд Стеел Маркет Оутлоок 2010-2011.” 3.рд Фебруару 2011.

¹² ИМФ- “Индекс од Примару Цоммодиту Прицес 1999-2010”, Децембер 2010.

Поред индустрије основних метала, кључне за раст укупног индекса индустријске производње у БиХ у 2010. години, индустрија намјештаја, аутомобилска индустрија, машинска индустрија, производња кокса и нафтних деривата те текстилна индустрија забиљежиле су повећање производње у односу на претходну годину. Ако се има у виду ућешће свих наведених индустрија, посебно треба издвојити производњу намјештаја која већ дужи низ година даје значајан допринос укупној индустријској производњи у БиХ. Тако је индустрија намјештаја у периоду јануар-децембар ове године остварила раст производње од преко 15 % и раст извоза од скоро 30 % у односу на исти период претходне године, док је њен допринос у укупном расту индустријске производње износио 0,8 процентних поена. Посматрано по производима, најзначајнији раст производње регистрован је у производњи столица и кухињског намјештаја. За разлику од првог полугодишта, кад су показатељи у овој индустријској грани били доста скромнији, у другој половини 2010. године примјетно је побољшање производње у бх. аутомобилској индустрији, која је током 2010. године забиљежила повећање производње од преко 20 % у односу на прошлу годину. Иако се то десило с 2 квартала закашњења, чини се да су стимулативне мјере за подршку аутомобилској индустрији покренуте у земљама ЕУ позитивно дјеловале на производне процесе у БиХ¹³. Слична ситуација је и у производњи машина и уређаја, гдје је током 2010. регистровано повећање производње од скоро 6 %, те повећање извоза од 7 %, међутим, обзиром на мало ућешће у укупној бх. индустријској производњи, допринос ове индустрије у укупном расту није био толико изражен. Производња нафте и кокса у 2010. години такође је забиљежила значајно повећање производње, са стопом раста од скоро 15 % у односу на претходну године, што се посебно одразило на извозне перформансе ове индустријске гране. Извоз у овој категорији у односу на исти период 2009. године је удвостручен, а најзначајнији удио у извозу имали су нафта и нафтни деривати из Рафинерије Босански Брод, која се у великим количинама извози у земље региона, највише у Србију. Међутим, обзиром на мали удио ове индустријске гране у индустријској производњи у БиХ, допринос укупном расту индустријске производње није био толико изражен и износио је тек 0,15 процентних поена. Поред горе наведених индустрија, потребно је такође истакнути позитиван и стабилан тренд раста у производњи текстила током цијеле године. У 2010. години производња текстила забиљежила је стопу раста од око 10 % у односу на претходну годину.

С друге стране, индустријске гране које су у протеклим годинама уз металну индустрију биле носоци индустријске производње и извоза у БиХ, према подацима за 2010. годину још увијек трпе посљедице глобалне економске кризе из прошле године. Тако је ниво производње у овим индустријским гранама (хемијска и дрвна индустрија) на истом или чак испод прошлогодишњег доста ниског нивоа производње с обзиром да је 2009. година протекла у знаку глобалне економске кризе. Производња хране, пића и дувана има значајно учешће у укупној бх. индустријској производњи и у протеклим годинама давала је велики допринос расту индустријске производње у БиХ. Међутим, у 2010. години ниво производње у овој индустријској грани нижи је за 1,5 % у односу на претходну годину, а допринос укупном расту био је негативан и износио је 0,2 процентна поена. Детаљнијим посматрањем категорија производа примјећује се да је производња прехранбених производа на нивоу прошлогодишње, тако да се може констатовати да је главни разлог слабих резултата пад производње алкохолних пића и дувана од преко 15 %. Сектор грађевинарстава, како у свијету тако и у Босни и Херцеговини, нашао се на удару свјетске економске кризе, чему свједочи и смањење грађевинских радова од око 17 % у односу на прошлу годину. Грађевински сектор у ЕУ и у БиХ споро се опоравља од посљедица прошлогодишње кризе и још увијек трпи негативне прошлогодишње посљедице. Оваква ситуација у грађевинарству ослабила је потражњу за грађевинским материјалом и самим тим довела до пада производње

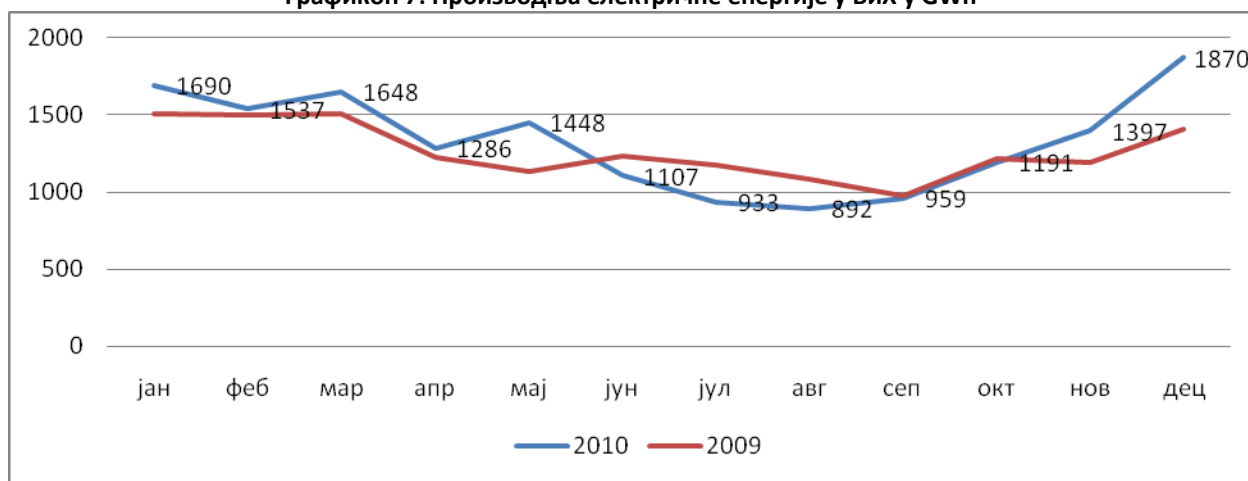
¹³ ACEA-Accociation des Conconstructeurs Europeenes d Automobiles“Press Release“,26.01.2011.

неметалних минерала од око 4 % у односу на претходну годину. Највећи пад производње десио се у производњи цемента, цигле и цријепа.

Енергетски сектор у БиХ

Енергетски сектор у Босне и Херцеговини, који укључује руднике и производњу електричне енергије, у протеклом периоду давао је значајан допринос расту индустријске производње и био један од главних носилаца њене стабилности. Према посљедњим расположивим подацима ДЕРК-а, сектор електричне енергије у БиХ наставио је позитиван тренд раста и током 2010. године остварио повећање производње од 10 % у односу на претходну годину, а допринос укупном расту индустријске производње износио је 0,8 процентних поена. На овај начин остварен је историјски рекорд у производњи електричне енергије у БиХ који је износио 15.975,00 GWh. Главни разлог повећања укупне производње електричне енергије у овој години је повољна хидролошка ситуација током године, која је омогућила 30 % раст производње у хидроенергетским постројењима у односу на прошлу годину. Тако је први пут бх. производња електричне енергије у хидроелектранама надмашила ниво производње остварен у термоенергетским постројењима. Ремонтни радови у појединим термоенергетским постројењима током 2010. године резултирали су смањењем производње електричне енергије у термоелектранама од 5 % у односу на претходну годину. Смањење производње у термоелектранама резултирало је и падом потражње за угљем што се директно одразило на пословање бх. рудника, који су забиљежили годишњи пад производње од око 5 % у односу на претходну годину. С друге стране, укупна потрошња електричне енергије у БиХ током 2010. године. повећана је за 8 % у односу на прошлу годину. Ако се посматра структура потрошње електричне енергије у БиХ, охрабрује чињеница да потрошња електричне енергије индустријских потрошача има тренд раста од око 20 % у односу на прошлу годину. Раст укупне производње електричне енергије у БиХ током 2010. године резултирао је повећањем извоза електричне енергије од 25 % у физичким јединицама GWh, док је вриједност извоза изражена у КМ повећана за око 6 % у односу на претходну годину.¹⁴

Графикон 7: Производња електричне енергије у БиХ у GWh

Извор: ДЕРК - Државна регулаторна комисија за електричну енергију

¹⁴ ДЕРК- Државна регулаторна комисија за електричну енергију, "Извјештај за 2010. годину".

Тржиште рада

Иако се бх. економија полако опоравља, тржиште рада током 2010. године није показало позитивне помаке. Скраман обим пословних активности у приватном сектору и успорен опоравак главних привредних грана највише погођених кризом нису били довољни да зауставе смањење броја запослених у БиХ. Напротив, кроз 2010. годину регистровано је повећање броја незапослених лица, што је јасан показатељ да бх. тржиште рада трпи много озбиљније посљедице кризе из 2009. године и да ће опоравак бити дужи него што се могло претпоставити. Све компаније које су отпустиле раднике много теже поново запошљавају због претрпљених финансијских штета, а, с друге стране, на бироима за запошљавање поред отпуштених радника стално је присутан раст новопридошле радне снаге по завршеном школовању. Све заједно указује да ће највећи изазов у 2011. години бити креирање нових радних мјеста. Лоши пословни резултати компанија у оквиру приватног сектора, али и смањење плата у јавном сектору, умногоме су утицали на успорен номинални раст плата у БиХ у 2010. години, односно негативан реални раст плата због присуства инфлације. Ни примања пензионера нису била поштеђена турбуленција на тржишту рада. Уз константан раст броја пензионера током 2010. године и смањен број осигураника¹⁵ пензиони фондови у БиХ нису имали могућности за било каква повећања пензија. Пензије у БиХ су умањене за 1 %, док су минималне пензије остале на истом нивоу као и у 2009. години.

Запосленост

Укупна радна снага у БиХ је у 2010. години повећана за 1,2 %, али се удио запослених лица смањио у корист незапослених лица. Просјечан број запослених у БиХ у 2010. години износи 681,7¹⁶ хиљада лица што је за 0,7 % мање у односу на 2009. годину. Исто тако, број осигураника који уплаћују доприносе у пензионе фондове у БиХ такође је смањен за 2,4 %. Најзначајније смањење броја запослених, како се могло и претпоставити, је у оквиру приватног сектора, док је број запослених у јавном¹⁷ сектору увећан и битно је детерминисао стопу смањења броја запослених, која би иначе била знатно нижа.

У оквиру приватног сектора, у 2010. години најзапаженије смањење броја запослених лица било је у области прерађивачке индустрије (3,8 %), иако је прерађивачка индустрија остварила благи опоравак обима производње од 1,9 % г/г. Међутим, приликом поређења броја запослених у овој грани на почетку и на крају године, можемо рећи да број запослених у овој грани заправо стагнира¹⁸ током 2010. године. То би могло значити да су, и поред повећања обима посла, послодавци у поменутој индустрији били опрезни са запошљавањем и настојали да задрже постојећи број радника. Узастопно смањење обима грађевинске активности у БиХ (нарочито у РС-у) подстакнуло је отпуштање вишка радника у грађевинарству. Тако је број запослених у поменутој грани смањен за 7 % у 2010. години. Трговина навелико и мало још је једна област која је значајно допринијела смањењу броја запослених у БиХ. Стагнација обима малопродаје у БиХ умањила је број запослених у овој грани за 1,3 %. Број запослених значајније је смањен и у угоститељству (7,4

¹⁵ Осигураници – особе које уплаћују доприносе у пензионе фондове у БиХ.

¹⁶ Напомена: Привремени податак, БХАС врши ревизију података о броју запослених за 2010. и 2009. годину, стога све наведене податке о броју запослених у Економским трендовима треба третирати као привремене. Нови подаци о броју запослених у БиХ нису објављени у периоду израде Економских трендова.

¹⁷ Јавни сектор обухвата дјелатности Л-О, док приватни сектор обухвата дјелатности А-К.

¹⁸ У јануару 2010. године број запослених у прерађивачкој индустрији је износио 131,5 хиљада лица, док је у децембру исте године износио 132 хиљаде лица.

%), што се могло и претпоставити уз смањена реална примања бх. грађана и лошију куповну моћ. За разлику од приватног сектора у БиХ, број запослених у јавном сектору је у 2010. години повећан за 1,9 %, првенствено кроз повећање броја запослених у образовању и јавној управи.

Све поменуте промјене у броју запослених у БиХ директна су посљедица аналогних промјена у броју запослених у оба ентитета. Просјечан број запослених у ФБиХ је у 2010. години износио 424,2¹⁹ хиљада лица, што је за 0,5 % мање у односу на 2009. годину. Број запослених у прерађивачкој индустрији смањен је за 2,1 %, грађевинарству 5,7 %, угоститељству 5 %, саобраћају, складиштењу и везама 1,8 %. У РС-у је просјечан број запослених лица у 2010. години износио 244,5²⁰ хиљада и мањи је за 5,5 % у односу на 2009. годину. У оквиру прерађивачке индустрије у РС-у број запослених је смањен за чак 11,1 %, трговине навелико и мало 12,2 % те грађевинарства 14,9 %. Уједно се ради о секторима који су у оба ентитета имали највише утицаји на смањење броја запослених.

Графикон 8: Основни индикатори на тржишту рада, стопе раста (%) – поређење г/г

Извор: БХАС, Заводи за запошљавање ентитета и БД, ДЕП калкулације

Незапосленост

Смањење броја запослених лица у БиХ резултирало је повећањем пријава у регистар Завода за запошљавање. Заводи у БиХ су током 2010. године регистровали значајан прилив незапослених лица. Немогућност бх. економије да апсорбује новопристиглу радну снагу за посљедицу је, такође, имала пораст укупног броја незапослених. Просјечан број незапослених лица у БиХ је у 2010. години растао стопом од 3,9 % г/г (или 19 хиљада лица више у односу на 2009.) и износио 517 хиљада лица. Међутим, у другој половини 2010. године евидентан је тренд успоравања стопе раста броја незапослених, која је на почетку године била 5,7 % да би на крају године износила 2,2 %.

¹⁹ Број запослених у ФБиХ је привремен податак. Федерални завод за статистику врши корекцију броја запослених у 2010. години. Коначни подаци нису били објављени у периоду писања Економских трендова.

²⁰ Просјечан број запослених у РС-у израчунат је као просјек броја запослених у марту и септембру 2010. године.

Највећи утицај на раст броја незапослених у БиХ био је кроз пораст броја незапослених у ФБиХ, гдје се просјечан број незапослених у 2010. години увећао за 3,9 % и износио 360,5 хиљада лица. У ФБиХ на евиденцију Завода за запошљавање у периоду јануар-децембар 2010. године, од укупно пријављених лица чак 51 % се нашао услед прекида радног односа. Најчешћи разлози прекида радног односа у посматраној години били су престанак уговора на одређено вријеме, споразумни раскид уговора, повреда радне обавезе и слично. Од укупно пријављених на евиденцију због престанка радног односа, 59 % пријављених је у поменутих категоријама, док је 38 % пријављених на евиденцију као технолошки вишак, те 3 % кроз стечај, ликвидацију реструктурирање и приватизацију предузећа. Анализом кантона, уочава се да је у ФБиХ од укупно пријављених на заводе за запошљавање због губитка посла у Кантону Сарајево (28 %), Тузланском кантону (25 %) и Зеничко-добојском кантону (18 %), што је очекивано, обзиром да је највећа концентрација радних мјеста у поменутих кантонима који су током кризе уједно и највише били изложени негативним кретањима.

У РС-у је просјечан број незапослених лица у 2010. години износио 145,3 хиљаде лица, што је за 4,2 % више у односу на 2009. годину. На Завод за запошљавање РС-а, као и у ФБиХ, више од половине укупног броја нашло се због престанка радног односа. Најчешћи разлози прекида радног односа и пријаве на евиденцију Завода су кроз технолошки вишак (31 %), споразумни прекид радног односа (26 %) те престанак рада на одређено вријеме (18 %). Иако се број незапослених лица у РС-у и даље увећава, уочено је да се мјесечна стопа раста постепено успорава.

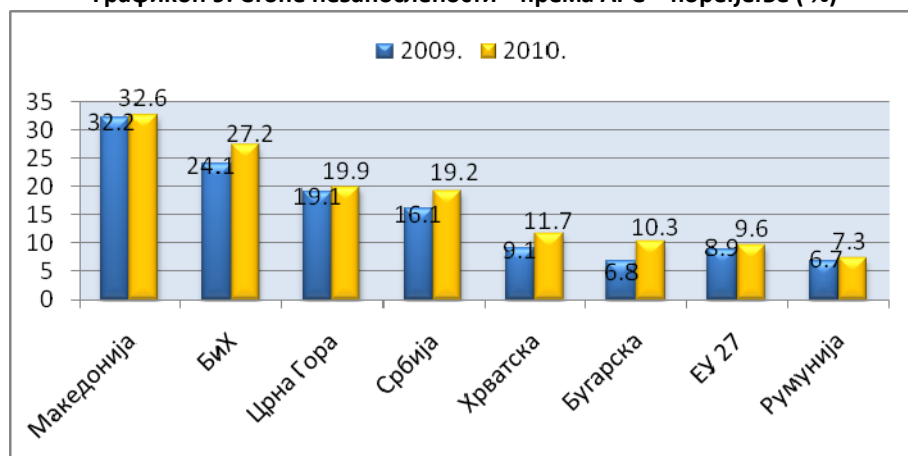
Анкетна стопа незапослености у БиХ је у 2010. години износила 27,2 %, док је званична стопа незапослености била много већа (43,1 %). И у ФБиХ и у РС-у званичне стопе незапослености су веће у односу на 2009. годину (1 п.п. и 2,4 п.п. респективно). У 2010. години у ФБиХ просјечна стопа незапослености је износила 45,9 % док је у РС-у била 37,4 %. Посматрајући кантоне/регије стопе незапослености у 2010. години биле су различите: најнижа стопа незапослености²¹ и даље је на подручју два највећа града у БиХ (Кантон Сарајево 36,3 % и регија Бања Лука 28,8 %), гдје је и највећа понуда послова. С друге стране, највише стопе незапослености су у Унско-санском и Тузланском кантону као великом индустријском подручју (55 % и 53 % респективно), односно у регији Приједора (46 %) и Бијељине (41 %).

Поређење стопе незапослености у БиХ с одабраним земљама у регији показује да су стопе незапослености у 2010. години у свим представљеним земљама биле веће у односу на 2009. годину и да је економска криза на тржиште рада знатно више утицала у 2010. години. На графикону испод види се да БиХ и даље има изразито вишу стопу незапослености у односу на посматране земље (осим Македоније) и да је далеко изнад просјечне стопе незапослености ЕУ 27. Јасно је да је и поред смањене економске активности проблем незапослености у БиХ био и претходно најозбиљнији међу земљама у региону.

---

²¹ Стопе незапослености по регијама односе се на септембар 2010. године. Подаци о броју запослених у РС-у се објављују у марту и септембру. Ради коректнијег поређења ентитетских стопа незапослености подаци за ФБиХ се такође односе на септембар 2010. године.

Графикон 9: Стопе незапослености²² према АРС – поређење (%)

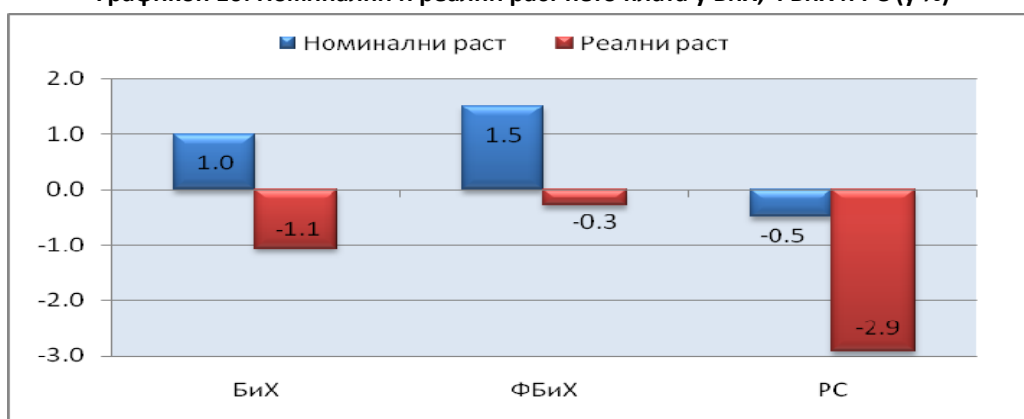
Извор: Агенције за статистику посматраних земаља, ЕУРОСТАТ

Плате

Успорена пословна активност бх. предузећа имала је за посљедицу миноран раст плата у БиХ. Примања у РС-у су смањена, док су у ФБиХ минорно расла, па је просјечна нето плата у БиХ у 2010. години износила 798 КМ и већа је за само 1 % у односу на нето плату из 2009. године. Ниске зараде су се директно негативно одразиле на куповну моћ бх. грађана, а инфлација додатно поскупила потрошачку корпу. Тиме су реалне нето плате биле мање за 1 % у односу на 2009. годину.

Скромна стопа раста нето плата је посљедица “негативног раста” плата у јавном²³ сектору. Ако се упореде ентитети, евидентно је да је смањењу плата у јавном сектору БиХ највише допринијело смањење плата у јавном сектору у РС-у (3,4 %) док су плате у ФБиХ у истом сектору стагнирале (0,4 %). Разлог смањења плата у поменутом сектору су првенствено буџетска ограничења. У БиХ нето плате у јавној администрацији у 2010. години су умањене за 1 %, у здравству за 0,4 % док су у сектору образовања увећане за 0,3 %.

Графикон 10: Номинални и реални раст нето плата у БиХ, ФБиХ и РС (у %)

Извор: БХАС, Агенције за статистику ентитета

²² АРС - анкета о радној снази. С обзиром да се у неким земљама анкета спроводи више пута у години (квартално) као стопа незапослености за посматрану годину је узет просјек кварталних стопа незапослености.

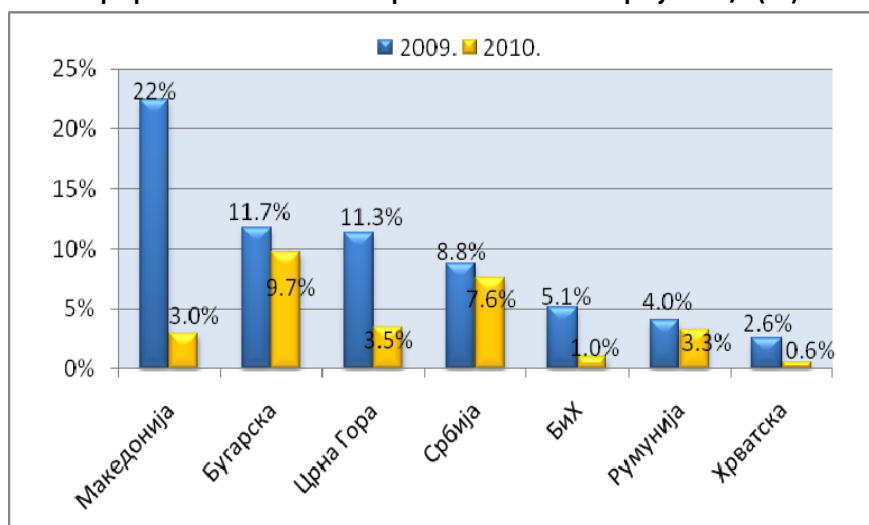
²³ Јавни сектор обухвата секторе Л-О према стандардној класификацији дјелатности.

Послодавци су у приватном²⁴ сектору током 2010. године настојали задржати ниво плата из 2009. године. Најниже плате остварене су у прерађивачкој индустрији, трговини навелико и мало, грађевинарству те угоститељству, што се могло очекивати јер се ради о секторима који су највише осјетили економску кризу. У оквиру прерађивачке индустрије у 2010. години плате су увећане за 3,5 %, међутим, како плате у поменутом сектору спадају међу најниже, раст плата није битно увећао номинални износ нето плате овог сектора. Слично је и у сектору грађевинарства гдје су номиналне нето плате расле 1,6 % г/г. У сектору трговине навелико и мало номиналне нето плате су увећане за 4,8 %. Највеће плате у приватном сектору су и даље у оквиру сектора снабдијевања електричном енергијом и финансијског посредовања, али је реалан раст ових плата негативан у 2010. години.

Посматрано по ентитетима, у РС-у је у 2010. години просјечна нето плата износила 784 КМ, и мања је за 0,5 % ,док је просјечна нето плата у ФБиХ износила 804 КМ, што је за 1,6 % више у односу на 2009. годину.

Знатно спорији раст плата у 2010. години није остварен само у БиХ. На графикону испод приказан је номинални раст нето плата у одабраним земљама. Све плате у 2010. години су номинално расле, међутим, услед присуства инфлације²⁵ реални раст плата у појединим земљама (БиХ, Хрватска, Румунија) био је негативан

Графикон 11: Номинални раст нето плата – поређење г/г (%)

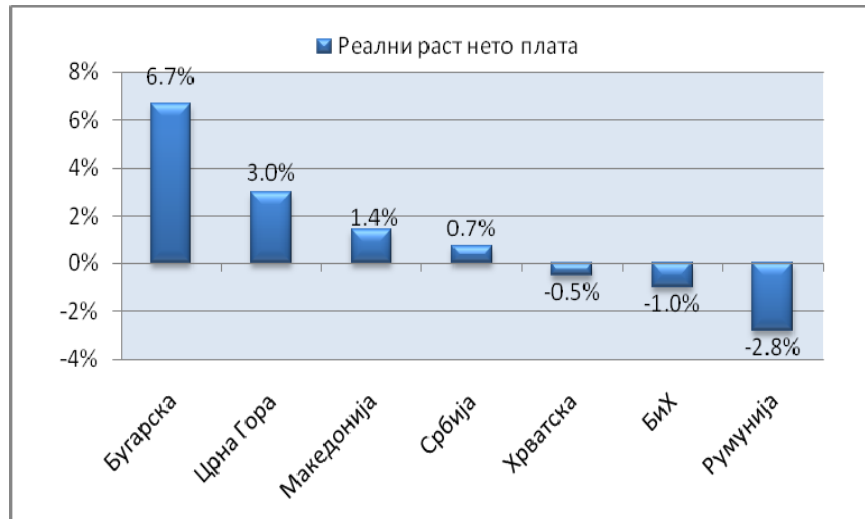

Извор: Агенције за статистику посматраних земаља

²⁴ Приватни сектор обухвата секторе А-К према стандардној класификацији дјелатности.

²⁵ Више информација о инфлацији посматраних земаља у поглављу о цијенама.

Графикон 12: Реални раст нето плата - поређење

Извор: Агенције за статистику посматраних земаља

Пензије

Током 2010. године оба пензиона фонда у БиХ имала су нешто тежи начин финансирања пензија у БиХ. Осим што је број пензионера у БиХ константно растао, додатна отежавајућа чињеница је у успореној економској активности, што је оставило негативне посљедице на тржиште рада, односно на број запослених лица која директно већински финансирају пензије у БиХ. Пензионери фондови нису имали реалне предуслове за повећање пензија. Напротив, задржавање пензија на нивоу из 2009. године био је основни приоритет. Просјечан број пензионера у БиХ је у 2010. години износио 587,6 хиљада, што је за 4,2 % више при годишњем поређењу, док је просјечан број осигураника који уплаћују доприносе у Завод за МИО/ПИО у ФБиХ смањен за 1,3 % г/г односно 4,2 % у РС-у. Међутим, уплаћени приходи од доприноса нису се смањили у 2010. години због уплата заосталих прихода од доприноса. У анализи ентитета евидентан је раст просјечног броја пензионера и у ФБиХ и у РС-у (3,9 % и 4,6 % респективно). Однос између броја пензионера и запослених лица је и даље изразито неповољан (1:1,2) и показатељ је све теже одрживости постојећег начина финансирања пензија по основу плаћања доприноса у пензионе фондове.

С отежаним начином финансирања пензија, просјечна пензија у БиХ готово да се није мијењала током 2010. године и износила је 333²⁶ КМ, односно мања је за 1 % г/г. Просјечна пензија у БиХ чини само 42 % просјечне плате у БиХ. Слично је и с пензијама у ентитетима: у ФБиХ просјечна пензија у поменутој години била је мања за 1,5 %, док је у РС-у мања за 0,1 %. И поред тога, просјечна пензија у ФБиХ остала је већа за око 20 КМ у односу на просјечну пензију у РС-у. Реални раст пензија био је изразито негативан (графикон испод).

²⁶ Просјечна пензија у БиХ је израчуната на основу просјечних мјесечних пензија пондерисаних удјелом укупног боја пензионера у сваком од БХ ентитета у укупном броју пензионера.

Графикон 13: Номинални и реални раст пензија у БиХ у 2010. години – поређење г/г

Извор: Ентитетски пензионери фондови, ДЕП калкулације

Структура пензија у оба ентитета остала је иста: највећи број пензија чине старосне, потом породичне те инвалидске пензије. Минималне пензије у ФБиХ и РС-у, такође су остале непромијењене у 2010. години (ФБиХ 296 КМ, РС 160 КМ). Влада РС-а учествовала је у исплати пензија у 2010. години у просјеку око 16,7²⁷ милиона КМ. С друге стране, за исплату бенефицираних (војних) пензија у ФБиХ требало је мјесечно у просјеку издвојити око 9,6²⁸ милиона КМ.

²⁷ У просјеку за 2010. годину дотирања из Буџета чине око 25 % од укупне суме за исплату пензија у РС-у.

²⁸ Просјечан износ средстава за исплату војних пензија у ФБиХ по основу 4. категорије: Одлука о повољнијим условима за стицање права на старосну пензију војних осигураника Војске ФБиХ, Закон о правима демобилисаних бораца и чланова њихових породица, Одлука о стицању права на старосну пензију под повољнијим условима припадника бивше војске Федерације БиХ и државних службеника и намјештеника бившег Федералног министарства одбране, Закон о правима бораца и чланова њихових породица.

II ЈАВНЕ ФИНАНСИЈЕ

Основна карактеристика бх. фискалног сектора у 2010. године јесте раст укупних пореских прихода од 5,8 %. Индиректни порези су расли за 6,6 %. На другој страни, приходи од директних пореза такође имају позитиван тренд у 2009. години, односно на нивоу БиХ биљеже раст од 1,4 %. Стање јавног спољног дуга на крају 2010. године биљежи раст од преко милијарду КМ или 21 %. У буџету консолидоване БиХ у 2010. години забиљежен је дефицит од преко 753 милиона КМ или 2,6 % БДП-а, што је посматрано у апсолутном износу ниже за 29,3 % у односу на претходну фискалну годину. Важно је напоменути да је овим задовољен један од критеријума *станд бу* аранжмана са ММФ-ом, којим је буџетски дефицит БиХ ограничен на 4,5 % БДП-а²⁹.

Индиректни порези

Након значајног пада прихода од индиректних пореза у 2009., узрокованог опадањем међународне размјене услед глобалне финансијске кризе, 2010. година доноси стабилизацију и раст прихода од индиректних пореза. Обзиром да приходи од индиректних пореза у великој мјери зависе од кретања у спољној трговини, раст увоза од 10 % у 2010. години довео је и до раста прихода од индиректних пореза у Босни и Херцеговини. Узрочници таквог стања и кретања у области индиректних пореза налазе се у њиховој укупној структури, гдје порез на додатну вриједност судјелује са преко 60 %. У структури ПДВ-а, ПДВ обрачунат на увоз у учествује са преко 70 %. Заједно с приходима од царина, увозни ПДВ генерише преко 50 % укупних прихода од индиректних пореза. Раст међународне размјене у 2010. години довео је до раста прихода од увозног ПДВ-а, што се аутоматски рефлектовало на укупне приходе од индиректних пореза. Тако је у 2010. години прикупљено 4,7 милијарди КМ прихода од индиректних пореза, што у односу 2009. годину представља раст од 292 милиона КМ или 6,6 %. Највећи раст прихода од индиректних пореза у 2010. години забиљежен је у четвртм кварталу, када је у односу на 2009. годину забиљежен раст од 7,8 %. Приложена табела даје увид у кретање прихода од индиректних пореза за посљедњих шест година.

Табела 1: Прикупљени индиректни порези у периоду 2005.-2010.

у милионима КМ	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
ПДВ	1,812	2,349	2,705	3,118	2,810	2,915
Царине	616	557	655	651	347	302
Акцизе	798	861	917	937	997	1,172
Путарине	177	177	187	189	250	307
Укупни приходи од индиректних пореза	3,402	3,945	4,464	4,895	4,404	4,696

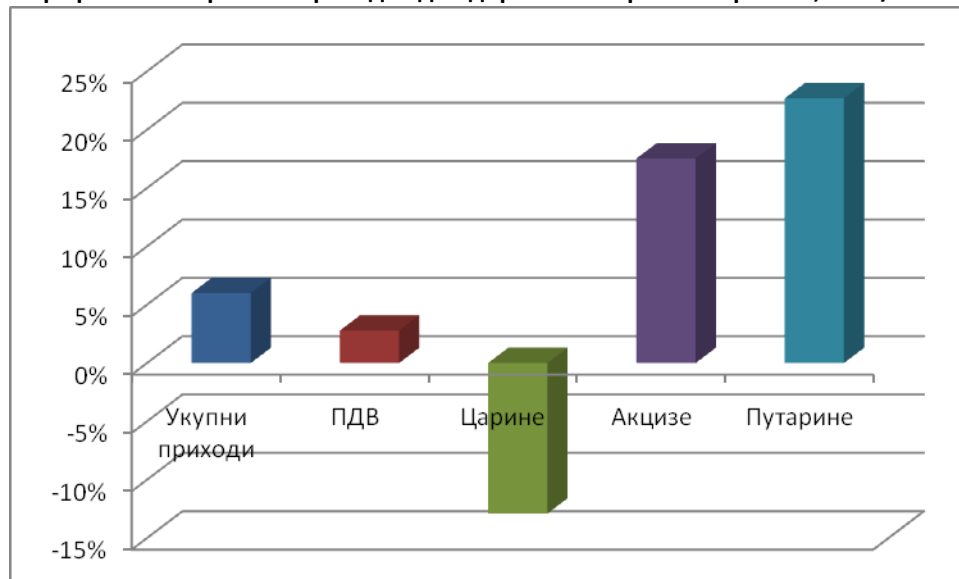
Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ

На сљедећем графикону представљено је кретање прихода од индиректних пореза по врстама на годишњем нивоу за период 2005.-2010. година. Приходи прикупљени по основу пореза на додатну вриједност³⁰ у 2010. години за посматрано раздобље износе око 2,9 милијарди КМ, што у односу на претходну годину представља раст од 3,7 %. Приходи од ПДВ-а наплаћеног у домаћој размјени биљеже пад од 11,4 %, док је код прихода од увозног ПДВ-а евидентиран раст од 8,

²⁹ Извор: Интернационал Монетару Фонд: Станд-Бу Аррангемент витх Босниа анд Херзеговина

³⁰ Подаци о ПДВ-у преузети су из Националне пријаве УИО, која приказује нето ПДВ прихода на обрачунској основи.

Графикон 14: Кретање прихода од индиректних пореза по врстама, 2010/2009

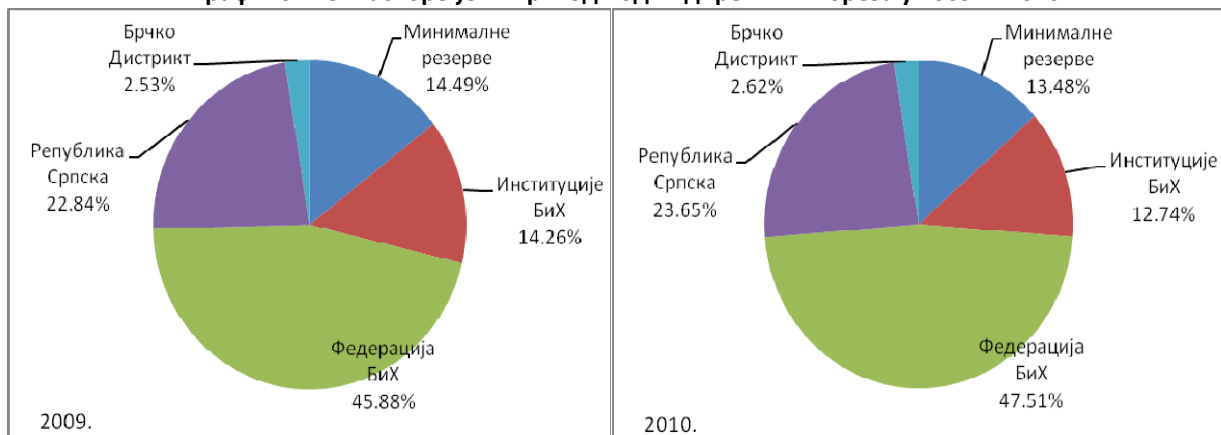
Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ

Приходи од царина у 2010. години нижи су за 13 % у односу на 2009. годину, што представља наставак негативног тренда узрокованог смањењем царинских стопа и нефискалних дажбина³¹ на широк спектар производа у складу са Споразумом о стабилизацији и придруживању, који је Босна и Херцеговина закључила с Европском унијом. Посматрано у апсолутном износу, приходи од царина су за 45 милиона марака нижи у односу на претходну годину. С друге стране, приходи од акциза у 2010. години су за 175 милиона КМ, односно 17,6 % већи у односу на претходну годину. Укупни приходи од путарина у 2010. години износили су 307 милиона КМ, што је раст од 22,8 % у односу на 2009. годину. Раст прихода од путарина представља резултат повећања стопе путарине која се плаћа из малопродајне цијене нафтних деривата са 0,15 КМ/л на 0,25 КМ/л, што се примјењује од 01.06.2009. године.

Корисницима јединственог рачуна Управе за индиректно опорезивање је у периоду јануар-децембар 2010. године распоређено око 5,4 милијарди КМ, што у поређењу са 2009. годином представља раст од 5,8 %. На доњем графикону представљена је расподела средстава са ЈР УИО на годишњем нивоу 2009. и 2010. године. Средства одвојена за финансирање рада Институција БиХ у 2010. године мања су за 5,5 % у односу на претходну годину. Слична ситуација је и са средствима за минималне резерве, која су за 1,6 % мања од средстава дозначених у 2009. години. Супротно наведеним умањењима, Федерацији БиХ, Републици Српској и Дистрикту Брчко дозначена су средства увећана за 9,5 % у односу на претходну годину.

³¹ Нефискалне дажбине укључују приходе који се остварују по основу државног власништва над економским добрима или по основу дјелатности државних субјеката. У БиХ, сходно САА одредницама, укида се плаћање царинске евиденције за производе из ЕУ.

Графикон 15: Распоређени приходи од индиректних пореза у 2009. и 2010.

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ

Директни порези и доприноси

Укупни директни порези, прикупљени у ентитетским порезним управама у периоду јануар-децембар 2010. године износе 864,1 милиона КМ, што је за 1,4 % више у односу на 2009. годину. На нивоу ФБиХ прикупљено је 523,7 милиона КМ директних пореза, док је тај износ за РС 340,3 милиона КМ. Кретања прихода од директних пореза, као и доприноса и осталих прихода представљена су у следећој табели.

Табела 2: Приходи од директних пореза, осталих такси, казни и накнада и доприноса у 2009. и 2010. години (у милионима КМ)

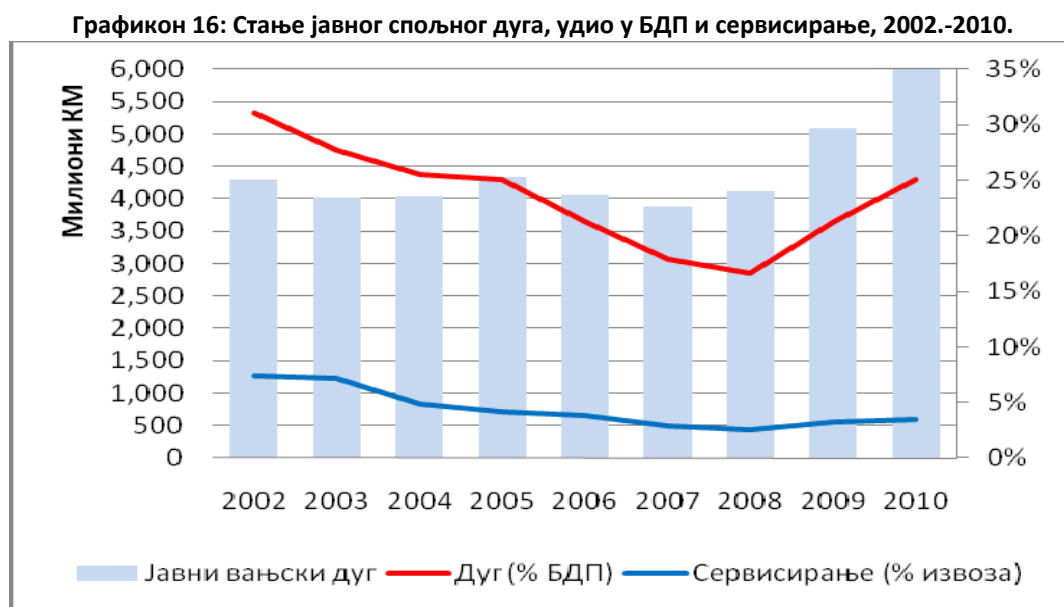
Назив прихода	ФБиХ			РС		
	2009.	2010.	%	2009.	2010.	%
Директни порези	504.9	523.7	3.7%	347.1	340.3	-2.0%
Порези на плату	258.5	266.2	3.0%	128.2	133.0	3.8%
Порези на добит	159.9	186.1	16.3%	137.7	120.2	12.7%
Порези грађана	83.0	68.2	17.9%	50.7	51.7	2.0%
Остали порези	3.4	3.2	-3.5%	30.6	35.4	15.8%
Остале таксе, казне и накнаде	317.2	342.8	8.1%	270.6	272.2	0.6%
Доприноси	2,395.9	2,570.6	7.3%	1,175.2	1,182.8	0.7%
ПИО	1,344.5	1,447.4	7.7%	628.3	631.8	0.6%
Здравство	942.3	1,008.5	7.0%	474.3	476.3	0.4%
Незапослени	109.1	114.7	5.1%	24.3	24.3	0.1%
Дјечија заштита	-	-	-	47.2	47.8	1.1%
Запошљавање инвалида	-	-	-	1.0	2.6	-
Укупно (директни порези + остале таксе, казне и накнаде + доприноси)	3,217.9	3,437.1	6.8%	1,792.9	1,795.3	0.1%

Извор: Пореска управа РС и Порезна управа ФБиХ

У ФБиХ је у 2010. у односу на 2009. годину забиљежен раст прихода од директних пореза од 3,7 %, док је у РС-у забиљежен пад од 2 %. У оквиру директних пореза, приходи по основу пореза грађана и осталих пореза у ФБиХ биљеже пад од 17,9 %, односно 3,5 %. С друге стране, приходи од пореза на плату расли су за 3 %, а приходи од пореза на добит за 16,3 %. У РС-у је евидентиран пад прихода по основу пореза на добит од 12,7 %, док су приходи од пореза на плату, пореза грађана и осталих пореза расли за 3,8 %, 2 % и 15,8 %. Прикупљени доприноси у ФБиХ за период јануар-децембар 2010. године, у односу на 2009. годину биљеже раст од 7,3 %. На другој страни, прикупљени доприноси у РС-у у 2010. години такође биљеже раст од 0,7 % у односу на 2009. годину.

Јавни спољни дуг

Према подацима Министарства финансија и трезора Босне и Херцеговине, стање укупног јавног спољног дуга БиХ на крају 2010. године износи око 6,1 милијарду КМ. Упореди ли се то стање укупног јавног спољног дуга са стањем у 2009. години, може се видјети да је дошло до раста дуга од 21 %, или преко милијарду КМ у апсолутном износу. До овог раста дошло је првенствено захваљујући новим задужењима код Међународног монетарног фонда. Наиме, крајем марта и почетком јуна текуће године, Босни и Херцеговини су дозначена средства у износу од 282 милиона КМ, односно друга и трећа транша у оквиру Stand by аранжмана са ММФ-ом. У четвртог кварталу 2010. године, Босни и Херцеговини дозначена је и четврта транша у износу од преко 93 милиона КМ. На сљедећем графикону представљено је кретање јавног спољног дуга, његовог удјела у БДП-у и сервисирање за период 2002.-2010. година. Удио тренутног износа јавног спољног дуга у процијењеном БДП-у за 2010. годину износи 25 % за производни приступ, односно 21 % за расходни приступ.

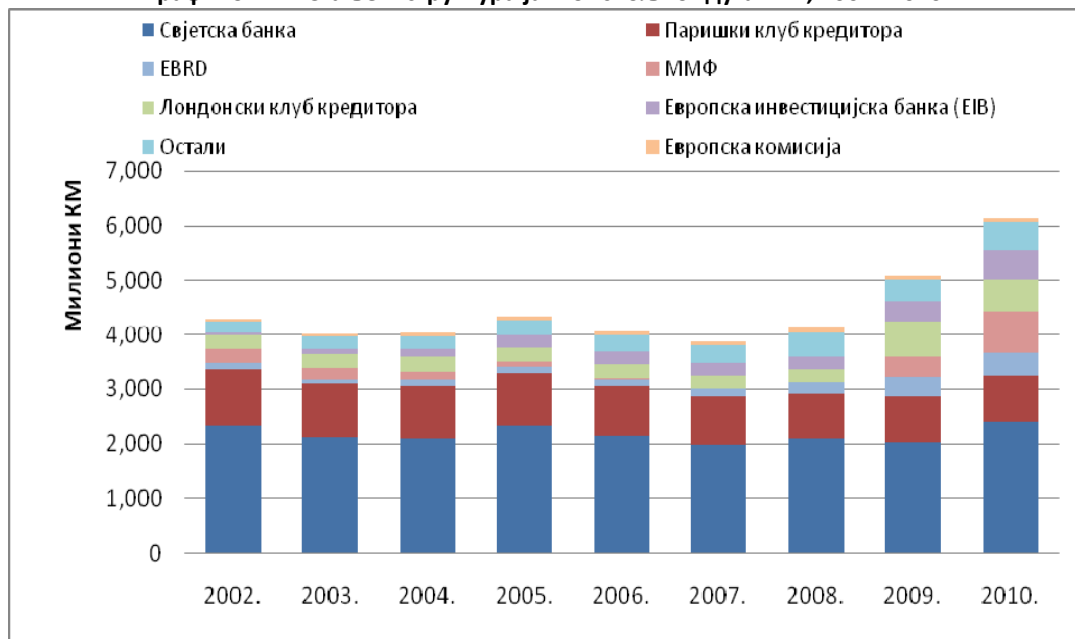
Извор: МФИТ БиХ, БХАС, пројекције ДЕП-а за 2010.

У укупној структури јавног спољног дуга наставља се тренд пораста задужења код већине кредитора.

На годишњем нивоу 2010. године је тако поред пораста задужења код ММФ-а од 98,6 % у односу на 2009. годину дошло и до пораста задужења код Свјетске банке, ЕБРД-а и ЕИБ-а Као што се може

уочити на испод приложеном графикону, најзначајнији удио у јавном спољном дугу заузимају обавезе према Свјетској банци, на које отпада 39,1 % укупног дуга. Као остали водећи кредитори издвајају се Париски клуб кредитора с учешћем од 13,6 %, затим ММФ са 12,6 %, Лондонски клуб кредитора са 9,8 %, ЕИВ са 8,5 % те ЕБРД са 6,9 %. Посматра ли се сервисирање јавног дуга од стране Босне и Херцеговине, треба истаћи да је у 2010. години на сервисирање обавеза доспјелих на име јавног спољног дуга потрошено око 300 милиона КМ.

Графикон 17: Стање и структура јавног спољног дуга БиХ, 2002.-2010.

Извор: Министарство финансија и трезора БиХ

Општа влада

Према прелиминарним подацима Одјељења за макроекономску анализу при Управи за индиректно опорезивање БиХ, буџет консолидоване БиХ у 2010. години биљежи дефицит од преко 753 милиона КМ или 2,6 % БДП-а³². На испод приложеном графикону приказан су преглед прихода и расхода консолидоване БиХ, те остварени суфицит односно дефицит у посљедњих осам година.

³² БДП према расходном приступу – процјена ДЕП-а

Графикон 18: Годишњи консолидовани подаци за БиХ 2002.-2010.

Извори: Централна банка БиХ, УИО БиХ-Одјељење за макроекономску анализу

У структури прихода консолидоване БиХ у 2010. години највеће учешће имају порезни приходи (52,3 %). Треба нагласити да ипак предњаче приходи од индиректних пореза с учешћем од 44,3 % у укупним приходима. Од осталих значајнијих прихода, издвајају се доприноси за социјално с учешћем од 35 % у укупним приходима консолидоване БиХ. Социјална давања, с друге стране, представљају највећи издатак у укупној структури јавних расхода, а слиједе их издвајања за компензацију запослених и набавку роба и услуга. У односу на 2009. годину, дефицит је на нивоу 2010. године нижи за 29,3 %. Укупни јавни расходи биљеже раст од 6,7 %, док су укупни приходи расли за 2,7 %. Порески приходи консолидоване Босне и Херцеговине у посматраном периоду биљеже раст од 6,8 %, првенствено захваљујући расту прихода од пореза на робе и услуге наплаћених у међународној размјени. Јавне расходе, пак, карактерише пад издвајања за компензацију запослених од 1,5 % и благи пад издвајања за кориштење роба и услуга од 0,7 %. Босна и Херцеговина треба наставити с провођењем мјера рестриктивне фискалне политике и смањења јавне потрошње у циљу унапређења фискалне позиције. Посебан изазов у том домену за БиХ представљају и услови који у склопу трогодишњег *stand by* аранжмана са ММФ-ом стоје пред Босном и Херцеговином, а такође су у складу с претходном констатацијом.

III ЦИЈЕНЕ, МОНЕТАРНИ И ФИНАНСИЈСКИ СЕКТОР

Цијене

Након дефлације у 2009. години, у БиХ је у 2010. години забиљежена годишња инфлација од 2,1 %. Кључни фактори који су утицали на раст цијена били су више цијене енергената и поскупљења хране у посљедњем кварталу 2010. године. У исто вријеме, core инфлација у БиХ износила је 2,3 %, што указује да је до раста цијена дошло и изван категорија хране и енергената, у чему предњаче цијене дуванских производа.

Док су свјетске цијене хране током 2009. године биле изразито ниске и стабилне, током 2010. године дошло је до поскупљења хране на глобалном тржишту од 11,5³³ %, нарочито у другој половини 2010. године. Повећана потражња хране у земљама у развоју, поплаве али и сушан период током љета знатно су утицали на раст цијена прехранбених намирница. Пољопривредне сировине су током 2010. године такође поскупиле за око 33,8³⁴ %. Ако свему наведеном додамо и поскупљење нафте и нафтних деривата, односно скупљу производњу и транспорт прехранбених производа, јасно је да је раст цијена хране у посљедњем кварталу 2010. године био неминован. Зависност бх. цијена о свјетским цијенама имала је за посљедицу поскупљење хране у БиХ у К4 2010. године (2,4 % г/г). Међутим, константно смањење цијена хране током прва три квартала 2010. године утицало је на то да просјечна цијена хране у БиХ у 2010. години ипак буде мања за 0,9 % у односу на 2009. годину. У оквиру категорије хране, највеће поскупљење биљежи бијело пшенично брашно (50 % у К4 2010. године, односно 9,4 % у 2010. години), што је директно утицало на поскупљење хљеба³⁵ у БиХ у децембру 2010. године. Млијеко, млијечни производи и јаја такође су у посљедњем кварталу поскупили за 2,4 % г/г. Иако је категорија уља и масти у просјеку године забиљежила смањење цијена од 6,8 %, цијене, у овој категорији у К4 су се знатно повећале (10,8 %). С друге стране, месо и месни производи су током 2010. године појефтинили за 4,8 %.

У категорији алкохолних пића и дувана цијене су у просјеку биле веће за 20,2 % у 2010. години. Уведене акцизе на дуванске производе с почетка посматране године главни су разлог поскупљењу поменутих производа. Међутим, евидентно је да се цијене ових производа након увођења акциза нису мијењале у току године.

CPI индекс у категорији становања, воде, струје, гаса и других енергената је у 2010. години био већи за 3,1 %. Домаћинства у БиХ морала су издвојити више новца за комуналне услуге у односу на 2009. годину. Вода за пиће поскупила је 7 % у односу на 2009. годину, електрична енергија 3,5 %, те лож уље за гријање 15,2 % (услед поскупљења нафте на свјетском тржишту). Цијена гаса на бх. тржишту је од 01.04.2010. године увећана³⁶ и након једнократног поскупљења остала је непромијењена до краја 2010. године. Ипак, због веома високе цијене гаса на свјетском тржишту у 2009. години, просјечна цијена гаса у БиХ у 2010. години била је мања за 2,3 % у односу на 2009. годину.

Доминантан допринос расту цијена у БиХ у 2010. години забиљежен је кроз категорију транспорта чије су цијене порасле за 7,1 %. Нафтни деривати су поскупили за 15,7 %. Више цијене нафте у БиХ су директна посљедица раста цијена овог енергента на свјетском тржишту (више у поглављу о

³³ Извор: ММФ база података.

³⁴ Извор: ММФ база података.

³⁵ У ФБиХ је од 21.12.2010. цијена хљеба повећана са 0,95 КМ на 1,10 КМ.

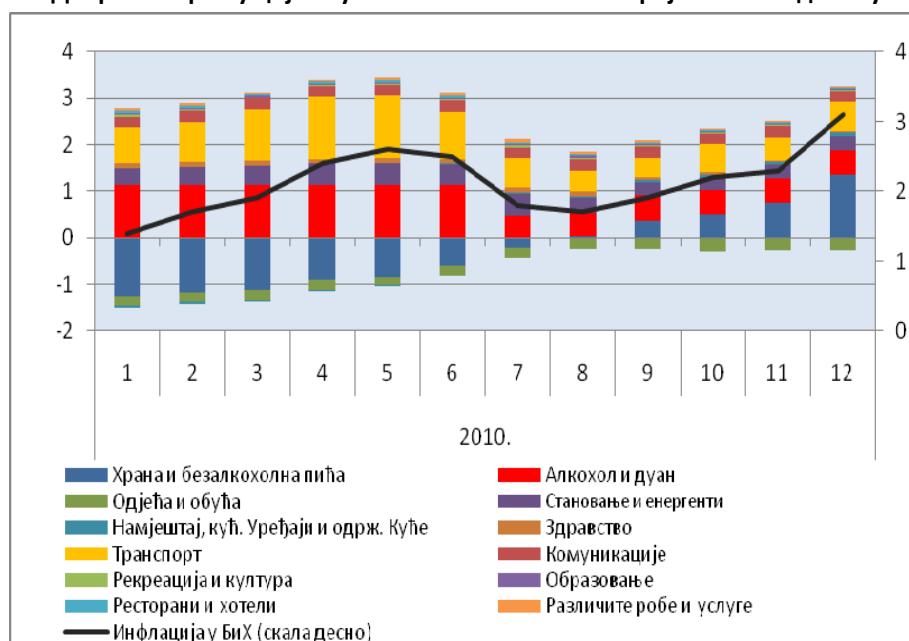
³⁶ Цијена земног гаса у јануару 2010. године у БиХ је износила 0,69 КМ/м³ док је у априлу износила 0,83 КМ/м³, извор: БХАС, Потрошачке цијене у БиХ.

свјетским цијенама нафте). С друге стране, очекивано, цијене аутомобила су у истој години биле мање за 2,1 %.

Иако с малим учешћем у структури CPI ндекса, категорија комуникације забиљежила је раст цијена од 6,9 % због раста цијена телефонских услуга од јануара 2010. године. Након поменутог једнократног повећања цијена, током 2010. године није било значајнијих промјена у цијенама.

Једина категорија а сталним смањењем цијена је категорија одјеће и обуће, која је током 2010. године забиљежила смањење цијена од 4,6 %. У посматраној години цијене намјештаја, кућанских апарата и редовно одржавање куће, такође су стагнарале у односу на 2009. годину, као и цијене у категорији рекреације и културе. Услуге ресторана и услуга биле су скупље за 1,1 %, али због малог пондера ове категорије у укупном CPI ндексу нису значајно детерминисале општи ниво цијена.

Графикон 19: Доприноси расту цијена у БиХ по основним категоријама CPI индекса у 2010. години

Извор: Агенција за статистику БиХ, ДЕП калкулације

Свјетске цијене нафте и гаса - инфлација у ЕУ

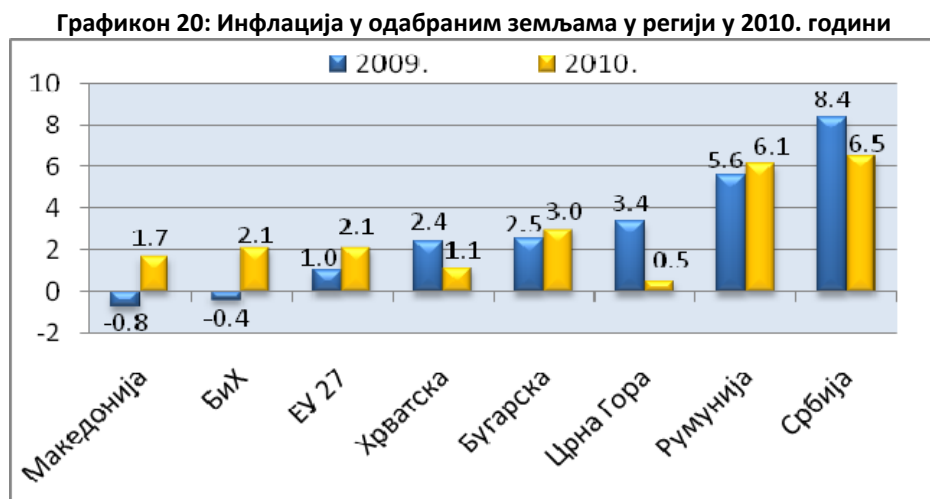
С умјереним опоравком свјетске економије и порастом потражње за нафтом у развијеним земљама више него што се могло претпоставити, нарочито у Кини, просјечна цијена нафте је током 2010. године износила 79³⁷ \$/bbl с нешто скромнијим осцилацијама у првој половини године. У другој половини 2010., цијена нафте је имала узлазну путању, достигавши цијену од 90,1 \$/ббл у децембру, што је уједно и највиша цијена нафте забиљежена од септембра 2008. године. Повећање потражње пратио је раст производње нафте како у оквиру земаља ОПЕС-а тако и изван. Тиме је просјечна годишња цијена нафте у 2010. години надмашила цијену нафте из 2009. године за 28 %.

Свјетске цијене природног гаса такође су расле током 2010. године. Квартална анализа цијена гаса показује да су цијене од првог до четвртог квартала константно у порасту. И поред поскупљења

³⁷ Извор: IMF, Actual market prices. Average PETROLIUM Spot Price, Average of U.K:Brent, Dubai an West Texas Intermediate.

гаса, просјечна цијена из 2010. године није надмашила просјечну цијену из 2009. године, па су цијене овог енергента у 2010. години биле ниже за 7,2³⁸ % (г/г).

Због наведених промјена свјетских цијена енергената и хране, у ЕУ је забиљежена нешто већа инфлација у односу на 2009. годину. Просјечна годишња инфлација у 2010. години у ЕУ 27 је износила 2,1 %. Из графикана испод се види да је БиХ у 2010. години имала готово најнижу инфлацију у односу на земље у регији.

Извор: Агенције за статистику посматраних земаља, ЕУРОСТАТ

Развој монетарног сектора у БиХ

Ако се посматра укупна актива ЦББиХ³⁹, примјећује се да око 99 % структуре чини девизна, а остатак остала актива. Девизна актива се углавном инвестира у вриједносне папире и депозите код иностраних банака.

Девизне резерве представљају краткорочну страну активу која се налази под директном контролом монетарне власти, и на располагању монетарним властима за потребе директног финансирања неравнотеже у платном билансу.

Укупне девизне резерве ЦББиХ на крају 2010. достигле су ниво од око 6,5 милијарди КМ, што је за само 4 % више у односу на исти период претходне године или 245,6 милиона КМ.

Расту девизних резерви највећи допринос дала је најзначајнија категорија – инвестиције у вриједносне папире. Инвестиције у вриједносне папире су категорија девизних резерви која у структури заузима око 51 % и чији је раст на крају посматраног периода износио 20,1 % (г/г). На крају посматраног периода инвестиције у вриједносне папире достижу ниво од око 3,3 милијарде КМ. Ову категорију девизних резерви ЦБ БиХ искључиво инвестира у висококвалитетне инструменте с високим степеном ликвидности, који су изражени у еврима, а које издају стране владе.

³⁸ Цијена природног гаса у Њемачкој у 2010. години је износила 296 \$/000М3 док је у 2009. години износила 318,8 \$/000М3. Извор: IMF, Actual Market Prices

³⁹ Извор: Биланс стања Централне банке Босне и Херцеговине.

Девизне резерве су такође једним дијелом пласиране у виду депозита код иностраних банака у износу од око 3 милијарде КМ или 46,5 % укупног износа девизних резерви. Овим је у поређењу с истим периодом претходне године забиљежено смањење од 9 % (г/г). У циљу ограничавања и заштите од ризика ЦББиХ орочава депозите код иностраних централних банака, комерцијалних банака високог кредитног рејтинга, као и Банке за међународно поравнање и то већином у еврима.

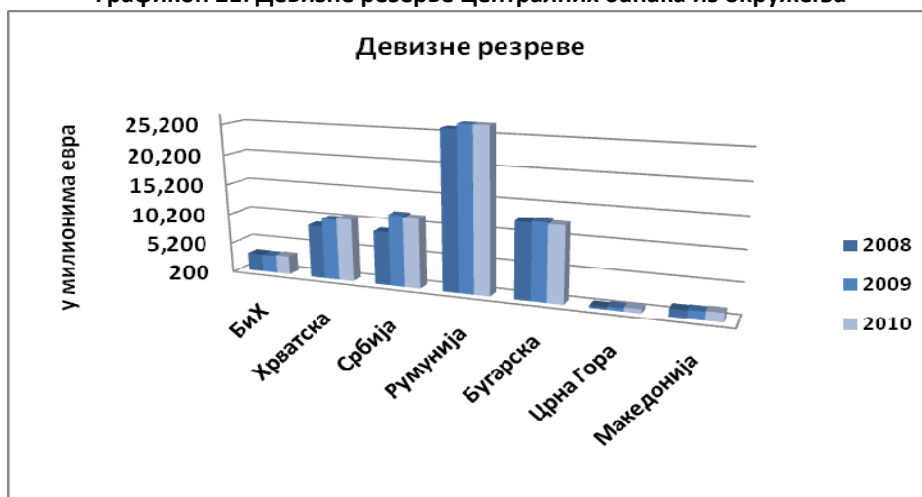
Што се тиче осталих категорија девизних резерви, односно девизне активе, неких значајних промјена није било у односу на исти период претходне године.⁴⁰

На раст девизних резерви утицала су такође и дешавања у спољној трговини (првенствено, раст извоза), као и дозначена новчана средства из три транше по основу *Stand By* аранжмана с IMF -ом током посматране године (март, април и треће тромјесјечје).

На крају 2010. године, ниво бруто девизних резерви био је довољан за финансирање 5,7 мјесеци просјечног увоза БиХ роба, што представља задовољавајући коефицијент с аспекта финансијске стабилности.⁴¹

Девизне резерве ЦББиХ такође служе као показатељи стабилности и одрживости валутног одбора, што се посматра кроз покривеност резервног новца (монетарне базе или примарног новца -M0)⁴² девизним резервама и покривеност новчане масе (M2)⁴³. У складу с тим, покривеност новчане масе (M2) девизним резервама на крају посматране године износила је 46,6 %, а резервног новца 109,5 %, што задовољава критеријуме стабилности валутног одбора⁴⁴.

Графикон 21: Девизне резерве Централних банака из окружења

Извор: Централне банке наведених земаља

⁴⁰ Злато биљежи годишњу стопу раста од 5,7 %, држање СДР-ова смањење од чак 99,5 %, готовина у трезору ЦБ смањење од 4,8 %, и категорија осталих девизних резерви раст од 22,7 %.

⁴¹ Коефицијент показује да се 5,1 мјесеци увоза може финансирати девизним резервама ЦББиХ, у случају финансирања дефицита текућег рачуна. Према теорији међународне трговине укупне девизне резерве би требале покривати најмање 3 мјесеца просјечног увоза.

⁴² M0 - (резервни новац, примарни новац или монетарна база) се састоји од готовине изван монетарних власти, депозита банака код монетарних власти и осталих депозита код монетарних власти.

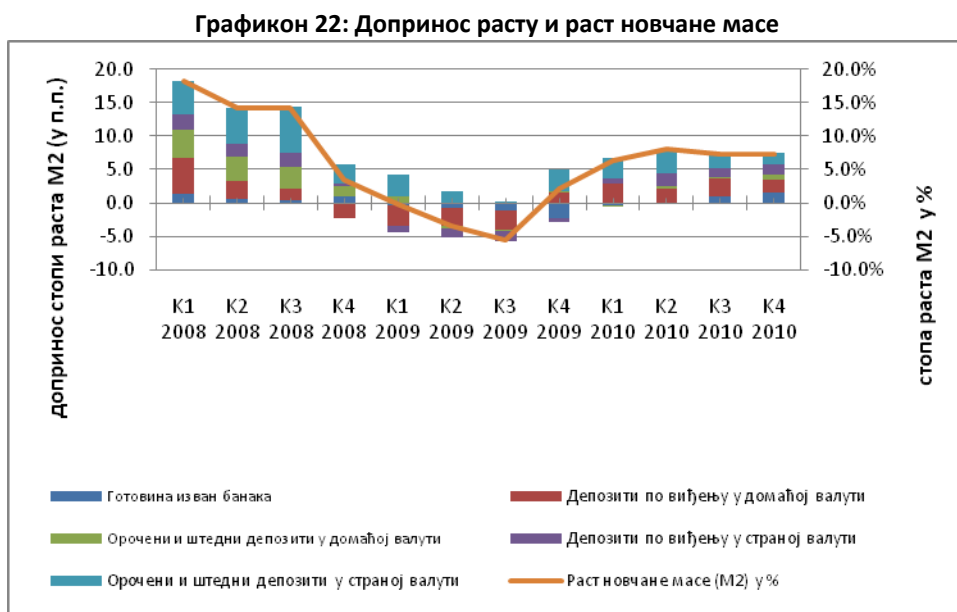
⁴³ M2 - (новац у ширем смислу) се састоји од трансакцијског новца (M1) и квазиновца (QM).

⁴⁴ Свака јединица новчане масе (M2) мора имати покриће у девизним резервама, а минимална покривеност резервног новца (M0) девизним резервама по "Currency board" аранжману износи 100.

Укупан ниво резервног новца (M0) на крају посматране године достигао је ниво од скоро 5,9 милијарди КМ и тиме забиљежио раст од 4 %. Све категорије резервног новца на крају 2010. године биљеже раст, и то: депозити банака код монетарних власти 0,5 % г/г (с учешћем од 57,5 %), готовина изван монетарних власти 10,1 % г/г (с учешћем од 42,3 %) и безначајно мала категорија – остали депозити по виђењу код монетарних власти (с учешћем од свега 0,2 %) од чак 45 % г/г.

На крају 2010. године укупна новчана маса (M2) достигла је ниво од око 13,9 милијарди КМ, што представља повећање од 7,4 % г/г у односу на исти период претходне године. Посматрајући овај агрегат у току године, примјећује се да је на крају сваког посматраног квартала биљежио позитиван раст. Величину новчане масе детерминишу кретања њених компоненти, девизних резерви и кретање монетарног мултипликатора⁴⁵.

Ако се посматрају компоненте новчане масе, може се уочити да су обје (M1, QM), у једнакој мјери, дале допринос порасту новчане масе. Али, с друге стране, њихове компоненте различито су утицале на новчану масу што се може видјети на графикону испод. Трансакцијски новац или новац у ужем смислу (M1)⁴⁶ на крају посматраног периода забиљежио је раст од 7,7 % г/г и тако достигао ниво од око 6,3 милијарди КМ. Саставне компоненте M1 - готовина извана банака и депозити по виђењу у домаћој валути, такође биљеже раст (10 % г/г, 6,5 % г/г). С друге стране, квазиновац (QM)⁴⁷, као штедна категорија новчане масе, биљежи раст од 7,2 % г/г и достиже ниво од преко 7,5 милијарди КМ. Сви депозити који улазе у састав квази новца забиљежили су раст и то: орочени и штедни депозити у домаћој валути 5,4 % г/г, депозити по виђењу у страној валути 13,5 % г/г, орочени и штедни депозити у страној валути 5,6 % г/г.

Извор: Централна банка БиХ

На динамику раста новчане масе, с друге стране, утиче и монетарни (новчани) мултипликатор. Монетарни мултипликатор (m) новчане масе показује способност банкарског система да на бази

⁴⁵ Новчани (монетарни мултипликатор-м) представља коефицијент који показује колико се мијења новчана маса сходно одређеној промјени у монетарној бази.

⁴⁶ M1 - (трансакциони новац) се састоји од готовине изван банака и депозита по виђењу у домаћој валути.

⁴⁷ QM - (квази новац) се састоји од депозита по виђењу у страној валути и штедних и орочених депозита у домаћој и страној валути.

одређене додатне масе примарног новца формира већу или мању масу депозитног новца, односно новчане масе. Овај коефицијент у првој половини године биљежи нешто бржи раст, након чега се с почетком другог полугодишта почиње смањивати, и на крају посматраног периода достиже вриједност од 2,351. На овакво кретање највише утицаја је имала вриједност коефицијента “rr” (који представља учешће резерви у депозитима). Вриједност коефицијента “rr” највећим дијелом јесте резултат примјене диференциране стопе обавезне резерве и њеног дјеловања на резерве банака. Са друге стране, коефицијент “сг” (учешће готовог новца у депозитима) није се битније мијењао током посматране године и на тај начин није имао значајнијег утицаја на новчани мултипликатор.

Што се тиче валутне структуре депозита у саставу новчане масе, може се примијетити да је учешће депозита у домаћој валути 43 % од укупних депозита, а депозита у страној валути 41 %. Анализа валутне структуре депозита у саставу новчане масе (евроизација депозита⁴⁸) представља значајан индикатор повјерења у КМ, што је крајње важно са становишта сигурности аранжмана валутног одбора. Оваква структура депозита указује да постоји повјерење у домаћу валуту.

На крају посматране године основица за обрачун обавезне резерве достигла је ниво од око 15,5 милијарди КМ, и на тај начин се смањила за 1,7 % г/г у односу на исти период претходне године. Ако се посматра структура основице за обрачун обавезне резерве, уочава се да је већи дио (60 %) у иностраним валутама, а да је мањи дио (40 %) у домаћој, КМ⁴⁹.

Иако је основица за обрачун обавезне резерве смањена, просјечан износ новчаних средстава⁵⁰ који се држи на рачуну резерви биљежи раст од 11,4 % г/г. Од тога, новчана средства која се држе за задовољавање законски прописаног минимума обавезних резерви порасла су за 1,3 % г/г, а новчана средства по основу вишка резерви за 23,4 % г/г.

Законски прописана стопа ОР је и даље непромијењена, тј. на депозите и позајмљена средства с уговореним роком доспијећа до једне године 14 %, а преко једне године 7 %. Али је дошло до промјене обрачуна стопе накнаде на износ ОР: од 1. јула 2010. године стопа накнаде на износ обавезне резерве обрачунава се на основу просјека каматне стопе коју је у истом периоду остварила ЦБ на “overnight” депозите (пондерисани просјек каматне стопе коју је ЦБ остварила у извјештајном мјесецу), док је стопа накнаде на износ средстава изнад обавезне резерве остала непромијењена. У складу с тим, на крају посматраног периода стопа накнада је износила 0,26 %.

Табела 3: Имплицитна⁵¹ и стопа обавезне резерве

Период	Законска стопа обавезне резерве у %	Имплицитна стопа обавезне резерве у %
2008.	14,0	18,0
2009.	10,2	18,9
2010.	10,5	21,4

Извор: Централна банка БиХ

Како су се кретале имплицитна и законска стопа обавезне резерве може се видјети у табели изнад. Имплицитна стопа ОР представља један од показатеља ликвидности банкарског сектора.

⁴⁸ Евроизација - удио депозита у еврима и другим страним валутама у укупним депозитима.

⁴⁹ Извор: Билтени ЦББиХ. Задњи доступни подаци су за првих девет мјесеци (Билтен 3, 2010.).

⁵⁰ Просјечно држање износа новчаних средстава на рачуну резерви састоји се од средстава која се држе по основу ОР (по законски прописаној стопи) и вишка средстава (изнад законског минимума).

⁵¹ Имплицитна стопа ОР представља однос укупно просјечног износа новчаних средстава на рачунима резерви комерцијалних банака и укупне основице за обрачун ОР.

Банкарски сектор у БиХ

Иако су у 2010. години остварена нешто позитивнија кретања у привреди (скроман раст индустријске производње, раст спољнотрговачке размјене, раст промета унутрашње трговине) у односу на 2009. годину, бх. банкарски сектор остварио је изузетно лоше резултате. Укупан финансијски резултат⁵² банкарског сектора износио је -121,9 мил. КМ, а узрокован је падом укупних прихода од 2,8 % г/г и растом укупних расхода за 5,8 % г/г. Највеће учешће у укупним приходима имају приходи по основу камата и слични приходи, а који биљеже пад на годишњем нивоу због слабе кредитне активности, погоршања квалитета кредита и повећање доспјелих потраживања. С друге стране, погоршање квалитета кредита утицало је и на повећање трошкова резерви за општи кредитни ризик и потенцијалне кредитне губитке који су дали и највећи допринос расту укупних расхода.

Према подацима Централне банке БиХ билансна сума на крају 2010. године је износила 21,1 млрд. КМ и незнатно је већа у односу на прошлу годину (за 0,8 % г/г). Док је код активе с једне стране дошло до повећања потраживања и законских резерви, с друге стране дошло је до пада иностране активе, што је на крају довело до незнатног раста на годишњем нивоу. Слично, на страни пасиве дошло је до раста депозита и капиталног рачуна, али и пада иностране пасиве.

Укупно прикупљени депозити на крају 2010. године износили су 12,5 млрд. КМ и већи су у односу на 2009. годину за 3,65 %. Највећи допринос расту укупним депозитима дали су депозити становништва, који су тијеком 2010. године биљежили двоцифрене годишње стопе раста. Упркос расту незапослености, паду запослености, скромном годишњем расту нето плата и паду дознака из иностранства, становништво је у 2010. години на банкама држало 6,5 млрд. КМ, што је 14,6 % више у односу на 2009. годину. Од овог износа, 3,9 млрд. КМ односи се на штедне и орочене депозите, чији годишњи раст износи 11,2 %, а износ од 2,6 млрд. КМ односи се на депозите по виђењу који биљеже раст од 20,21 % г/г. Могуће је да је у 2010. години становништво било веома опрезно када је у питању управљање новчаним средствима.

Слична ситуација је и са земљама у окружењу, гдје су такође забиљежене веће стопе незапослености у односу на 2009. годину, као и успоравање раста плата, док депозити становништва биљеже позитивне годишње стопе раста.

Табела 4: Кретање раста депозита становништва у БиХ и окружењу

Стопа раста депозита становништва (г/г)						
Година	БиХ	Еуро Зона	Македонија	Србија	Хрватска	ЦГ
2008.	0,8 %	7,6 %	14,0 %	-2,6 %	11,7 %	16,0 %
2009.	8,8 %	4,1 %	16,0 %	24,8 %	3,9 %	-1,4 %
2010.	14,6 %	2,5 %	17,0 %	15,1 %	7,0 %	12,8 %

Извор: ЦБ БиХ за БиХ; ЕСВ за Еуро Зону; средишње банке земаља из окружења

Депозити нефинансијских предузећа⁵³, за разлику од депозита становништва, биљеже знатно мање стопе раста у односу на 2009. годину. У 2010. години депозити овог сектора износили су 3,8 млрд. КМ, што представља повећање у односу на прошлу годину за 1,3 %. Иако је у 2010. години дошло до повећања спољнотрговачке размјене, као и постепеног опоравка индустријске

⁵² Показатељи финансијских извјештаја добивени су сумирањем финансијских извјештаја банкарског сектора у ФБиХ и РС. Значи, ради се о неконсолидованим вриједностима за бх. банкарски сектор. Такође, за 2010. годину дати су привремени подаци добивени од ентитетских агенција за банкарство.

⁵³ Сектор нефинансијских предузећа обухвата нефинансијска јавна предузећа, приватна предузећа и удружења и непрофитне организације.

производње, то се није значајно одразило на повећање новчаних средстава нефинансијских предузећа на рачунима банака у БиХ.

Депозити опште владе⁵⁴ имају исти тренд кретања као и у 2008. и 2009. години. Ови депозити у 2010. години износили су 1,6 млрд. КМ и мањи су у односу на прошлу годину за 19,8 %. Највећи допринос паду депозита опште владе дали су депозити влада ентитета чији је годишњи раст у 2010. години износио -30,5 %. Депозити владе ФБиХ на крају 2010. године износили су 355,9 мил. КМ, а владе РС-а 355,7 мил. КМ. Док се у Федерацији БиХ биљежи врло скроман раст депозита владе од 1,1 % г/г, у Републици Српској забиљежен је пад од 57,5 % г/г.

Укупни кредити у 2010. години износили су 14,6 млрд. КМ и већи су у односу на 2009. годину за 3,4 %. Већи дио године раст кредита био је негативног предзнака, да би у задњих пет мјесеци 2010. године прешао у позитиван раст⁵⁵.

На лош тренд кретања раста кредита утицали су кредити пласирани становништву, који су готово током цијеле године имали тренд пада, да би у дванаестом мјесецу тај пад стао. На крају 2010. године кредити становништву износили су 6,3 млрд. КМ што је у односу на 2009. годину више свега 0,2 %. Као што је већ наведено, грађани су у 2010. години, ипак, били склонији штедњи, што се може видјети и из кретања раста депозита и кредита кроз 2010. годину. Први пут након 2003. године депозити становништва су већи од одобрених кредита за 175,9 мил. КМ. Међутим, није само дошло до пада потражње за кредитима, већ су и строги услови кредитовања утицали на лоше пласирање кредита становништву.

За разлику од кредита пласираних становништву, кредити пласирани сектору нефинансијских предузећа имали су позитиван раст готово цијелу 2010., на крају године износили су 7,7 млрд. КМ. У односу на 2009. годину већи су за 5,3 %. Међутим, поредећи с кретањем кредита из 2008. и прије, ово је и даље веома ниска стопа раста, јер за разлику од сектора становништва, гдје је дошло до пада и потражње и понуде, код сектора нефинансијских предузећа вјероватно се ради о паду понуде кредита, тј. строгим условима кредитовања.

Квалитет кредита одобрених физичким и правним особама наставио се погоршавати кроз 2010. годину. Кредити категорије А смањили су своје учешће на 75,1 %, док су се кредити класификовани у категорије од Б – Е повећали на 24,9 %. Треба напоменути да неквалитетни кредити чине категорије Ц – Е, а своје учешће у укупним кредитима су повећали с 5,9 % у 2009. на 11,4 % у 2010. години.

Табела 5: Квалитет кредита одобрених физичким и правним особама

Класификација кредита физичким и правним особама према категорији ризика					
Година	А	Б	Ц	Д	Е
2007.	84,3 %	12,8 %	1,6 %	1,2 %	0,0 %
2008.	85,8 %	11,3 %	1,6 %	1,3 %	0,0 %
2009.	78,3 %	15,8 %	3,8 %	2,1 %	0,0 %
2010.	75,1 %	13,5 %	5,7 %	4,6 %	1,1 %

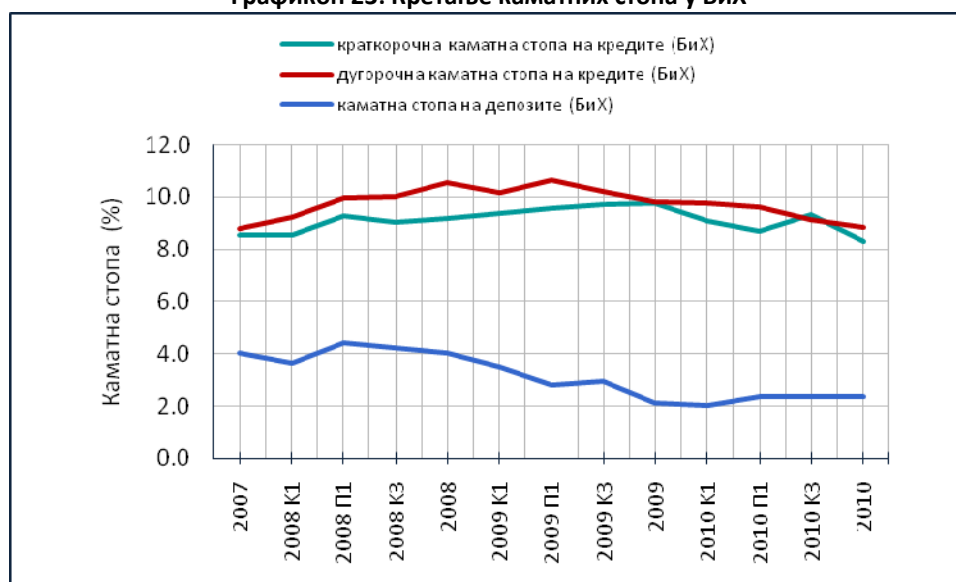
Извор: Ентитетске агенција за банкарство

⁵⁴ Општу владу чине сви нивои влада.

⁵⁵ У складу с новом регулативом Агенције за банкарство РС-а, објављеној у Сл. гласнику РС бр.136/10, којом је прописан нови начин књиговодственог евидентирања потраживања класификованих у категорију «Е», обрачуна и књиговодственог евидентирања камате по неквалитетној активи, те обрачуна општих и посебних резервисања, банке из РС-а су у подацима за децембар 2010. године извршиле примјену наведене регулативе, преносом наведених позиција из ванбилансне евиденције у билансу. Исправка се одразила на страни активе, на пораст кредита у износу од 144 милиона КМ, пораст доспјелих камата у износу од 36 милијуна КМ, а на страни пасиве на пораст резервирања за кредитне губитке у износу од 180 милиона КМ у оквиру рачуна капитала. Да ових промјена није било, вјероватно би раст укупних кредита био мањи. Извор: ЦБ БиХ.

У 2010. години дошло је до пада просјечних каматних стопа на кредите. Укупна пондерисана просјечна ефективна каматна стопа на кредите⁵⁶ у БиХ износила је 8,58 % и мања је од исте из 2009. године за 1,27 одстотних бодова. Такође, посматрајући према рочности датих кредита, дошло је до пада и дугорочне и краткорочне каматне стопе. Дугорочна пондерисана просјечна ЕКС у 2010. години износила је 8,82 % и мања је за 0,99 одстотних бодова у односу на 2009. годину. Краткорочна пондерисана просјечна ЕКС на кредите у 2010. години износила је 8,29 % и мања је од исте из 2009. године за 1,47 одстотних бодова. Иако је у 2010. години дошло до смањења цијене кредита, каматне стопе су и даље неповољне за предузећа и становништво. Укупна пондерисана просјечна ЕКС на депозите⁵⁷ у БиХ забиљежила је мањи раст у 2010. години од 0,25 одстотних бодова. За 2010. годину ова стопа износи 2,36 %.

Графикон 23: Кретање каматних стопа у БиХ

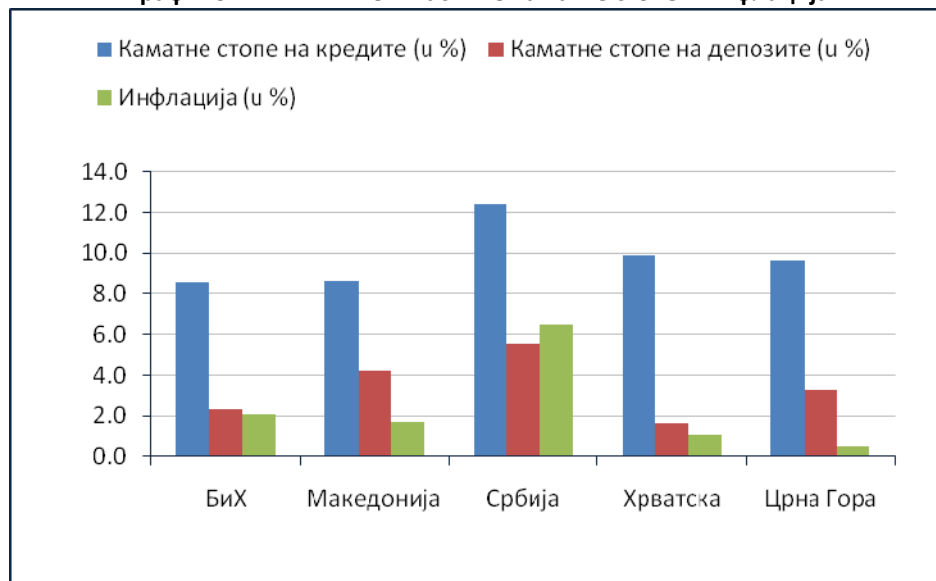
Извор: Ентитетске агенције за банкарство

У наставку је дат графички приказ активних и пасивних каматних стопа, као и инфлације у БиХ и земљама у окружењу.

⁵⁶ Укупна пондерисана ефективна каматна стопа на пласиране кредите за цијелу БиХ (као и краткорочна и дугорочна ЕКС за БиХ) добивена је пондерисањем укупне ефективне каматне стопе на кредите за РС и укупне ефективне каматне стопе на кредите у ФБиХ. Као пондери су кориштена учешћа укупних пласмана у ФБиХ и укупних пласмана у РС-у у укупним пласманима у БиХ. Подаци о износу пласмана и каматних стопа по ентитетима добивени су од ентитетских агенција за банкарство.

⁵⁷ Укупна пондерисана ефективна каматна стопа на депозите у БиХ добивена пондерисањем укупне ефективне каматне стопе на депозите у РС-у и исте у ФБиХ. Као пондери су кориштени удјели депозита у РС и ФБиХ у укупним депозитима у БиХ. Подаци о износу депозита и каматних стопа по ентитетима добивени су од ентитетских агенција за банкарство. Просјечне каматне стопа на кредите и депозите које објављује Централна банка БиХ дат је у Додатку.

Графикон 24: Активне и пасивне каматне стопе и инфлација

Извор: Ентитетске агенције за банкарство и Агенција за статистику БиХ за БиХ; средишње банке и статистички уреди земаља из окружења

Микрофинансијски сектор у БиХ

Поред банака, у БиХ се кредитном активношћу баве и микрокредитна друштва и микрокредитне фондације, чији је рад регулисан првенствено ентитетским законима о микрокредитним организацијама и правним актима ентитетских агенција за банкарство.

У БиХ послује 25 МКО, од тога 19 микрокредитних фондација и 6 микрокредитних друштава. Микрокредитне фондације су непрофитне организације, док микрокредитна друштва послују као дионичка друштва или друштва ограничене одговорности. Микрокредитне фондације могу да одобре појединачно максималан износ микрокредита физичким и правним лицима до 10. 000 КМ, а микрокредитна друштва до 50. 000 КМ.

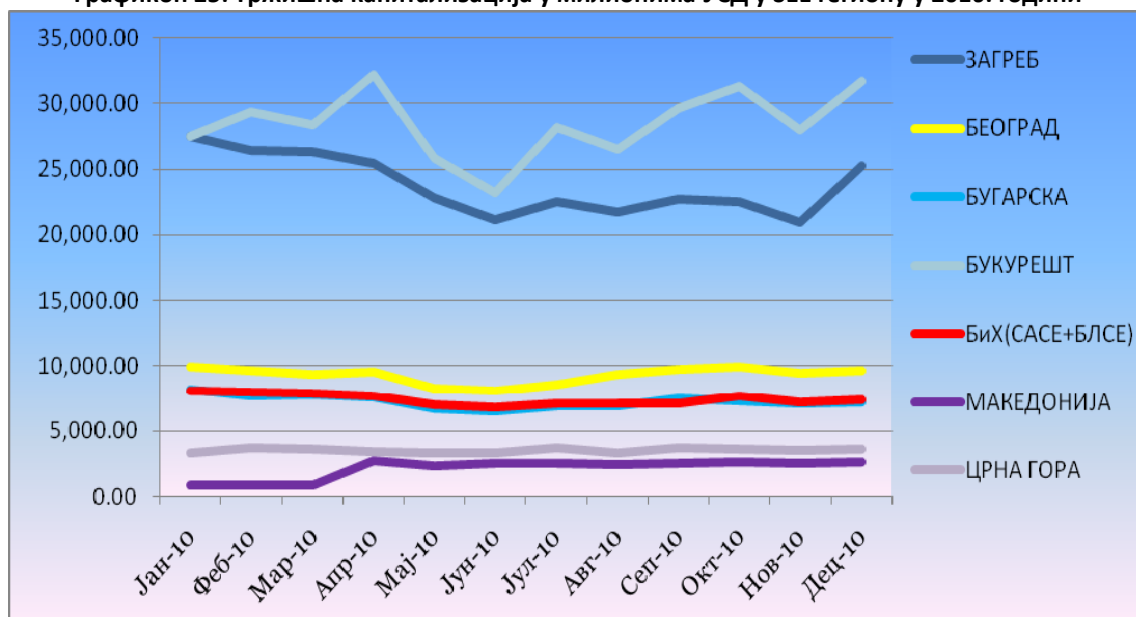
Билансна сума укупног микрофинансијског сектора у 2010. години износи 844,8 мил. КМ и мања је у односу на прошлу годину за 21,5 %. Највећа ставка на страни активе која је допринијела паду билансне суме су пласирани кредити, који су остварили пад у односу на 2009. годину за 24,2 %. Укупни кредити у 2010. години износили су 678,4 мил. КМ. На страни пасиве највећи извор средстава су обавезе по узетим кредитима у износу од 607,9 мил. КМ и мањи су у односу на 2009. годину 26,3 %. МКО финансирају свој рад првенствено из узетих кредита од међународних и страних институција као што су EBRD, Европски фонд за ЈИЕ, итд.

Будући да су услови кредитовања једноставнији и мање ригорозни у односу на банке и квалитет кредитног портфолија је слабији. Из овог разлога, МКО пласирају кредите по знатно вишој каматној стопи од банака. Просјечна пондерисана ефективна каматна стопа на краткорочне кредите у 2010. години износила је 30,32 %, док је на дугорочне кредите износила 25,98 %. Док је краткорочна каматна стопа остварила раст у односу на прошлу годину од 0,28 одсотних бодова, дугорочна је мања за 2,38 одсотних бодова. У 2010. години микрофинансијски сектор остварио је негативан финансијски резултат од 9,9 мил. КМ.

Тржиште капитала

Као посљедица глобалних економских токова у 2010. години настављена је стагнација са честим осцилацијама берзовних индекса, да би на крају године на свјетским финансијским тржиштима ипак дошло до њиховог благог опоравка и раста.

Графикон 25: Тржишна капитализација у милионима УСД у SEE региону у 2010. години

Извор: FEAS(Federation of Euro Asian Stock Exchanges)

Слично стање је и на Сарајевској и Бањалучкој берзи, које биљеже благи пад промета и укупне капитализације у односу на исти период у 2009. години.

Тржишна капитализација

Укупна тржишна капитализација⁵⁸ Сарајевске и Бањалучке берзе (САСЕ и БЛСЕ) износила је на крају децембра 2010. године 10,94 милијарди КМ, што представља минималан раст од 0,25 % у поређењу с износом капитализације на крају децембра 2009. године.

Графикон 26: Укупна тржишна капитализација у БиХ на крају 2010. године

Извор : САСЕ и БЛСЕ

⁵⁸ Капитализација – збир продуката цијена дионица и обима дионица којима се трговало на берзама;

Поређећи вриједности капитализације на Сарајевској берзи (CACE) у децембру 2010. године са вриједностима у децембру 2009. године забиљежен је минималан пад од 0,73 %.

Капитализација на Бањалучкој берзи (БЛСЕ) у децембру 2010. године биљежи пад од 0,65 % у поређењу са вриједностима у децембру 2009. године.

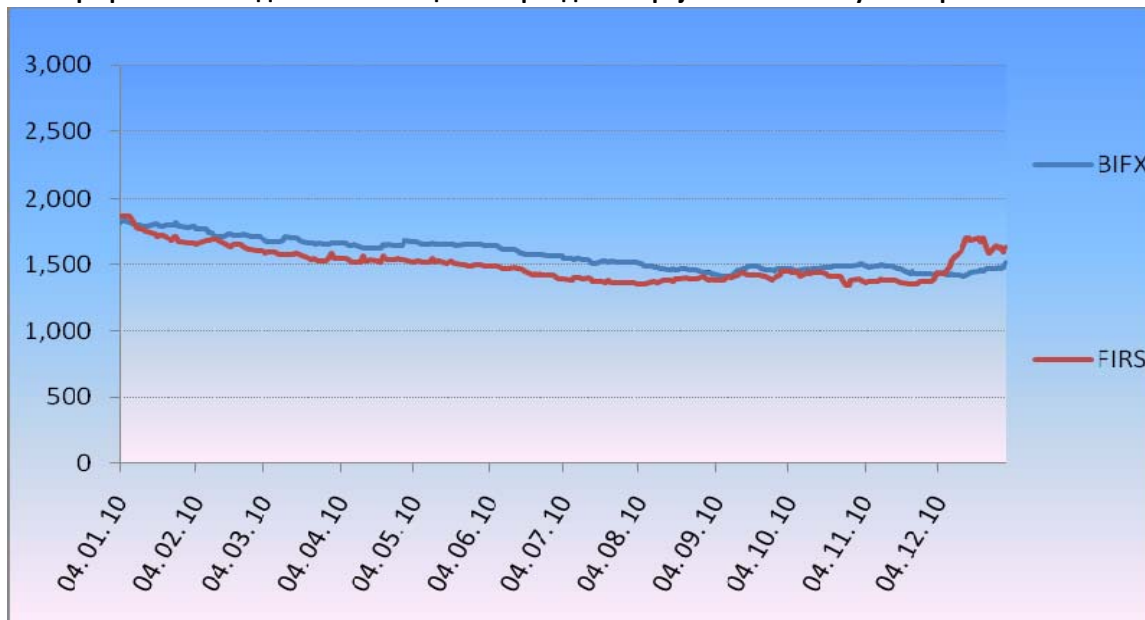
Индекси

Пад Индекса инвестиционих фондова Сарајевске и Бањалучке берзе (BIFX и FIRS⁵⁹) који се наставио у 2010. години накратко се зауставио на крају првог квартала 2010. године, наставио благи пад у трећем кварталу, да би средином задњег мјесеца 2010. године дошло до поновног раста. Карактеристично за осцилације у кретању индекса у кратком року је да одражавају несигуран и неизвјестан опоравак промета и повјерења инвеститора на обје берзе.

Вриједност BIFX -а износила је 1,520.80 поена на дан 31. децембра 2010. године. Апсолутна промјена износила је -318.28 индексна поена, што представља пад од 17,31 % у односу на вриједности на крају децембра 2009. године.

Вриједност FIRS-а на дан 31. децембра 2010. године износила је 1,632.46 поена и у односу на вриједност 31.децембра 2009. године забиљежила пад од свега 12,45 %, док је апсолутна промјена износила -232.16 индексна поена.

Графикон 27: Индекси инвестиционих фондова Сарајевске и Бањалучке берзе BIFX и FIRS

Извор : CACE и БЛСЕ

⁵⁹ Индекси обје берзе израчунати су на основу просјечне цијене дионица 11 најуспјешнијих инвестиционих фондова у случају Сарајевске берзе (BIFX) и 13 ИФ-ова Бањалучке берзе (FIRS).

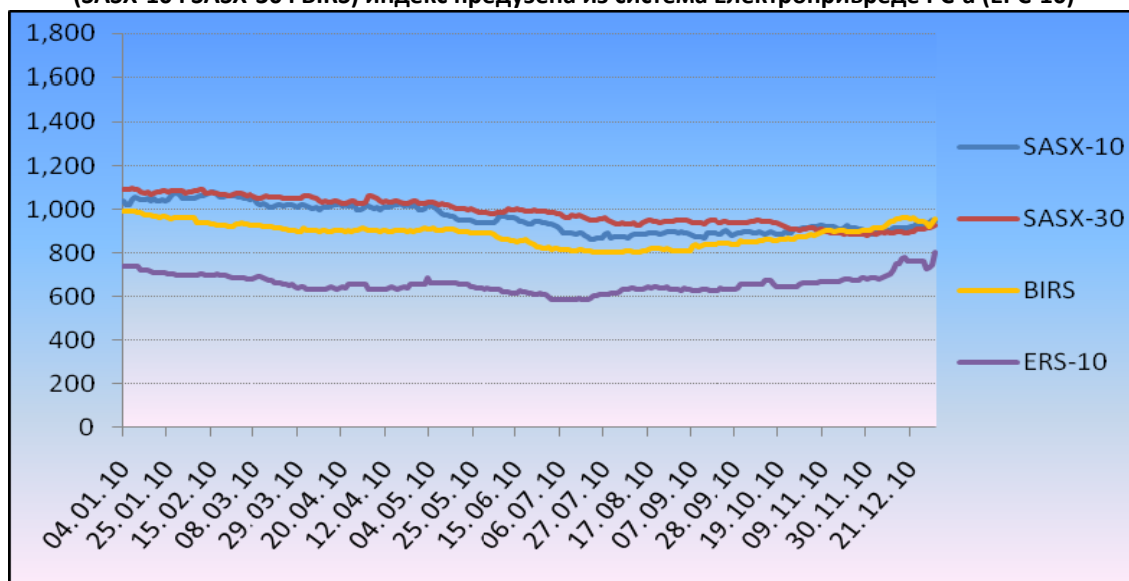
Идентичну слику кретања на бх. берзама видимо и кроз репрезентативне индексе Сарајевске (SASX-10 и SASX-30) и Бањалучке берзе (BIRS и ERS-10) који представљају кретање цијена дионица најуспјешнијих компанија листираних на те двије берзе⁶⁰.

У периоду од 31.12.2009. до 31.12.2010. године вриједност SASX-10 је смањена за 109 индексна поена, што представља пад од 10,35 %, док је репрезентативни индекс Сарајевске берзе SASX-30 евидентирао пад од 171 индексна поена односно пад од 15,61 %.

У истом периоду BIRS је од 31.12.2009. до 31.12.2010. године остварио пад од -36 индексна поена односно минималан пад од 3,60 % док је ERS-10 забиљежио раст од 62 индексна поена, односно минималан раст од 8,42 %.

Као што се види на графикону испод, SASX-10, SASX-30, BIRS и ERS-10 биљеже готово идентичан умјерен пад вриједности индекса до краја првог полугодишта.

Графикон 28: Индекси најуспјешнијих компанија на Сарајевској и Бањалучкој берзи (SASX-10 и SASX-30 и BIRS) индекс предузећа из система Електропривреде РС-а (EPC-10)

Извор : CACE и БЛСЕ

⁶⁰ У састав SASX-10 улазе: ЈП Електропривреда БиХ д.д. Сарајево, БХ Телецом д.д. Сарајево, ЈП Електропривреда ХЗХБ Мостар, Хрватске телекомуникације д.д. Мостар, Фабрика дувана Сарајево д.д. Сарајево, Енергоинвест д.д. Сарајево, Босналијек д.д. Сарајево, Енергопетрол д.д. Сарајево, ИК Банка д.д. Зеница, Творница Цемента Какањ д.д. Какањ.

У састав BIRS са 13.11.2009. години улазе: Телеком Српске а.д. Бања Лука, Нова банка а.д. Бања Лука, Хидроелектране на Дрини а.д., Хидроелектране на Требишњици а.д., РиТЕ Гацко а.д., Тржница а.д. Бања Лука, РиТЕ Угљевик а.д. Угљевик., Електробрајина а.д. Бања Лука, Рафинерија нафте а.д. Б.Брод, Рафинерија уља а.д. Модрича, Електро -Бијељина а.д. Бијељина, ЗТЦ Бања Врућица а.д. Теслић, Хидроелектране на Врбасу а.д. Мркоњић Град, Боксит а.д. Милићи, Електро Добој а.д. Добој, Меридиан а.д. Бања Лука, Крајина ГП а.д. Бања Лука, Приједорпутеви а.д. Приједор, Дунав осигурање а.д. Бања Лука, Поште Српске а.д. БањаЛука.

У састав ERS-10 улазе Електродистрибуција а.д. Пале, РиТЕ Угљевик а.д. Угљевик, Електрохерцеговина а.д. Требиње, Електро - Бијељина а.д. Бијељина, Електро Добој а.д. Добој, Хидроелектране на Дрини а.д. Вишеград, Хидроелектране на Врбасу а.д. Мркоњић Град, Хидроелектране на Требишњици а.д. Требиње, РиТЕ Гацко а.д. Гацко, Електробрајина а.д. Бања Лука.

BATX (Bosnian Traded Index)

Босански Традед Индекс (БАТХ) је капитализовано пондерисани цјеновни индекс⁶¹, који се састоји од најликвиднијих и највише капитализованих дионица, којима се тргује на Сарајевској и Бањалучкој берзи. Индекс се рачуна у стварном времену уз вриједности изражене у ЕУР, УСД и КМ. БАТХ је цјеновни индекс пондерисан тржишном капитализацијом учесника у индексу. У задњи измијењени састав (20.12.2010. год.) улазе: БХ Телецом (23,85 %), Босналијек (15,45 %), Фабрика дувана Сарајево (12,70 %), ЈП Електропривреда БИХ (17,64 %), Нова банка АД Бања Лука (5,24 %), Телеком Српске (25,11 %).

Почетни датум листирања БАТХ на Бечкој берзи одређен је био 01.12.2009. године. Листирању БАТХ индекса на Бечкој берзи претходило је једногодишње праћење рада од стране комитета⁶² у испуњавању сета критеријума као што су: доступност вриједности у реалном времену (Availability of real-time data), тржишна ликвидност и капитализација (Market Liquidity and Market Capitalisation), непостојање инвестиционих рестрикција за страна улагања у земљи домаћину (Investment Restrictions), реално и јасно цјеновно вредновање дионица фирми (Price Discovery), ефикасна тржишна структура са јасним системом одређивања цијене, трговања и извјештавања (Market Infrastructure).

Поредећи вриједност БАТХ остварену вриједност 01.12.2009. године са вриједношћу коју је имао 31.12.2010. године забиљежен је пад 13,7 %, док поредећи с листираним земљама из региона видимо да је највећи раст остварио индекс Хрватски индекс-CROAX (Croatian Traded Index) од 3,6 % а највећи пад је остварио Србијански SRX Serbian од 16,9 %.

Табела 6: Упоредни приказ вриједности индекса из региона (01.12.2009.-2010.)

%	Serbian Traded Index	Croatian Traded Index	Bulgarian Traded Index	Bosnian Traded Index
01-Dec-09	318	1.290	1.733	959
31-Dec-10	265	1.337	1.462	827
%	-16,9 %	3,6 %	-15,7 %	-13,7 %

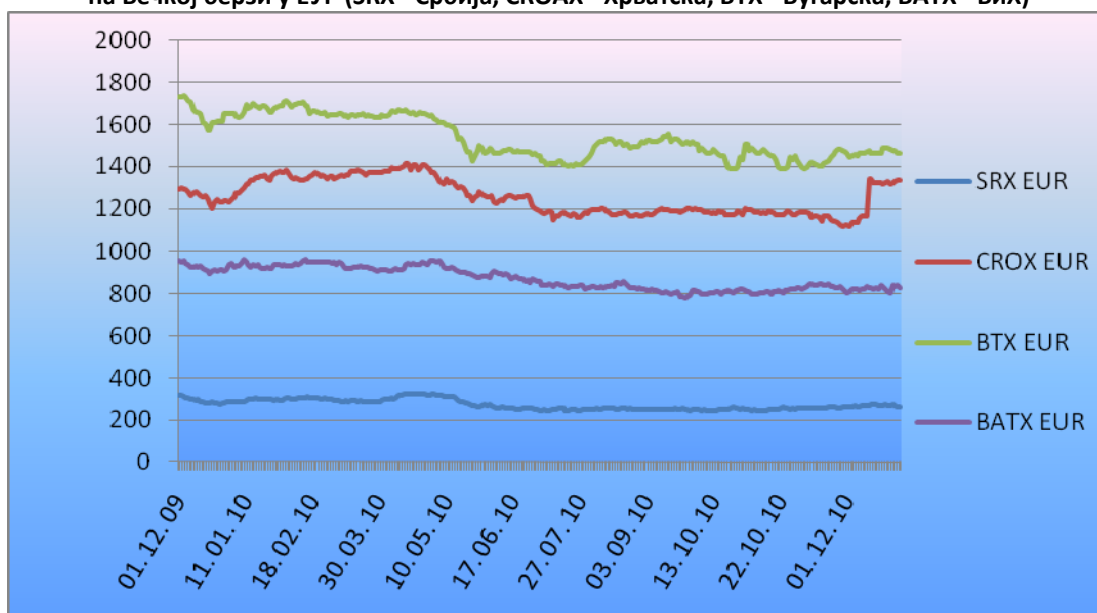
Извор: Wiener Boerse

Листирање БАТХ БиХ индекса на Аустријској (Wiener Boerse) у сваком случају представља признање развијености, ефикасности и сигурности у раду Сарајевске и Бањалучке берзе, као и вриједности фирми које улазе у састав индекса. Позитиван ефекат на БХ тржиште капитала огледа се кроз повећање сигурности рада уз значајно повећање ликвидности дионица компанија које улазе у састав индекса.

⁶¹ Индекс у којем је цијена одређена цијеном појединих дионица, пондерисаних за укупном тржишном вриједности. Ако се цијене дионице (компоненте индекса) промијене, учинак на индекс у цјелини је пропорционалан цијени дионица помножен бројем дионица предузећа. То значи да ће промјене у цијени више утицати на индекс ако (компонента) компанија има већу вриједност.

⁶² Berzovni Index Menagement Team of The Echange је пратио да ли БАТХ испуњава постављење критеријуме.

Графикон 29: Упоредни приказ вриједности Индекса земаља из региона Босне и Херцеговине листираних на Бечкој берзи у ЕУР (SRX - Србија, CROAX - Хрватска, ВТХ - Бугарска, ВАТХ - БиХ)

Извор: Wiener Boerse

Укупан промет

Укупан промет на бх. берзама у четвртном кварталу у 2010. години износио је 98,34 милиона КМ, што је пад промета од 31,5 % у односу на промет у четвртном кварталу 2009. , док укупан промет у 2010. биљежи пад од 28,3 % у односу на исти период прошле године.

Укупан промет у четвртном кварталу 2010. године на Сарајевској берзи износио је 35,1 милиона КМ, што чини 35,7 % од укупног оствареног промета у БиХ. Проценат учешћа САСЕ у укупном учешћу у односу на учешће у 2009. години је опао са 55,1 % на 38,1 %.

Поредећи укупну остварену вриједност промета у 2010. години са вриједношћу укупног промета за исти период у 2009. години САСЕ биљежи пад од 50,4 %.

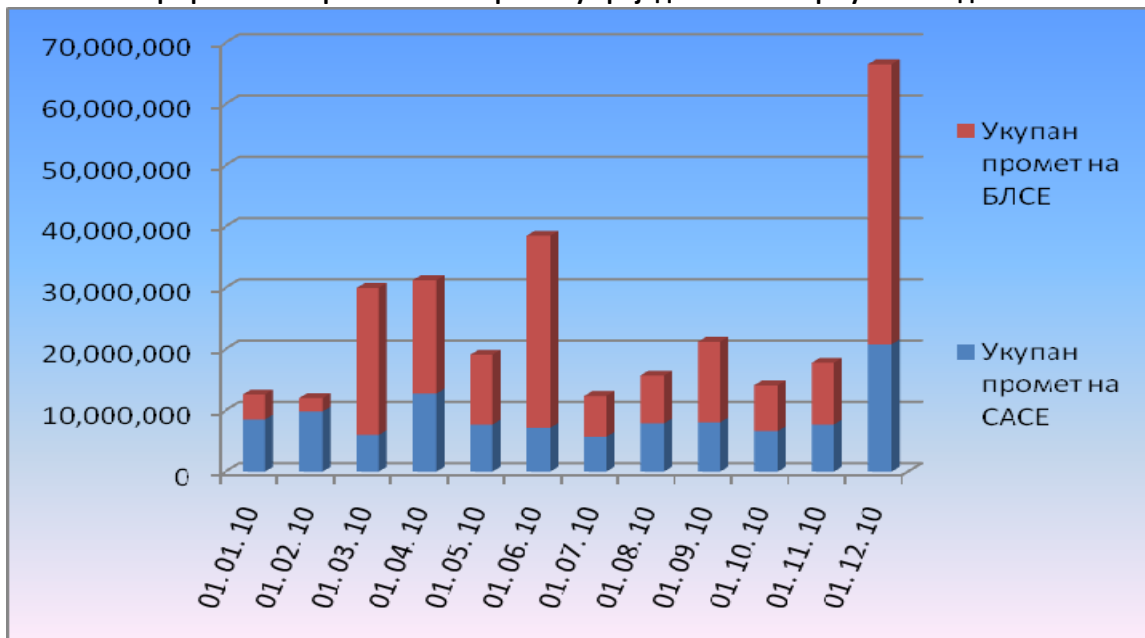
Највећи појединачни остварени промет дионицама на Сарајевској берзи у 2010. години остварили су Босналијек д.д. Сарајево 6,82 милиона КМ, БХ Телеком д.д. Сарајево 6,1 милиона КМ, Електропривреда БиХ д.д. Сарајево 4,3 милиона КМ, Виспак д.д. Високо 3,8 милиона КМ, Фабрика дувана Сарајево д.д. Сарајево 3,3 милиона КМ, РМУ Каменград д.д. Сански Мост 3,1 милиона КМ, ГП Боснапутеви д.д. Сарајево 2,1 милиона КМ и БОР Банка д.д. Сарајево с износом од 2,07 милиона КМ.

Укупан промет у четвртном кварталу у 2010. години на Бањалучкој берзи износио је 63,2 милиона КМ, што је 64,3, % укупног промета у четвртном кварталу. Поредећи остварену вриједност укупног промета у 2010. години са вриједношћу укупно оствареног промета у 2009., БЛСЕ биљежи минималан пад од 1,2 %.

Највећи утицај на остварени промет 2010. године остварен је дионицама Балкан Инвестмент Банк АД Бања Лука 36 милиона КМ, МФ Банка АД Бања Лука 12,8 милиона КМ, Тржница АД Бања Лука 7,96 милиона КМ, Телеком Српске АД Бања Лука 5,6 милиона КМ, Витинка АД Козлук 4,1 милиона КМ, ЗИФ Кристал Инвест фонд АД Бања Лука 3,1 милиона КМ, Нова Банка АД Бања Лука 2,8

милиона КМ. Успјешна јавна понуда обвезница општина Градишка, Србац, Кнежево и Планинско добро а.д. Невесиње у укупном износу од 14,5 милиона КМ је за трећину (32 %) повећала промет на Бањалучкој берзи у мјесецу децембру.

Графикон 30: Промет на БиХ тржишту вриједносних папира у 2010. години

Извор: САСЕ и БЛСЕ

IV СПОЉНИ СЕКТОР

Међународно окружење

Опоравак глобалне економије у 2010. све више постаје одржив, чак и уз сумње у рецесију с двоструким дном или могућност ширења дужничке кризе у ЕУ. Посљедњи подаци о БДП-у за трећи и четврти квартал 2010.⁶³ потврђују да је глобални опоравак настављен и у другој половини године, али је успоренији у односу на прво полугодиште 2010. Овакав развој догађаја био је очекиван с обзиром на успоренији раст трговине, повлачење стимулативних пакета помоћи, као и ишчезавање позитивног ефекта допуњавања залиха (актуелан у првом полугодишту).

Опоравак америчке привреде убрзао се у четвртом кварталу 2010., углавном захваљујући највећем расту приватне потрошње у задње четири године и скоку извоза.

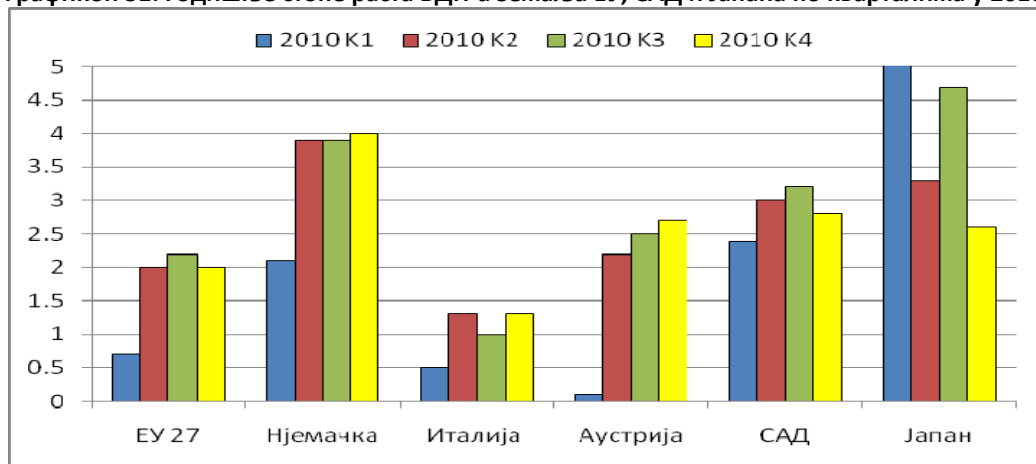
Амерички БДП порастао је у посматраном периоду за 2,7 % у односу на исти период претходне године, а први пут након рецесије је превазишао највиши износ БДП-а регистрован у четвртом кварталу 2007. године. У односу на трећи квартал БДП је порастао за 0,7 %, а у читавој 2010. години раст је износио 2,8 %.

Привреда еврозоне је у четвртом тромјесечју 2010. на годишњем нивоу порасла 2 %, као и у претходном кварталу, потврђујући позитиван развој догађаја након рецесије. Највеће европске привреде, Њемачка и Француска, оствариле су слабији раст од очекиваног, док су Грчка, Ирска и Шпанија, земље ЕУ које је најтеже погодила глобална криза, забиљежиле пад привредних активности. У читавој 2010. раст еврозоне износио је 1,7 % (а у ЕУ 27 1,8 %), док је у највећој привреди еврозоне – Њемачкој забиљежен раст од 3,5 %.

У цијелој прошлој години економија Јапана порасла је за 3,9 %, што је први годишњи раст у посљедње три године, који ипак није био довољан да Јапану очува водство пред растућом Кином. Најјача свјетска економија (БДП) и у 2010. је била Европска унија, праћена Америком, затим Кином па тек онда Јапаном.

Гледајући унапријед може се очекивати умјерен опоравак свјетске економије у средњем року вођен потражњом брзорастућих економија као што су Кина, Индија, Бразил и слично.

Графикон 31: Годишње стопе раста БДП-а земаља ЕУ, САД и Јапана по кварталима у 2010.

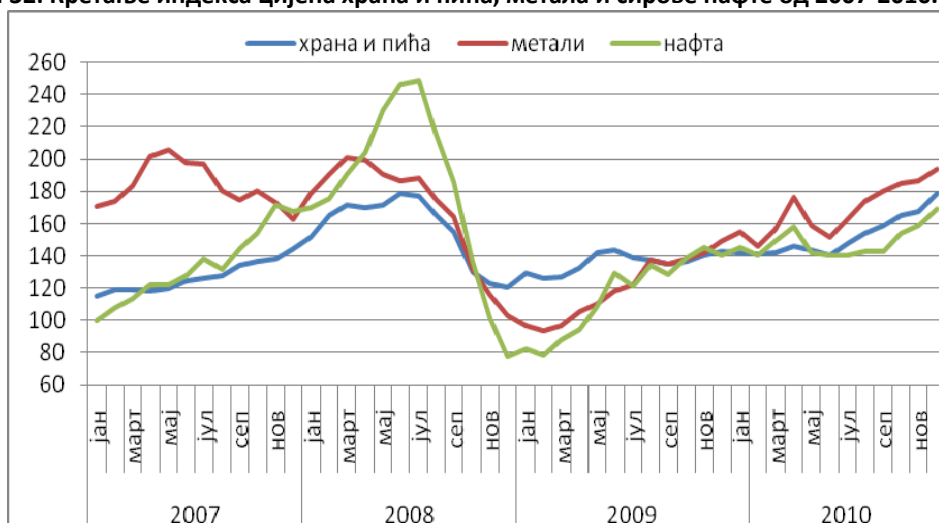
Извор: Еуростат

⁶³ Извор података је Еуростат.

Посматрајући земље из непосредног окружења БиХ, Хрватску и Србију, може се уочити неравномјеран развој догађања у поменутиим економијама у 2010. години. Хрватска је након благог раста БДП-а од 0,2 % који се десио у К3 2010. у К4 2010. опет забиљежила пад економске активности од 0,7 %, док је у цијелој 2010. години пад износио 1,4 %⁶⁴. Србија је већ у К1 2010. изашла из рецесије, а у читавој 2010. регистровала раст од 1,5 %⁶⁵. У 2011. Очекује се позитиван економски развој у поменутиим земљама – у Хрватској 1,5 %, а у Србији 3 % годишњег раста БДП-а.

Упоредјујући свјетске цијене главних производа (храна и пиће, метали и нафта) може се примијетити постепени пораст у готово свим категоријама према преткризним нивоима из 2007. Цијене хране су значајно расле због повећане потражње и смањене понуде усљед погоршаних временских прилика и слабих приноса житарица. Цијене метала су расле због повећане потражње и опоравка свјетских економија (производње), као и цијене нафте.

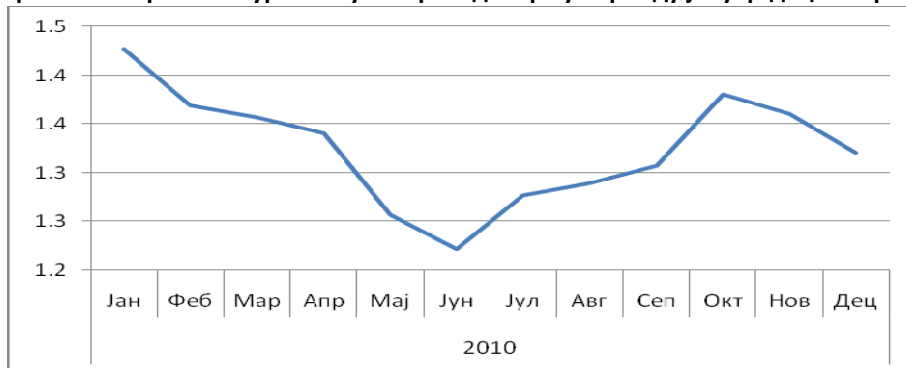
Графикон 32: Кретање индекса цијена храна и пића, метала и сирове нафте од 2007-2010. (2005=100)

Извор: Међународни монетарни фонд

Односи валута америчког долара и евра осликали су економску ситуацију и очекивања у двијема матичним земљама, САД и ЕУ, па је тако курс варирао у читавој 2010., а просјек је износио 1,33 долара за један евр. (У 2009. курс је био 1,39 долара за 1 евр.)

Графикон 33: Кретање курса валута евра и долара у периоду јануар-децембар 2010.

Извор: Европска централна банка

⁶⁴ Државни завод за статистику Хрватске (прелиминарни подаци).

⁶⁵ Републички завод за статистику Србије (процјена).

Кључне каматне стопе централних банака Америке, ЕУ и Велике Британије задржане су на рекордно ниским нивоима како би подстакле економску активност и смањиле незапосленост.

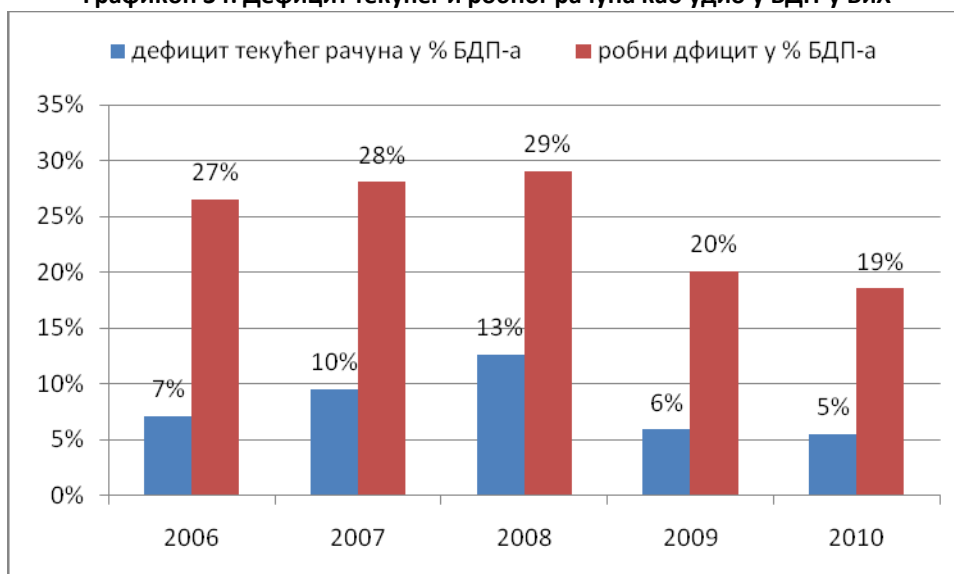
Платни биланс БиХ

Платни биланс БиХ израђен је на основу посљедњих доступних података Централне банке БиХ за три квартала 2010., а за четврти квартал 2010. године урађена је процјена ДЕП-а на основу података БХ Агенције за статистику, ЦББХ и других релевантних статистичких институција у земљи и иностранству.

Текући рачун

Процијењени дефицит на текућем рачуну платног биланса БиХ је у 2010. години износио 1,55 милијарди КМ, што је за 5 % мање у односу на 2009. Ако се узме у разматрање протеклих десет година (тј. од 2001. године) нижи дефицит је регистрован једино у 2006. години (за око 20 милиона КМ). Основни разлог овако ниског дефицита лежи у чињеници да је управо у 2010. години спољнотрговачки рачун (традиционално највећи узрочник високог дефицита на текућем рачуну) забиљежио најмањи дефицит у посматраних 10 година. Посматрајући дефицит на текућем рачуну као удио у БДП-у од 2005-2010., може се видјети да је управо у 2010. остварен најнижи удио (5,5 %) у складу с најнижим оствареним учешћем робног дефицита у БДП-у БиХ (26 %).

Графикон 34: Дефицит текућег и робног рачуна као удио у БДП-у БиХ

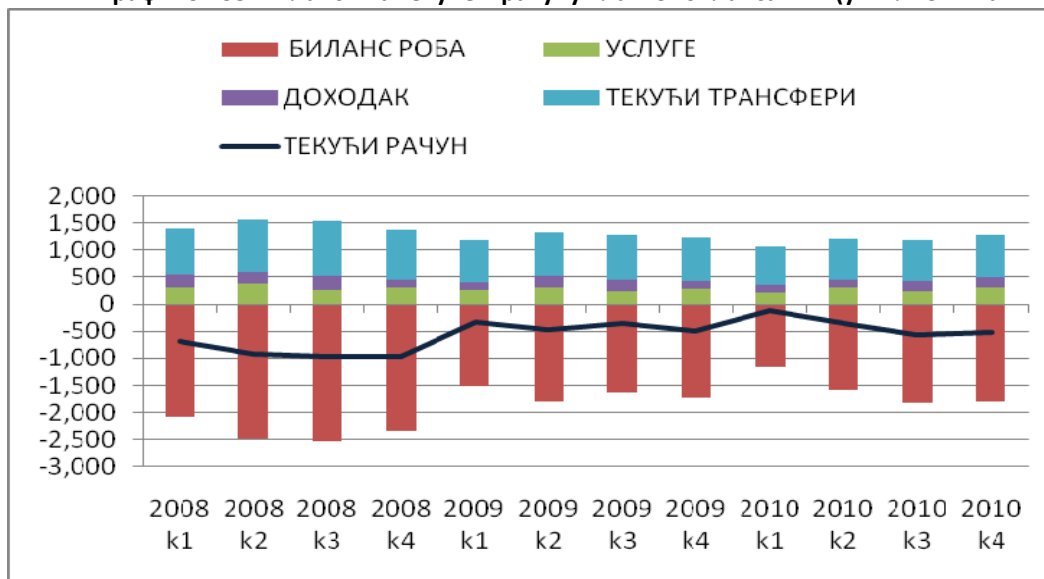

Извор: Централна банка БиХ, а за 2010. годину процјена ДЕП-а

У односу на 2009. годину робни дефицит је смањен за 5 %, а износио је 6,35 милијарди КМ. Само у првом полугодишту 2010. робни дефицит се услед раста извоза и пада увоза смањео за 18 %, али је крај године донио интензивирање увоза, па је дефицит у П2 2010. порастао за 8 %.⁶⁶

⁶⁶ Више о трговини робама видјети у наредном поглављу.

Графикон 35: Биланси на текућем рачуну платног биланса БиХ (у милионима КМ)

Извор: Централна банка и за К4 2010. процјена ДЕП-а

Позитиван развој догађаја у сектору **услуга** у другом полугодишту 2010. , с процијењеном годишњом стопом раста од 11 %, није успио да надокнади значајан пад из првог полугодишта (нарочито првог квартала од 16 %), тако да је у читавој 2010. суфицит на рачуну услуга умањен за 1 % (1,06 милијарди КМ). Чак и овако благо умањење представља позитиван помак, с обзиром да је у 2009. на рачуну услуга забиљежен пад од 15 %. Нето приходи од услуга у 2010. финансирали су 8 % увоза роба.

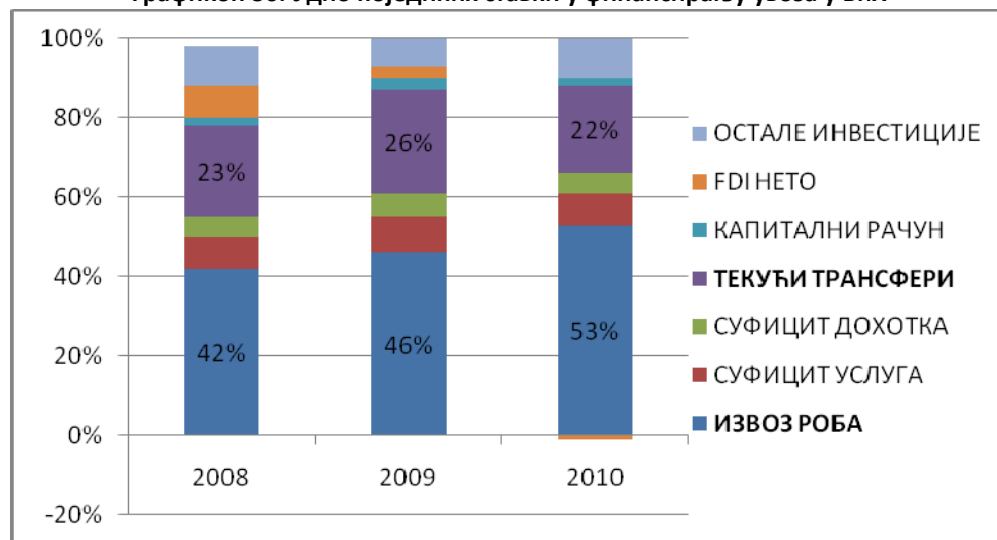
За разлику од земаља у окружењу, БиХ је прошле године имала повећан број долазака и ноћења туриста, што доводи до закључка да бх. туризам излази из кризе. Значајније вриједности забиљежене су у П2 2010., када је раст износио 20 %, док је у П1 2010. регистрован пад од 8 %.

Грађевинарство и даље слаби, што доказује чињеница да су процијењени нето приходи од ових услуга у иностранству (176,6 милиона КМ) износили тек 65 % од остварених у 2009. (и у зони евра грађевинарство је ослабило за 7,4 %, а не постоје назнаке за значајан скорији опоравак).

Суфицит на рачуну **доходака** је с процијењених 667,7 милиона КМ успио финансирати тек 5 % увоза у 2010., с обзиром да је настављен пад од 11 % (регистрован и у 2009. години). Компензације запослених и даље падају, али умјеренијим темпом, а приход по овој основи је износио око 820 милиона КМ (пад од 9 %).

Приход од **текућих трансфера** у 2010. је износио око 3 милијарде КМ, а у односу на 2009. је смањен за око 6 %. Посматрајући динамику текућих трансфера кроз кварталне, може се истаћи да је пад започет у К3 2008., најзад заустављен у К4 2010., када је забиљежен раст од 1 %. Дознаке из иностранства као подкатегорија почеле да расту још у К3 2010. растом економија у којима живи и ради највећи дио бх. дијаспоре (САД, ЕУ...). Приходи од текућих трансфера и даље су једна од најзначајнијих категорија у платном билансу БиХ, а у 2010. финансирају 22 % увоза.

Графикон 36: Удио појединих ставки у финансирању увоза у БиХ

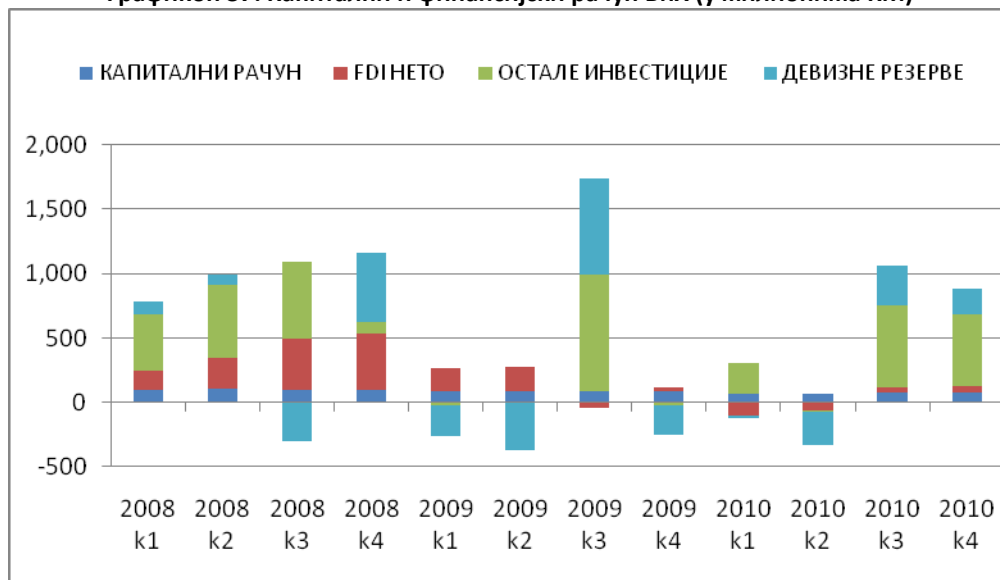

Извор: Централна банка БиХ и процјена ДЕП

Капитални и финансијски рачун

Према процјени ДЕП-а, капитални и финансијски рачун платног биланса БиХ у 2010. је износио 1,3 милијарде КМ (што представља смањење од 18 % у односу на 2009).

Графикон 37: Капитални и финансијски рачун БиХ (у милионима КМ)

Извор: Централна банка БиХ и за К4 процјена ДЕП

Прилив на **капиталном** рачуну (око 280 милиона КМ) и даље биљежи пад који је у 2010 износио 18 %.

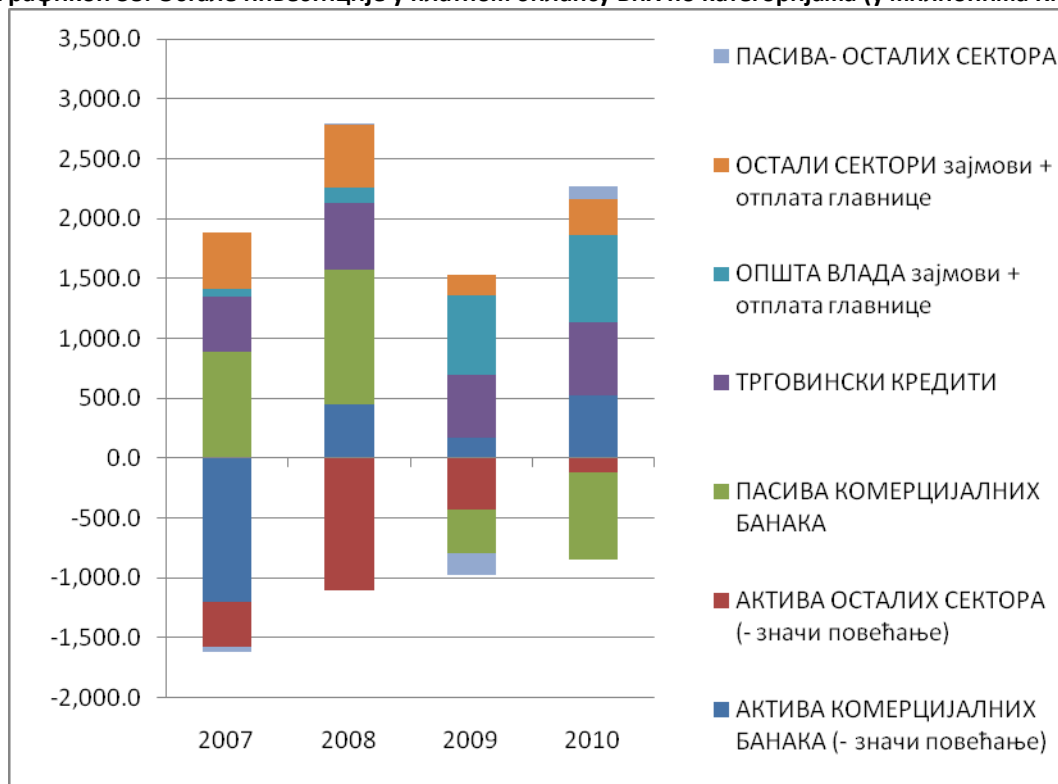
Нето приход од **директних страних инвестиција**, регистрованих у платном билансу БиХ, је у 2010. први пут негативан и износи око -70 милиона КМ, а резултат је већег смањења капитала од

стране страних инвеститора и покрића губитака фирми у страном власништву у односу на улагања извршена у тој години⁶⁷.

Портфолио улагања значајније су интензивирани у 2010. у односу на прошлост, када се узме у обзир 127 % повећања у односу на 2009. годину (86 милиона КМ). Финансијске институције у БиХ због слабе кредитне активности траже стални извор зараде, па се у посљедње вријеме све више одлучују на улагање у различите хартије од вриједности на страним тржиштима. У 2009. највише се улагало у обвезнице, а у 2010. у инструменте новчаног тржишта.

Финансирање дефицита текућег рачуна у 2010. највећим је дијелом омогућено из ставки које спадају у категорију **осталих инвестиција** (процјена: 1,4 милијарде КМ), нарочито у посљедња два квартала 2010. године.

Графикон 38: Остале инвестиције у платном билансу БиХ по категоријама (у милионима КМ)

Извор: Централна банка БиХ и за К4 процјена ДЕП

Најзначајнији прилив средстава остварен је кроз смањење стране **активе банкарског сектора** (522 милиона КМ), док су у **пасиви** најзначајнији били нови зајмови владе и осталих (небанкарских) сектора као и трговачки кредити. Укупно увећање зајмова сектора владе и приватног (небанкарског) сектора, укључујући и трговачке кредите, износило је око 2 милијарде КМ⁶⁸, што представља увећање од 10 % у односу на 2009. годину. Учешће приватног (небанкарског) сектора у поменутих новим зајмовима износило је 53 %, а учешће владиног сектора 47 %.

⁶⁷ Статистика страних улагања коју за потребе платног биланса саставља Централна банка БиХ методолошки се разликује од статистике страних улагања коју води Министарство спољне трговине и економских односа. Опширније видјети на страници Централне банке БиХ.

⁶⁸ Не укључује комерцијалне банке

Потребно је споменути да су **комерцијалне банке** смањењем своје иностране активе смањиле и дио својих обавеза према иностранству, па је у 2010. значајно умањена и њихова пасива, и то за чак 97 % тј. 725 милиона КМ. Поменуто смањење пасиве комерцијалних банака односи се на смањење обавеза по основу узетих кредита од нерезидената, као и смањење депозита нерезидената (односи се на смањење кредитних депозита). **Трговачки кредити** су након пада од 4 % у 2009 години, опоравком увоза у 2010. забиљежили раст од 14 % (608 милиона КМ).

Све наведене трансакције довеле су до повећања девизних резерви за 246 милиона КМ, а на крају 2010. су износиле 6,5 милијарди КМ.

Према подацима Свјетске трговачке организације (WTO) у овој години раст свјетске трговине износи 13,5 %, што је био рекордан годишњи раст. Бржи од очекиваног опоравка глобалних трговачких токова у току 2010. године, резултирао је снажним опоравком свјетске трговине у односу на 2009., када је забиљежен велики пад трговине, за чак 12,2 %, под притиском пада извоза који је погодило привредно успоравање. Година 2010. окарактерисана је као година с најбржим растом свјетске трговине на годишњем нивоу, откако се прикупљају трговачки подаци у посљедњих 60 година.

Главна дешавања која су обиљежила 2010. годину у спољном сектору БиХ била су значајно повећање стопа увоза и извоза бх. економије, а самим тиме и цјелокупне економске активности у односу на прошлу године.

Цијене метала, прије свих гвожђа и алуминијума у порасту су у односу на 2009. годину, када су биле ниже. Цијене алуминијума у 2010. Расле су 30 %, док су цијене руда гвожђа порасле за чак 63 %, што је на крају и резултирало повећањем извоза основних метала за 53,6 % у односу на прошлу годину, а производња истих је у благом порасту.

Поред раста цијена метала у 2010. години на свјетском нивоу дошло је и до раста цијена индустријских инпута, енергије (26 %), хране (12 %) и нарочито сирове нафте.

У 2010. години забиљежено је сљедеће:

- Укупна робна размјена с иностранством износила је 20,7 милијарди КМ, што је повећање од 15,8 % у односу на 2009. годину;
- Остварен извоз у вриједности од 7 милијарди КМ, што је резултирало повећањем извоза од 28,3 % у односу на 2009. годину;
- Остварен увоз у вриједности од 13,6 милијарди КМ; повећана је вриједност увоза за 10,2 % у односу на 2009. годину;
- Спољнотрговачки дефицит у износу од 6,5 милијарди КМ, у односу на прошлу годину смањен за 4,3 %;
- Покривеност увоза извозом је из године у годину све боља и на крају 2010. године је износила 52,1 %;

Робна размјена БиХ с иностранством и регионална кретања

Босна и Херцеговина је у 2010. години остварила увоз у вриједности од 13,6 милијарди КМ, што је резултирало растом увоза од 10,2 %, док се извоз повећао за 28,3 % и у 2010. години достигао

вриједност од 7 милијарди КМ. У табели број 1. даје се преглед главних индикатора, с освртом на раније извјештајне периоде:

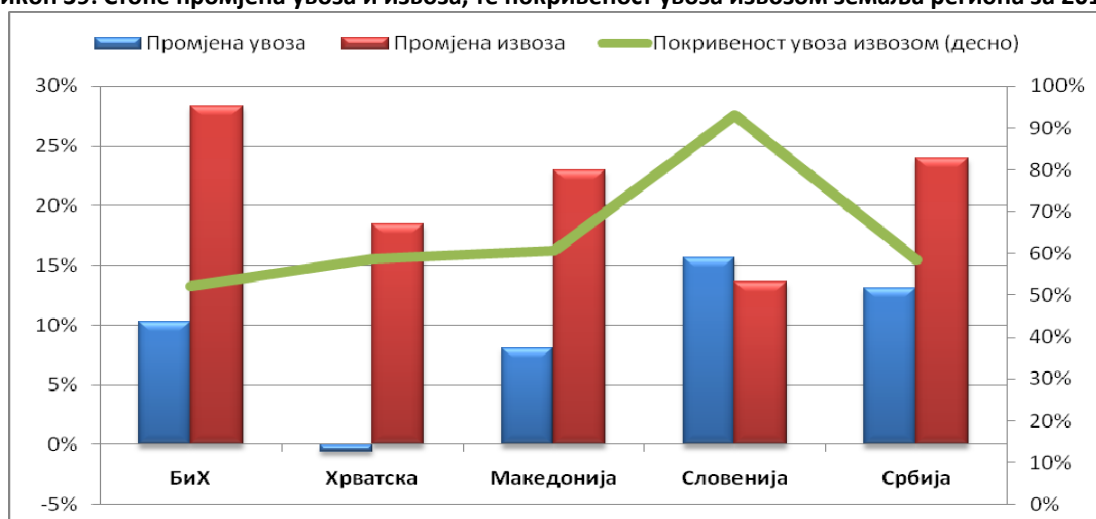
Табела 7: Спољнотрговачки индикатори за 2010. годину и за претходне извјештајне периоде

У хиљадама КМ	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Извоз роба	3.783.280	5.164.339	5.936.895	6.711.690	5.530.377	7.095.505
Промјена извоза	25,57 %	36,50 %	14,96 %	13,05 %	-17,60 %	28,30 %
Увоз роба	11.178.545	11.389.183	13.898.709	16.286.056	12.348.466	13.616.204
Промјена увоза	18,63 %	1,88 %	22,03 %	17,18 %	-24,18 %	10,27 %
Трговачки биланс (Извоз – Увоз)	-7.395.265	-6.224.844	-7.961.814	-9.574.366	-6.818.089	-6.520.699
Промјена трговачког биланса	15,37 %	-15,83 %	27,90 %	20,25 %	-28,79 %	-4,36 %
Укупна трговина (Извоз + Увоз)	14.961.825	16.553.522	19.835.604	22.997.746	17.878.843	20.711.709
Промјена укупне трговине	20,31 %	10,64 %	19,83 %	15,94 %	-22,26 %	15,84 %
Процентуално учешће укупне трговине у БДП-у	95 %	94 %	95 %	95 %	95 %	95 %
Покривеност увоза извозом	33,84 %	45,34 %	42,72 %	41,21 %	44,79 %	52,11 %

Извор: Агенција за статистику БиХ

У свим земљама региона, осим Хрватске, забиљежене су стопе раста вриједности увоза, док је извоз у свим земљама региона растао, али је највећа стопа раста извоза забиљежена у Босни и Херцеговини током 2010. године. У Словенији је током 2010. године забиљежен највећи раст увоза, посматран у односу на 2009. годину. Покривеност увоза извозом је повећана у свим земљама, а најизраженија је у Словенији гдје покривеност премашује 90 %. Код земаља са нижим нивоом пер цапита дохотка уочљиво је знатно веће учешће спољнотрговачке размјене у БДП-у. Стопе промјене увоза и извоза, те покривеност увоза извозом за 2010. годину у земљама региона приказана је у сљедећем графикану.

Графикон 39: Стопе промјена увоза и извоза, те покривеност увоза извозом земаља региона за 2010. год.

Извор: Агенције за статистику одабраних земаља

Структура робне размјене БиХ с иностранством по производима

Посматрајући структуру робне размјене по структури производа, 34 % спољнотрговачке размјене БиХ чине полупроизводи и производи с ниском додатном вриједношћу (тзв. интермедијарни производи), нетрајни производи за широку потрошњу имају учешће од 24 %, док капитални производи чине 15 %, а енергија 18 % од укупне робне размјене у 2010. години.

Најзначајније увозне ставке су нафта и нафтни деривати, машине и апарати, основни метали (доминантно алуминијум, гвожђе и челик) и производи од основних метала те прехрана, док су најзначајније извозне позиције такође основни метали и њихови производи, машине и апарати, резервни дијелови за аутоиндустрију, те готови производи попут намјештаја, одјеће и обуће.

Када посматрамо разлику између увезених и извезених производа, ријетке су категорије производа у којима БиХ остварује суфицит са својим трговачким партнерима. Значајније категорије производа које остварују суфицит су: дрво и производи од дрвета, одјећа и обућа, те разни производи у које спада намјештај. БиХ остварује суфицит и у трговини електричном енергијом, али како се увози доста нафте и нафтних деривата, а ови производи спадају у категорију минералних производа, укупан резултат је ипак дефицит за поменућу категорију производа.

Структура увоза по производима

У структури увоза није било значајнијих промјена. Пет најзаступљенијих категорија производа у структури укупног увоза учествују са 62 %, док на све остале производе отпада 38 % у односу на укупни увоз.

Највише су се увозили производи **минералног поријекла** у износу од 2,7 милијарди КМ, гдје доминирају **нафта и нафтни деривати** 1,7 милијарди КМ. У односу на прошлу годину, остварен је раст увоза ове врсте производа за 39,3 %, због раста цијена на свјетском тржишту, што је допринијело укупном расту вриједности увоза БиХ у 2010. години од 6 процентних поена.

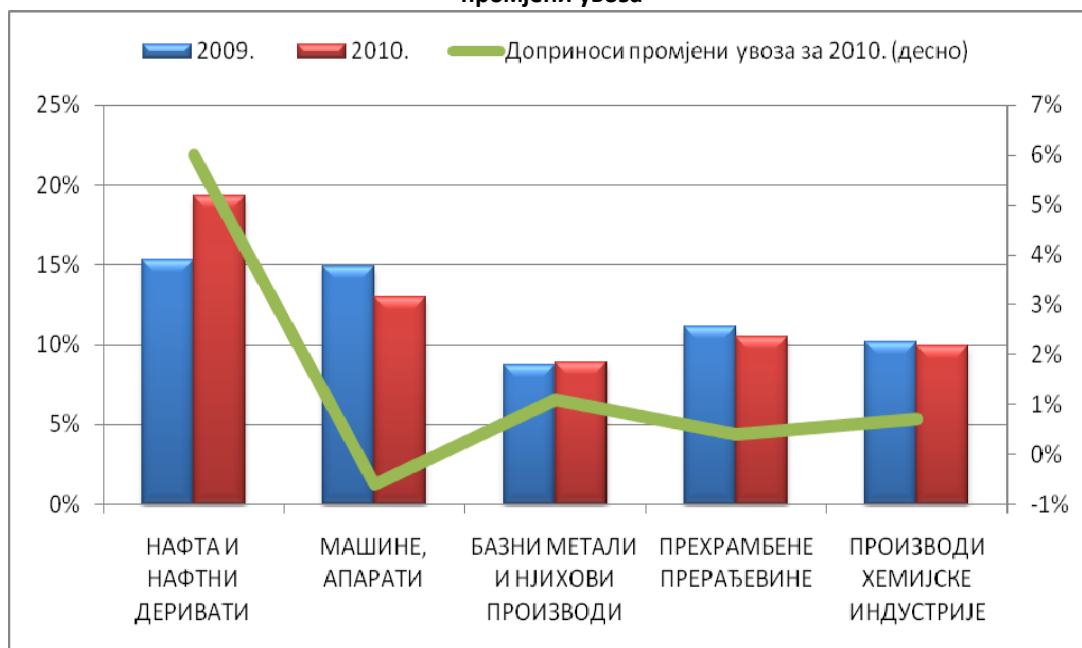
Друго мјесто по вриједности увоза заузимају **машине, апарати и механички уређаји** чији је увоз у 2010. години износио 1,7 милијарди КМ или 13 % укупног увоза роба. У односу на прошлу годину, вриједност увезених машина пала је за 4 %, а ова категорија производа највише се увозила из Њемачке и Италије.

Вриједност увоза **прехранбених прерађевина** у 2010. години у односу на прошлу годину повећала се за 3,5 %. БиХ је током 2010. године увезла прехранбених прерађевина у вриједности од 1,4 милијарде КМ. Прехранбене прерађевине у укупном увозу БиХ за 2010. годину имају учешће од 10,5 %. Ова категорија производа увозила се највише из сусједних Хрватске и Србије, које су у исто вријеме и најзначајнији трговачки партнери БиХ. Пораст увоза прехранбених прерађевина посљедица је раста цијена хране на свјетском тржишту.

Вриједност увоза **производа хемијске индустрије** је 1,3 милијарде КМ (што чини 9,9 % укупног увоза БиХ), а у односу на прошлу годину остварен је раст увоза производа хемијске индустрије за 6,7 %. Од производа хемијске индустрије, БиХ је највише увозила фармацеутске и козметичке производе. Земље из којих је БиХ највише увозила ову категорију производа су Њемачка, Словенија и Србија.

Сљедећа најзначајнија увозна ставка су **основни метали**, који у вриједности укупног увоза учествују са 8,9 %. Основни метали су остварили стопу раста од 12,5 % у односу на прошлу годину, а највише су се увозили гвожђе и челик, њихови производи, те алуминијум и производи од алуминијума. Допринос ове групе производа у укупном увозу био је позитиван и износио је 1,1 процентних поена.

Графикон 40: Учешће појединих категорија производа у укупном увозу за 2010. год. и доприноси промјени увоза

Извор: Агенција за статистику БиХ

Структура извоза по производима

БиХ је на међународно тржиште **највише извозила основне метале као и њихове производе, затим резервне дијелове за аутоиндустрију, намјештај, електричну енергију и хемијске производе.**

Основни метали су извезени у вриједности нешто вишој од 1,6 милијарди КМ, што је скоро четвртина укупног извоза БиХ и има учешће од 22,7 %. У односу на исти период прошле године остварен је значајан раст извоза основних метала у износу од 53,6 %, а највише су се извозили **алуминијум и производи од алуминијума, те гвожђе и челик и њихови производи.** Посљедица раста извоза је оправак од економске кризе свјетских тржишта и раст њихове потражње, али још један од узрока раста извоза основних метала је пораст цијена метала на свјетском тржишту у односу на 2009. годину. Ова категорија производа са 10,2 процентна поена доприноси укупном расту извоза. Обзиром на значај ове категорије производа у укупном извозу, треба јој посветити посебну пажњу и наћи начина за ширење пласмана ових производа на свјетска и европска тржишта.

БиХ је у 2010. години извезла **машина и апарата** у износу од 696 милиона КМ или 9,8 % укупне вриједности извоза. Раст извоза машина и апарата у 2010. години био је 12,5 %. Један од разлога због којих је ова категорија производа доживјела раст извоза је тај што БиХ извози доста резервних дијелова (који спадају у ову категорију производа) за аутоиндустрије европских земаља

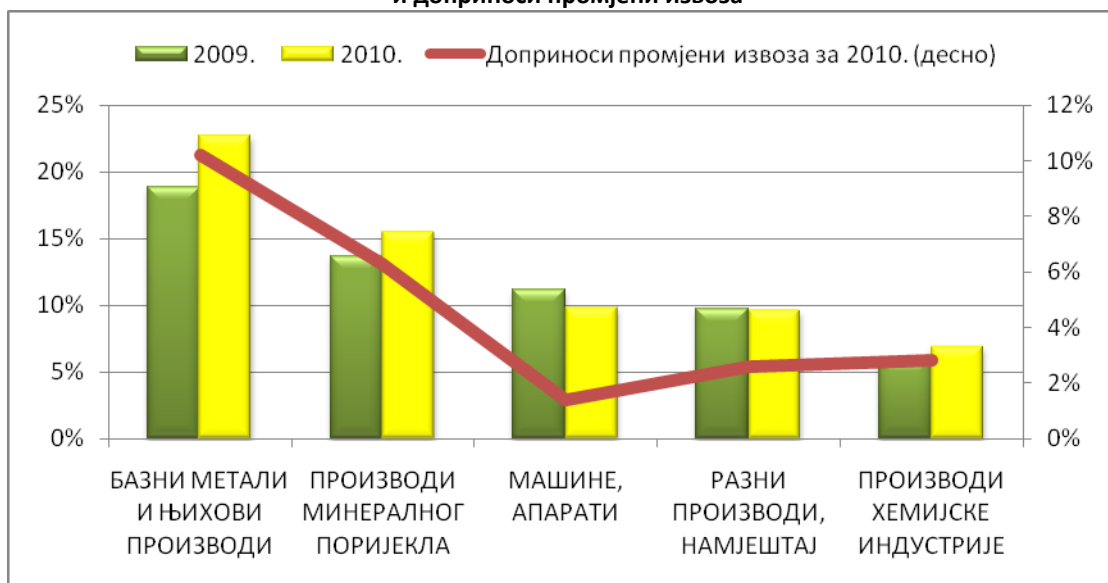
које су се стабилизовале након економске кризе и постепено враћају наруџбе на стање које је било прије кризе.

Охрабрује убрзани раст извоза **намјештаја** (категорија разних производа), што може указивати на премјештање фокуса дрвно-прерађивачке индустрије на производњу и извоз производа веће додане вриједности. У односу на прошлу годину раст вриједности извоза намјештаја је износио 26,4 % и достигао вриједност од 678 милиона КМ. Извоз намјештаја у укупном оствареном извозу за 2010. годину судјелује са 9,6 %. Намјештај се највише извозио на тржишта Њемачке и Италије.

Сљедећа значајна извозна категорија су **хемијски производи** којих је током 2010. године извезено у вриједности од 488 милиона КМ (учешће 6,9 %). У односу на прошлу годину ова категорија производа биљежи раст од чак 46,5 % и доприноси расту извоза са 2,8 процентних поена.

Значајна категорија извоза је и **електрична енергија** која спада у категорију “Производи минералног поријекла”. Категорија “Производи минералног поријекла” остварила је извоз у вриједности од 1,2 милијарде КМ током 2010. године, од чега на електричну енергију отпада 485 милиона КМ. Раст вриједности извоза електричне енергије у односу на прошлу годину износио 6,3 %. БиХ електричну енергију највише извози на тржишта Хрватске и Србије, а битно је споменути да БиХ у спољној трговини електричном енергијом остварује суфицит.

Графикон 41: Учешће појединих категорија производа у укупном извозу за 2010. годину и доприноси промјени извоза

Извор: Агенција за статистику БиХ

Табела 8: Учешће појединих категорија производа у трговачком дефициту БиХ за 2009. и 2010. годину

Категорија производа	2009.		2010.	
	Дефицит/суфицит у 000 КМ	Учешће	Дефицит/суфицит у 000 КМ	Учешће
ПРОИЗВОДИ МИНЕРАЛНОГ ПОРИЈЕКЛА	-1.135.496	16,7 %	-1.528.236	23,4 %
МАШИНЕ И АПАРАТИ	-1.219.505	17,9 %	-1.068.019	16,4 %
ОСНОВНИ МЕТАЛИ И ПРОИЗВОДИ ОД ОСНОВНИХ МЕТАЛА	-27.588	0,4 %	399.833	-6,1 %
ПРЕХРАМБЕНЕ ПРЕРАЂЕВИНЕ	-1.142.499	16,8 %	-1.164.291	17,9 %
ПРОИЗВОДИ ХЕМИЈСКЕ ИНДУСТРИЈЕ	-927.157	13,6 %	-857.050	13,1 %
ТРАНСПОРТНА СРЕДСТВА	-664.509	9,7 %	-601.530	9,2 %
РАЗНИ ПРОИЗВОДИ - НАМЈЕШТАЈ	268.732	-3,9 %	412.010	-6,3 %
ДРВО И ПРОИЗВОДИ ОД ДРВЕТА	243.189	-3,6 %	269.869	-4,1 %
* Електрична енергија	269.595	4,0 %	288.363	4,4 %
ДЕФИЦИТ УКУПНО	-6.818.090	100 %	-6.520.699	100 %

Извор: Агенција за статистику БиХ

Структура робне размјена БиХ с иностранством посматрана по земљама поријекла увозне робе и дестинацијама извоза

Привреда Босне и Херцеговине је у 2010. години највише извозила на тржишта Њемачке, Хрватске, Србије, Италије и Словеније. Битно је нагласити да су ових пет земаља, највећих увозника из БиХ, истовремено и међу највећим извозницима у нашу земљу, али са свим тим земљама БиХ остварује трговачки дефицит. Међутим, у 2010. години трговачки дефицит с набројаним земљама је мањи за 16 %, јер је у 2010. години у поређењу са 2009. годином на тржите ових пет земаља извезено 1 милијарду КМ више робе и производа. Вриједност укупног увоза из ових земаља износи 6,9 милијарди КМ, односно 51 % вриједности цјелокупног увоза у БиХ, док 49 % увоза БиХ долази из осталих земаља. По робној структури, унутар бх. извоза преовладавају метали и њихови производи, производи ниске стопе обраде, резервни дијелови за аутоиндустрију, гдје наша земља има јак кластер као и електрична енергија, тј. производи ниског степена обраде.

Босна и Херцеговина је на тржиште **Њемачке** током 2010. године извезла робе у вриједности од 1 милијарду КМ што је резултирало повећањем извоза од 33,5 %. У Њемачку су се највише извозили разни готови производи, у које спада намјештај у износу од 567 милиона КМ. Њемачка је у БиХ извезла 1,4 милијарде КМ робе и производа, углавном машина и транспортних средстава вриједности 559 милиона КМ.

БиХ је на тржиште **Хрватске** током 2010. године такође извезла око 1 милијарде КМ робе и производа што је у односу на прошлу годину резултирало растом извоза од 13,4 %. У Хрватску су се највише извозили производи разврстани према материјалу у износу од 406 милиона КМ, електрична енергија која спада у категорију производа “Минерална горива и мазива и сродни производи”, којих је извезено у вриједности од 244 милиона КМ. Хрватска је на тржиште БиХ извезла робе у вриједности 2 милијарде КМ, највише минерална горива и то у вриједности од 757

милиона КМ те хране у вриједности од 376 милиона КМ. Током 2010. године у робној размјени са Хрватском остварен је трговачки дефицит у вриједности од 988 милиона КМ.

У **Србију** је извезено робе у вриједности од 894 милиона КМ, у односу на 2009. годину извоз се повећао за 20,7 %. Највише се извозила категорија производа “Минерална горива и мазива и сродни производи”, у вриједности од 387 милиона КМ, гдје спадају електрична енергија и нафта. БиХ је из Србије остварила увоз од 1,4 милијарде КМ, углавном прехранбених производа у вриједности од 414 милиона КМ и производа разврстаних према материјалу у вриједности од 314 милиона КМ. Увоз из Србије у 2010. години у односу на прошлу годину већи је за 11,5 %.

Извоз у **Италију** имао је вриједност од 862 милиона КМ, а највише је извезено намјештаја и то у вриједности од 313 милиона КМ. Италија је у БиХ извезла 1,2 милијарде КМ својих производа, углавном производа разврстаних према материјалу у вриједности од 474 милиона КМ.

БиХ је на тржиште **Словеније** извезла 611 милиона КМ својих производа, највише машина и транспортних средстава с оствареним извозом од 249 милиона КМ. Из Словеније су се највише увозили производи разврстани према материјалу и хемијски производи у вриједности од 166 милиона КМ. Укупан увоз из Словеније у 2010. години, вриједности 808 милиона КМ, у односу на прошлу годину већи је за 6,6 %.

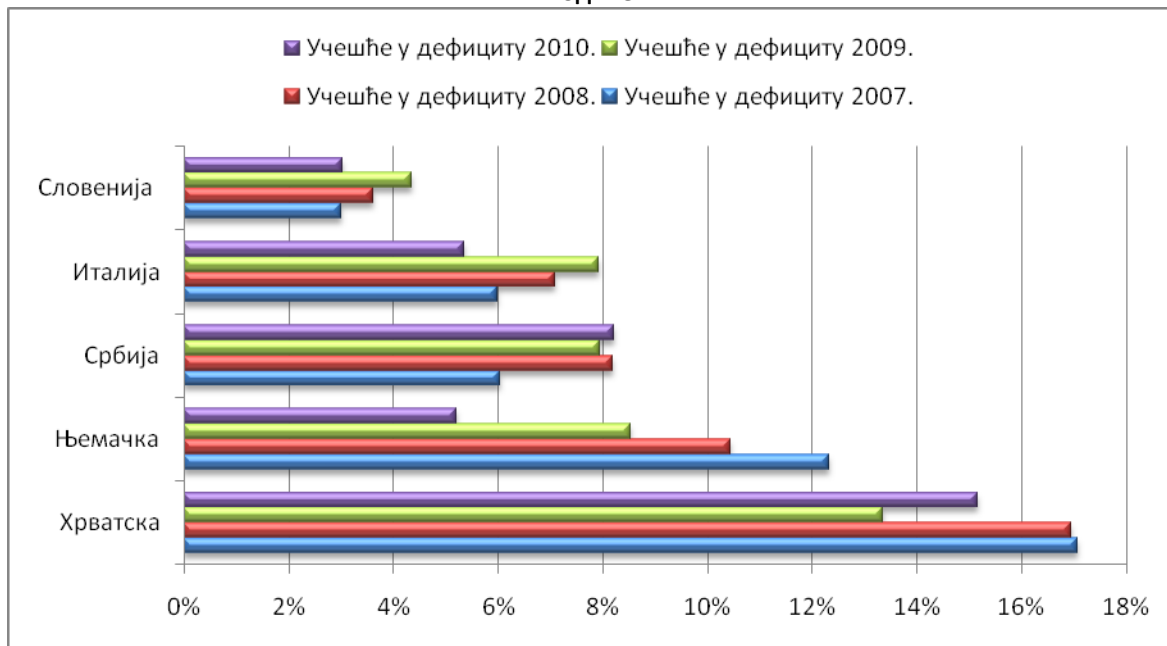
Највеће повећање извоза у 2010. години, остварено је на тржиштима Албаније (234,3 %), Пољске (68 %) и Аустрије (46 %), а увоза из Велике Британије (77 %).

Табела 9: Увоз, извоз и трговачки дефицит с главним трговачким партнерима у 2010. години

Земља	Увоз	Учешће у укупном увозу	Извоз	Учешће у укупном извозу	Трговачки дефицит	Учешће у трговачком дефициту	Промијена трговачког дефицита 2010/2009
Хрватска	2.058.946	15,1 %	1.070.626	15,1 %	-988.320	15,2 %	8,7 %
Њемачка	1.425.001	10,5 %	1.085.936	15,3 %	-339.065	5,2 %	-41,7 %
Србија	1.429.477	10,5 %	894.775	12,6 %	-534.702	8,2 %	-1,2 %
Италија	1.210.391	8,9 %	862.022	12,1 %	-348.369	5,3 %	-35,4 %
Словенија	808.852	5,9 %	611.744	8,6 %	-197.108	3,0 %	-33,3 %

Извор: Агенција за статистику БиХ

Графикон 42: Учешће појединих земаља у укупном трговачком дефициту БиХ за период 2007.-2010. године

Извор: Агенција за статистику БиХ

Структура извоза, увоза и дефицита по групацијама/асоцијацијама земаља

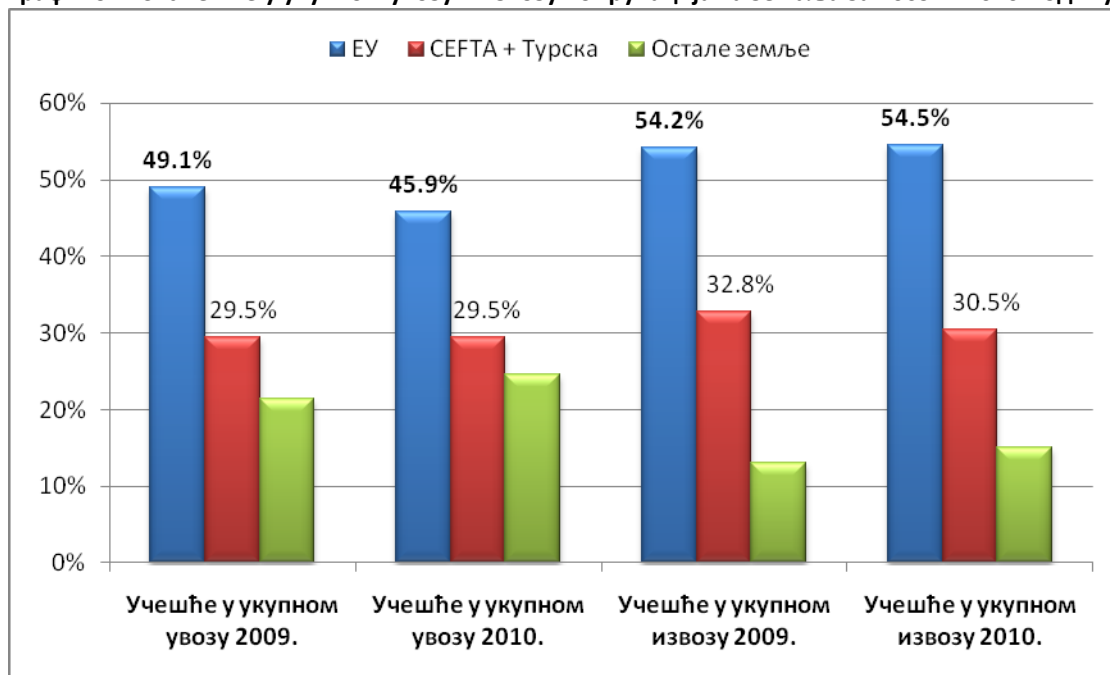
Посматрајући укупну робну размјену БиХ са регионалним групацијама у 2010. години, највећи обим трговине БиХ је остварила са земљама чланицама ЕУ, и то у износу од 48,9 % од укупног обима спољне трговине. Увоз из земља ЕУ у 2010. години порастао је благо, за 3,1 % у односу на прошлу годину и износи 6,2 милијарде КМ. Од укупно оствареног увоза током 2010. године на увоз из земаља чланица ЕУ отпада 45,9 %.

Извоз из БиХ у земље ЕУ порастао је за чак 29 %. Учешће бх. извоза на тржиште ЕУ износи 54,5 % од укупно оствареног извоза у 2010. години. Посматрајући номиналну вриједност извоза БиХ је на тржиште ЕУ извезла 3,8 милијарди КМ робе и производа. БиХ је током 2010. године биљежила вишу стопу раста извоза на тржиште ЕУ, због опоравка западноевропских тржишта од економске кризе којом су били захваћени крајем 2008. и у првој половини 2009. године. У наредним годинама очекује се све већи обим трговине са земљама чланицама ЕУ због постепеног смањења царина до 2013. године и коначно њиховог укидања крајем 2013. године. У 2010. години БиХ је у трговању са земљама чланицама ЕУ остварила трговачки дефицит у износу од 2,3 милијарде КМ и у односу на прошлу годину дефицит је смањен за 22,2 %.

БиХ је с Турском и чланицама СЕФТА је остварила обим трговине који обухвата 29,8 % укупног обима спољне трговине, вриједности 6,1 милијарду КМ. Током 2010. године дошло је такође до повећања увоза из асоцијације Турска и чланице СЕФТА за 10,3 % у односу на прошлу годину. Номинална вриједност увоза износила је 4 милијарде КМ и остварено је учешће увоза од 29,4 %. Извоз из БиХ у 2010. години имао је раст као и увоз и повећао се за 30,4 % у односу на 2009. годину. Учешће извоза на ова тржишта износи 29,8 % од укупно оствареног извоза током 2010. године. БиХ је у трговању с Турском и чланицама СЕФТЕ-е остварила дефицит у висини од 1,8 милијарди КМ што чини 28,4 % укупног дефицита оствареног у 2010. години. Дефицит с Турском и чланицама СЕФТЕ-е у 2010. години порастао је за 1,4 % у односу на прошлу годину. Већ у 2008.

години примијетио се утицај САА споразума, више изражен током 2009. и 2010. године, јер су до 2008. године највећи допринос промјенама како увоза тако и извоза давале земље из асоцијације Турска и чланице СЕФТА, а од 2009. године највећи допринос промјенама увоза и извоза имају земље чланице ЕУ. Очекивати је да ће се тај тренд наставити и у будућности, јер је САА споразумом тржиште ЕУ отвореније за БиХ и могуће је да ће полако долазити и до промјене у структури поријекла, како увозних тако и извозних категорија производа.

Графикон 43: Учешће у укупном увозу и извозу по групацијама земаља за 2009. и 2010. годину.

Извор: Агенција за статистику БиХ

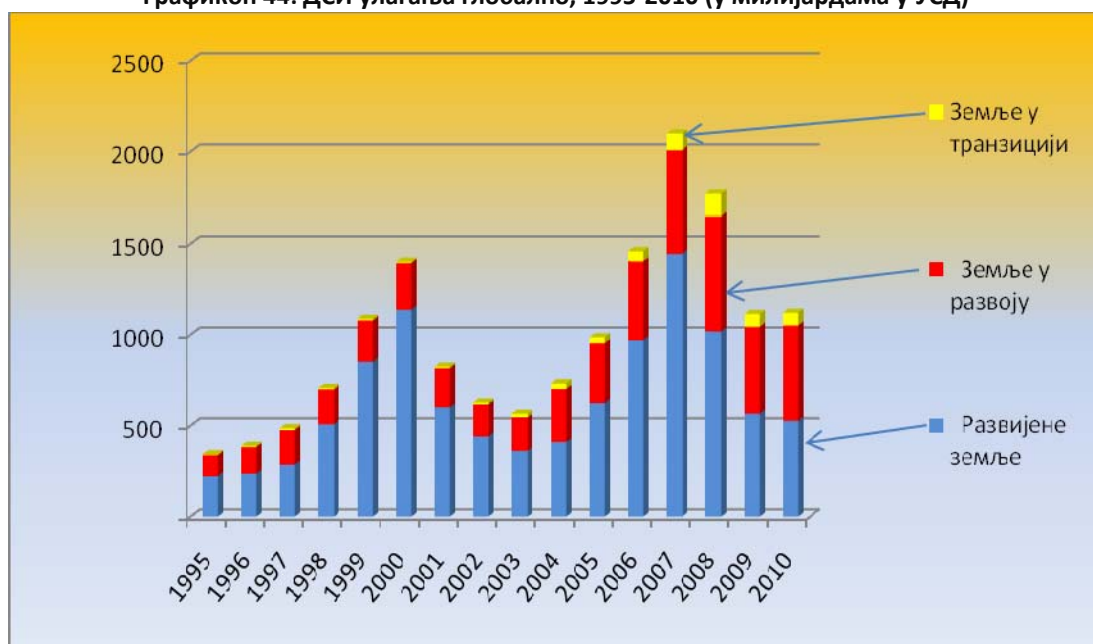
V СТРАНЕ ДИРЕКТНЕ ИНВЕСТИЦИЈЕ

Улагања у свијету и региону

Према подацима UNCTAD-а, износ директних страних улагања у свијету (1.122 милијарде УСД) је сличан прошлостишњем (1.114 милијарде УСД), док су највеће промјене настале у односу улагања према појединим регионима и врстама улагања.

ДСУ у транзицијским земљама Југоисточне Европе биљеже и даље пад од 31 % у односу на 2009. годину (пад од 40 % у односу на 2008. годину), највише захваљујући паду инвестиција из земаља Европске уније, која је традиционално највећи извор ДСУ.

Графикон 44: ДСИ улагања глобално, 1995-2010 (у милијардама у УСД)

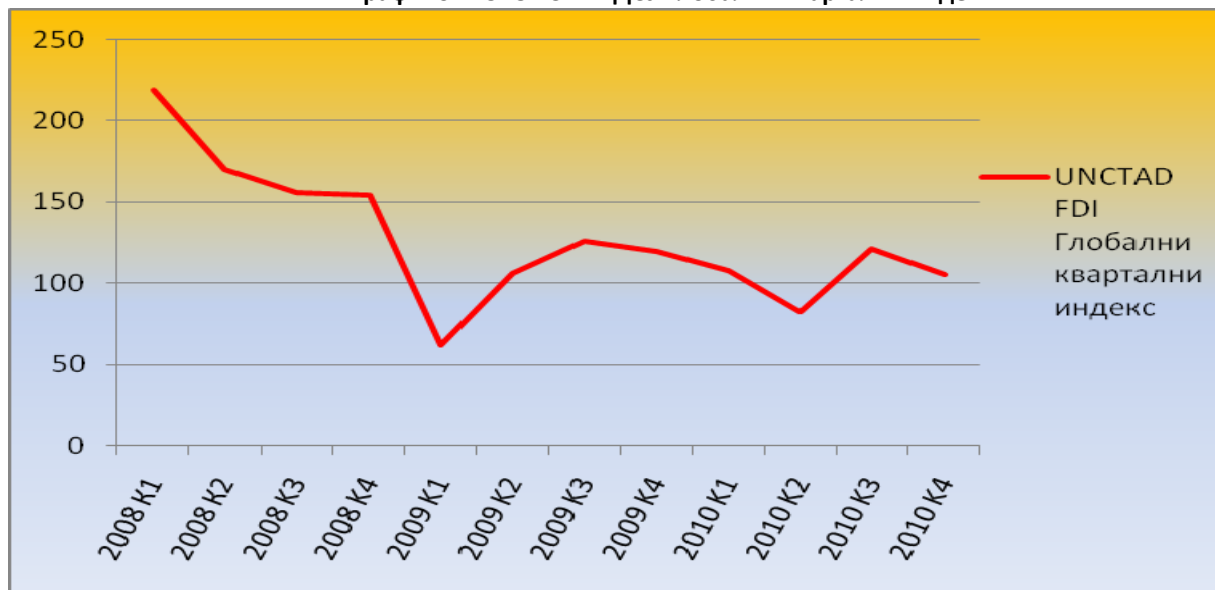
Извор: UNCTAD

Тако су ДСУ према развијеним земљама мања за 7 % у односу на прошлу годину, мада међу њима Сједињене Америчке Државе биљеже пораст прилива ДСУ од 56 милијарди УСД, односно 40 %, што је уједно и највећи појединачни прилив. Земље Европе (које су и значајан улагач ДСУ у БиХ) биљеже пад највише захваљујући евидентном растућем унутрашњем дугу у појединим земљама ЕУ, као и промјенљивим и нестабилним финансијским трансакцијама.

Гледајући процентуално ДСУ, према земљама у развоју и земљама у транзицији, опорављају се и први пут заједно прелазе вриједности 50 % укупних ДСУ у свијету. Највећи дио је припао Источној и Југоисточној Азији која након 17 % пада у 2009. години у 2010. години биљежи раст од 18 %.

Квартална флукуација током 2010. године показује да је опоравак ДСУ још увијек успорен и несигуран. Иако је након неочекивано слабог прилива ДСУ у другом кварталу дошло до опоравка у трећем (гдје је дошло до наглог скока и остварене су и највеће вриједности у цијелој години), подаци за четврти квартал показују да је опет дошло до лаганог пада улагања и да још увијек није остварен глобално стабилан дугорочни раст ДСУ.

Графикон 45: UNCTAD ДСУ Глобални квартални индекс

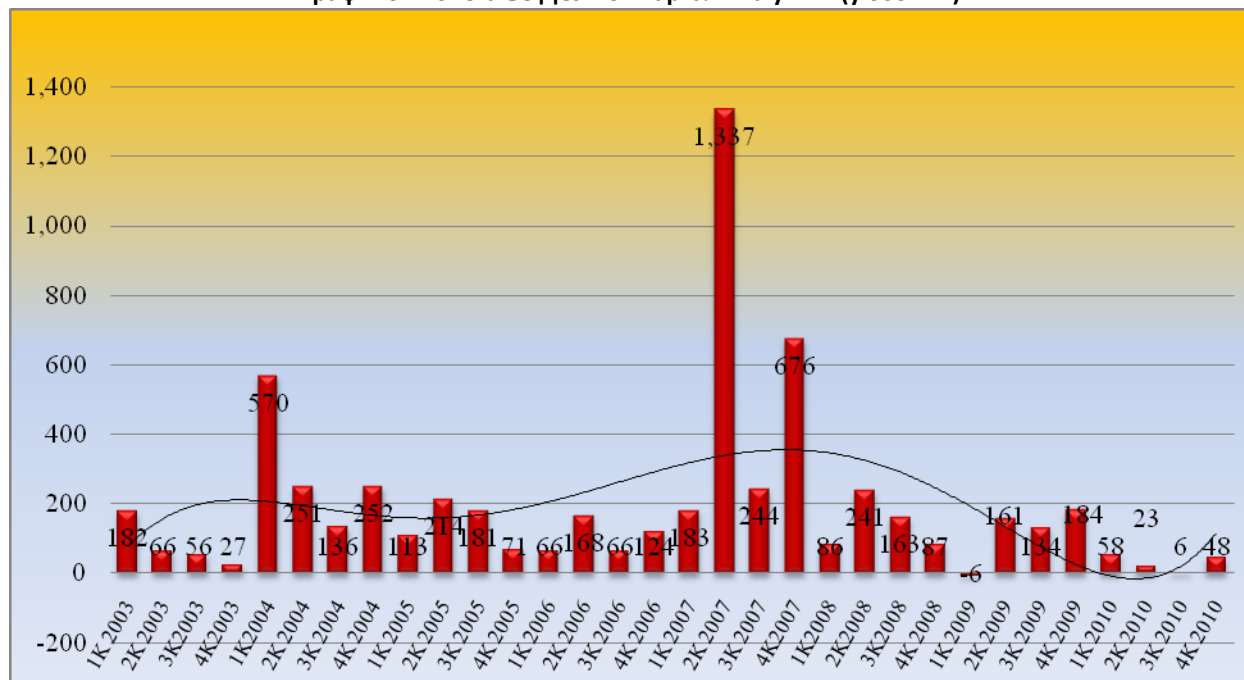

Извор: UNCTAD

Улагања у Босни и Херцеговини

Директна страна улагања (ДСУ) у Босни и Херцеговини у 2010. години биљеже пад у односу на вриједности у истом периоду 2009. године.

Графикон 46: Стање ДСУ по кварталима у БиХ (у 000 КМ)

Извор: MBTEO

Према подацима Министарства спољне трговине и економских односа у БиХ, страна улагања у 2010. години износила су 135,4 милиона КМ, што представља смањење у односу на улагања у

истом периоду 2009. године за 71,4 %. Ако не узмемо у обзир смањења услед статусних и других промјена, износила би око 188 милиона КМ, што би у том случају представљало смањење од око 60 % у односу на исти период претходне године.

Потребно је нагласити да су могућа извјесна одступања у укупном износу регистрованих страних улагања услед провођења Измјене и допуне закона о политици директних страних улагања у БиХ (објављен 14.07.2010. год у Сл.гл.48/10) тако да је укупни износ ДСУ у БиХ нешто већи.

Према одредбама овога закона Страни инвеститор ће се убудуће регистровати само код надлежног суда, на којем остаје обавеза да обавијести надлежно министарство, чиме престаје обавеза страних улагача да своја појединачна улагања региструју код Министарства спољне трговине и економских односа. Овиме је и знатно поједностављен и скраћен процес регистрације страних инвеститора код домаћих власти, што би свакако требало допринијети повећању ДСУ у Босни и Херцеговини.

Карактеристика регистрованих директних страних улагања у 2010. години у Босни и Херцеговини је у њиховом ниском нивоу и углавном се ради о докапитализацијама, повећању капитала раније основаних компанија друштава које чине 54 %, док се на оснивање нових чини око 46 %. Поредићи ове показатеље са стањем у првом полугодишту када су ДСУ у докапитализацију износила око 71 %, видљива је позитивна промјена у структури улагања у корист нових пројеката у трећем и четвртном кварталу 2010. године. Поређење ових података са стањем у 2009., гдје се 66,4 % улагања односило на докапитализацију постојећих, видљиво је у структури ДСУ (докапитализација постојећих у односу на нова⁶⁹) да и даље нема значајнијих страних улагања у нове пројекте.

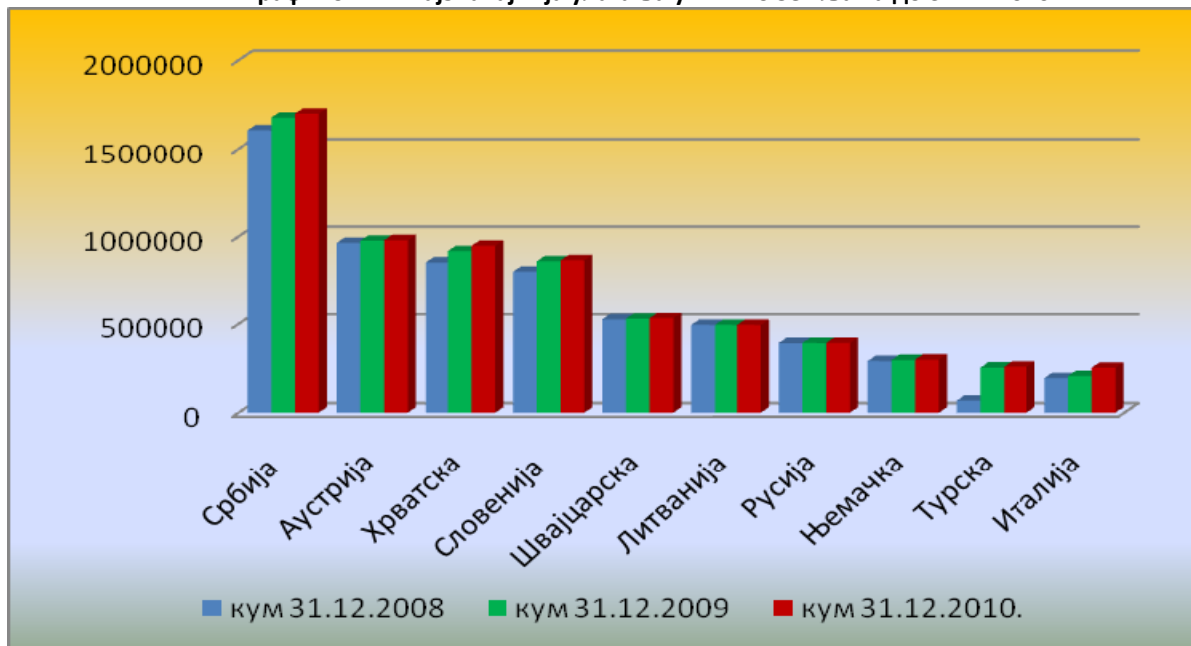
Највећа улагања се односе на друштва Интеса Санпаоло Банка д.д. БиХ 44,2 милиона КМ (Италија); Нуро Alpe Adria Leasing д.о.о. Сарајево 20,5 милиона КМ-повећање капитала (Аустрија); Хотелско-туристичко предузеће Неум д.о.о. Неум 20,2 милиона КМ оснивање (Холандија); Бродомеркур д.о.о. Широки Бријег 16,7 милиона КМ-оснивање (Хрватска); Нуро Alpe Adria Bank д.д. Мостар 10,0 милиона КМ повећање капитала (Аустрија); АД Косиг Дунав осигурање Бања Лука 6,8 милиона КМ (Србија), Нуро Alpe Adria Bank АД Бања Лука 5,0 милиона КМ (Аустрија); ЈП В&Н Airlines д.о.о. 3,8 милиона КМ (Турска); Инвинг Инвест Инжињеринг д.о.о. Приједор 2,8 милиона КМ (Кипар); Хепок д.о.о. Мостар 2,5 милиона КМ повећање капитала (Србија).

У исто вријеме, најзначајнија смањења капитала односе се на ОМВ БиХ д.о.о 38,7 милиона КМ ради акумулисаног губитка друштва (Аустрија); Енергоинвест арматуре д.о.о Сарајево 9,0 милиона КМ (Црна Гора); Нелт д.о.о Требиње 1,2 милиона КМ (Кипар); Климотехна д.о.о Сарајево 9 милиона КМ (Аустрија); Socksmaker 3 д.о.о Тешањ (Италија); Интер Бутан д.о.о Цазин 0,3 милиона КМ (Словенија); Велефарм д.о.о Бања Лука 0,3 милиона КМ (Србија) и остала мања друштва с укупним смањењем од око 2 милиона КМ.

---

⁶⁹ Greenfield пројекти, спајања и аквизиције

Графикон 47: Најзначајнија улагања у БиХ по земљама до 31.12.2010.

Извор: MBTEO

Најзначајнија улагања (уз умањење по земљама) у 2010. години:

- Италија 46,8 милиона КМ (34,54 %)
- Хрватска 29,8 милиона КМ (22 %)
- Србија 22,4 милиона КМ (16,56 %)
- Холандија 20,3 милиона КМ (15 %)
- Словенија 5,26 милиона КМ (3,9 %)
- Турска 4,6 милиона КМ (3,42 %)
- Швајцарска 3,4 милиона КМ (2,5 %)
- Аустрија 2,26 милиона КМ (1,67 %)

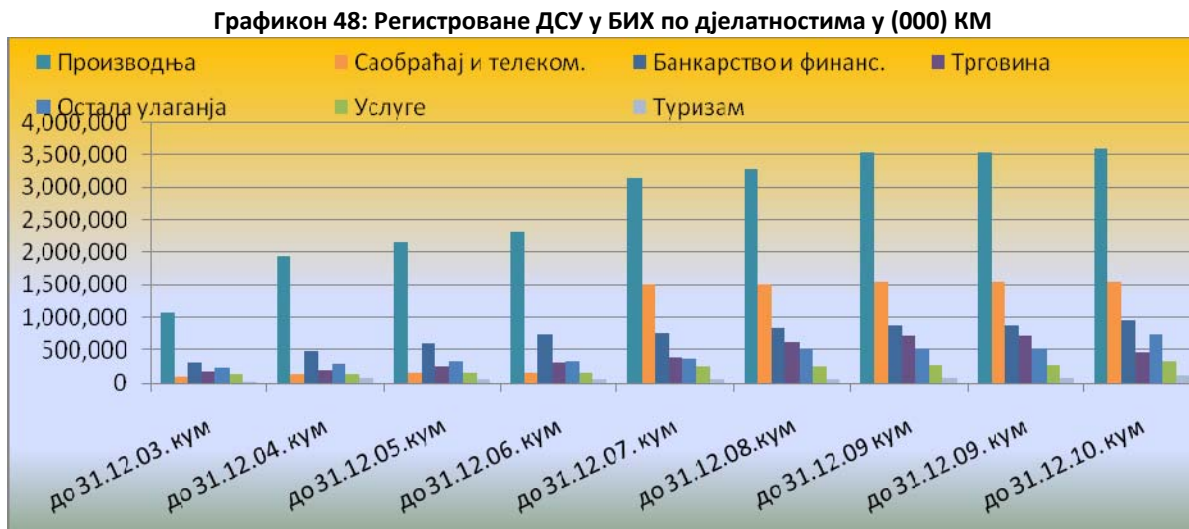
што чини 99,6 % укупних улагања у 2010. години.

Регистровани укупни страни капитал претежно се односи на улагања у област банкарства и финансија 50,5 %, гдје је најзначајније улагање у Интеса Санпаоло банку д.д. БиХ у износу од 44,24 милиона КМ; Нуро Алпе Адриа банку Мостар 10 милиона КМ и туризам 17 % (Хотелско-туристичко предузеће НЕУМ д.о.о. Неум 20,2 милиона КМ-Холандија; Салус Хотел Stella д.о.о. Неум).

Област производње учествовала је с 25,56 %, а посебно се истичу Бродомеркур д.о.о. Широки Бријег 16,68 милиона КМ (бродоградња Хрватска); Инвинг Инвест Инжињеринг д.о.о. Приједор 2,8 милиона КМ (Индустријска керамика-изолатори-Кипар); Хепок д.о.о Мостар 2,5 милиона КМ (пољопривреда-Србија); Хемофарм АД Вршац 1,7 милиона КМ (хемијска индустрија-лијекови); Presal Ahtrusion д.о.о Широки Бријег 2,0 милиона КМ; Друштво за производњу каменог агрегата РАДАВА д.о.о Фојница 2,2 милиона КМ; ЕФТ ХЕ Улог д.о.о Калиновик 6,9 милиона КМ (ел. енергија).

Услуге учествују са 23,9 %, а истичу се Нуро Алпе Адриа Leasing д.д. 20,5 милиона КМ (леасинг); Бродомеркур д.о.о Широки Бријег; Philip Morris БХ д.о.о. Сарајево 1,6 милиона КМ (услуге-

трговина); Интерспорт БХ д.о.о Сарајево 1,6 милиона КМ (услуге-трговина); Балкалот д.о.о Лакташи 1,0 милиона КМ (услуге-игре на срећу).

Извор: МВТЕО

Смањење директних страних улагања од 71,4 % у односу на претходну 2009. годину посљедица је смањеног интересовања страних инвеститора, узрокованог и даље присутном глобалном економском рецесијом, и престанка дјеловања директних економских подстицаја, које су давале владе најразвијенијих свјетских економија (највише САД, УК и Њемачке). Охрабрујући почетак директних страних улагања у БиХ у првом кварталу 2010. године (већа за 64,3 милиона КМ у односу исти период у 2009. години) нарушен је slabим резултатом у другом кварталу 23,25 милиона КМ, а посебно у трећем 6,2 милиона КМ. Ситуација се у задњем кварталу ипак незнатно поправила са 48 милиона КМ, мада заслуга припада највећем појединачном улагању у овој години (у области финансија 44,2 милиона КМ) тако да укупно улагање у 2010. години не показује још увијек знакове значајнијег опоравка и знатно је испод улагања у претходним годинама. Процес приватизације државног удјела у власништву неких стратешких предузећа у овом полугодишту није почео, мада је код оних најпрофитабилнијих, из области телекомуникације и енергетике одложен до даљњег, а евидентно је и кашњење великих инвестиционих улагања у области енергетике по принципу заједничких улагања са страним партнерима. Учешће страних партнера у овим пројектима би у наредном периоду знатно повећала директна страна улагања у Босни и Херцеговини, те тиме постала главни покретач будућег економског развоја земље.

Повећања директних страних инвестиција у свијету, посебно према земљама у развоју и транзицији (гдје су прв пут премашиле улагања у развијене земље), и умјерени излазак из кризе најразвијенијих земаља свијета дају реалну снову за очекивање повећања улагања директних страних инвестиција према Босни и Херцеговини у односу на претходни период.

VI ПОСЛОВНО ОКРУЖЕЊЕ

Унапређење пословне климе један је од декларисаних приоритета економске политике за Босну и Херцеговину и обавеза преузетих из мапе пута према Европском партнерству и Споразуму о стабилизацији и придруживању.

За све привредне субјекте важно је да окружење у којем послују буде уређено. Што мање административних препрека уз одговарајућу законску регулативу, доступна одговарајућа радна снага и повољни извори финансирања основни су предуслови за повољну пословну климу. Како ни БиХ није остала имуна на глобалну финансијску и економску кризу тако је потреба за унапређењем пословне климе све израженија. Криза у земљи се манифестовала на више начина; економско успоравање утицало је на извоз и увоз, смањен прилив страних улагања, пораст незапослености и смањену јавну потрошњу.

Пословно окружење и конкурентност у свијету

Према резултатима које је објавила Свјетска банка (Doing Business 2011.) Босна и Херцеговина задржала је исту 110. позицију од 183 у свијету, као и у прошлој години. Поредећи квалитет пословног окружења, Босна и Херцеговина и даље заостаје за другим земљама у региону⁷⁰. Напредак је остварен у области регистрације власништва, односно земљишта у Сарајеву, те поједностављењу процедура приликом пријављивања и плаћања давања за запослене раднике.

Табела 10: Рангирање БиХ према Doing Business 2011. године

	Укупно	Почетак посла	Добијање дозвола	Регистрација власништва	Добијање кредита	Заштита инвеститора	Плаћање пореза	Прекогранична	Провођење уговора	Завршетак уговора
ДБ Ранк 2009.	110	157	138	141	61	92	127	56	121	64
ДБ Ранк 2010.	110	160	139	103	65	93	127	71	124	73

Извор: Doing Business 2011., World Bank

Пореска политика

Један од значајнијих догађаја је почетак процеса фискализације у Федерацији БиХ. На основу Закона о фискалним системима (Сл. новине ФБиХ, бр. 81/09), који се примјењује од 01.01.2010. године, проводи се програм фискализације у ФБиХ, којим се на најефикаснији начин настоји контролисати евиденција промета. До кашњења у провођењу највећим дијелом је дошло због техничких проблема, па је крајњи рок за увођење фискалних каса продужен.

⁷⁰ Поређења ради Босна и Херцеговина је рангирана на 110. мјесту, док јој је најближа у региону Албанија на 82. мјесту.

Народна скупштина РС-а усвојила је 28.12.2010. године Закон о измјенама и допунама Закона о фискалним касама⁷¹, који би требао омогућити постизање крајњег ефекта фискализације, као што су регистравање укупног промета у Републици Српској и смањење сиве зоне тржишта. Циљеви ове измјене су побољшање финансијске дисциплине, продужавање рока за процес фискализације те давање већих овлаштења Порезној управи приликом контроле и изрицања мјера.

Директна страна улагања

Ступиле су на снагу измјене и допуне Закона о политици директних страних улагања у БиХ (14.07.2010. Сл. новине бр. 48/10). Најважнија измјена постојећег закона свакако је да се поступак регистрације страних улагања врши у складу с поступком регистрације пословног субјекта у Босни и Херцеговини, њеним ентитетима и Дистрикту Брчко.

Страни инвеститор ће се убудуће регистровати само код надлежног суда, на којем остаје обавеза да обавијести надлежно министарство. Измјена предвиђа да надлежни орган у ентитетима мора да одговори на захтјев за одобрење страног улагања инвеститору у року од 60 дана након подношења захтјева, а уколико то не учини у року, захтјев ће се сматрати одобреним.

Тиме престаје обавеза страних улагача да појединачна улагања региструју код Министарства спољне трговине и економских односа, чиме је знатно поједностављен и скраћен процес регистрације страних инвеститора код домаћих власти. Једна од новина уведених овим законом је и што не постоје ограничења у томе колики удио власништва у предузећу може имати страни инвеститор, што се посебно односило на намјенску индустрију, гдје власнички удио није смио прелазити 49 %, а сада је на основу измјена то омогућено уз претходну сагласност ентитетске владе⁷². Примјеном овог Закона очекује се привлачење страног капитала у ову област индустрије, што досад није било могуће. Од овога ограничења једино нису изузети јавни медијски емитери.

Приватизација

Због спорог опоравка од економске кризе у свијету и земљи, те оправданих сумњи да ће бити задовољени критеријуми, од реализације се одустало⁷³ те је усвојен нови план (01.12.2009.), тако да у 2010. години није проведена ниједна приватизација великих компанија у државном власништву.

Развој малог и средњег предузетништва (SME)

Европска унија је предузетништво, заједно с иновацијама, поставила као приоритет унутар Лисабонске декларације из 2000. године. Из тих су циљева произашле и политике које потичу настајање и одржање малих и средњих предузетника, а међу њима је и Европска повеља за мала и средња предузећа, коју су потписале и земље Западног Балкана, међу којима и Босна и Херцеговина (БиХ)⁷⁴.

---

⁷¹ Закон о фискалним касама је усвојен и објављен у Сл. гласнику РС-а 69/07

⁷² Закон о измјенама и допунама закона о политици директних страних улагања чл. 3 став (ф)

⁷³ Одустало се од приватизације оба телекома, БХ Телекома и ХТ Мостар, те Алуминијума Мостар због недостатка интереса страних понуђача.

⁷⁴ 20.06.2003 (EU - Western Balkans Summit in Thessaloniki, Greece), земље Западног Балкана Албаниа, БиХ, Хрватска, Србија, Црна Гора, Македонија и Косово UNHCR (1244/99), усвојиле су Европску повељу за SME.

Тиме се Босна и Херцеговина обавезала постићи напредак у десет подручја Повеље⁷⁵. Да би испунила основне претпоставке за укључење у процес европске интеграције, Босна и Херцеговина има обавезу да јача своје предузетничке капацитете.

БиХ је у 2010. на државном нивоу остварила напредак стављањем у парламентарну процедуру Приједлога закона промоцији малих и средњих предузећа и предузетништва у БиХ (Дом народа Парламентарне скупштине БиХ на расправи 19.04.2010. године је подржао принципе).

Предуслов за усвајање овог закона била је Стратегија развоја малих и средњих предузећа, усвојена у априлу прошле године, те створила услове за усвајање овог закона на основу којег ће се у будућности темељити административни и институционални оквир за рад⁷⁶.

На основу утврђених циљева из Стратегије израђује се годишњи Програм развоја и промоције МСП и предузетништва у Босни и Херцеговини, који утврђује смјернице за развој, подстицајне мјере, институције и органе надлежне за имплементацију активности, потребне ресурсе, изворе финансирања, начине потрошње фондова, рокове за имплементацију активности, критеријуме за селекцију индивидуалних пројеката, те методологију надзора, анализа и извјештавања.

У оквиру финансијске подршке за развој малих и средњих предузећа у Босни и Херцеговини, Европска инвестициона банка (ЕИБ)⁷⁷ је 26. новембра 2009. године потписала уговор за три кредитне линије у укупном износу од 110 милиона еура, који би требали да буду пласирани према критеријумима (ЕИБ) за помоћ и развој малих и средњих предузећа и инфраструктуре у БиХ.

Потписани су уговори са:

- Интеса Саопаоло банком у износу од 50 милиона КМ за кредитовање СМЕ у ФБиХ
- Инвестиционо-развојном банком РС-а у износу од 50 милиона КМ за развој СМЕ и локалних инфраструктурних пројеката
- Микрокредитном организацијом ЛОК у износу од 10 милиона КМ за развој и почетак пословања СМЕ

Кредитна линија у износу 50 милиона еура, која ће се пласирати преко Интеса Санпаоло банке (ФБиХ), намијењена је финансирању малих и средњих предузећа и јавног сектора за подручја инфраструктуре, енергетике, заштите околине, индустрије, здравства, образовања, туризма и услуга. Најмање 70 % средстава кредитне линије намијењено је за СМЕ, док је око 30 % средстава намијењено подршци јавног сектора.

Уговор за кредитну линију од 50 милиона КМ у Републици Српској (намијењен Фонду за развој и запошљавање у РС-у са пласманом преко IRBS) и у Федерацији БиХ. Према условима ЕИБ рок отплате кредита је 12 година, с почетком отплате послје 4 године уз повољне каматне стопе.

---

⁷⁵ Образовање и обука за предузетништво, боље искориштавање јединственог тржишта, јефтиније и брже покретање предузетништва, опорезивање и финансијска питања, квалитетније законодавство и прописи, јачање технолошких капацитета малих предузећа, доступност вјештина, успјешни модули пословања путем интернета и врхунска подршка пословању, побољшање приступа интернету, јаче представљање интереса малих предузећа

⁷⁶ Претходне године је Савјет министара БиХ (16.04.2009.) усвојио “Стратегију развоја малих и средњих предузећа у БиХ 2009.- 2011. године”

⁷⁷ Европска инвестициона банка подупире стратешке и политичке циљеве Европске уније одобравајући дугорочне кредите за економски одрживе инвестицијске пројекте. Дионичари ЕИБ-а су 27 држава чланица ЕУ. Италија је једна од четири водећа дионичара ЕИБ-а, заједно са Великом Британијом, Њемачком и Француском, с једнаким улозима од 16,2 % у Банци.

Подршка малом и средњем предузетништву у Федерацији БиХ

Политику подстицаја у ФБиХ води Министарство развоја, предузетништва и обрта према Закону о подстицају развоја мале привреде, програма развоја мале привреде и акционог плана реализације пројекта "Развој малог и средњег предузетништва у ФБиХ" за период 2009 – 2012. година. Ту је још и пет регионалних развојних агенција које највећим дијелом свога пословања покривају рад малих и средњих предузећа.

На основу усвојеног програма утrophка дијела средстава "Трансфер за подстицај развоја предузетништва и обрта" утврђен у Прорачуну Федерације БиХ за 2010. годину ("Сл. новине Ф.БиХ", број 81/09 и 13/10), Федералном министарству развоја, предузетништва и обрта су додијељена Средства за реализацију програма у укупном износу од 5.000.000,00 КМ⁷⁸, која се ће корисницима средстава исплатити као грант средства. Међу њима су најважнији грантови: изградња предузетничке инфраструктуре (3.000.000 КМ), развој обртничких комора 150.000,00 КМ, потпора удружењима предузетника и обртника (69.500 КМ), развој традиционалних и старих обрта (455.400,00 КМ), изградња иновативне привреде (413.600 КМ), и помоћ новооснованим субјектима мале привреде (511.500 КМ) те стипендирање ученика за обртничка занимања (50.000 КМ).

Други вид помоћи је у виду суфинансирања инвестицијских пројеката који финансирају субјекти мале привреде из властитих средстава и кредитних средстава Развојне банке ФБиХ.

Према одлуци Владе Федерације БиХ о усвајању Програма утrophка дијела средстава са критеријумима расподеле средстава "Трансфер за подстицај развоја, предузетништва и обрта" утврђен Прорачуном Федерације Босне и Херцеговине за 2010. годину Федералном министарству развоја, предузетништва и обрта, (Сл.новине ФБиХ, број 14/10)., финансијска средства за реализацију Програма "Подршка суфинансирању инвестиционих пројеката који финансирају субјекти мале привреде из властитих средстава и кредитних средстава Развојне банке ФБиХ" , осигурана су:

- у висини од 6.000.000,00 КМ од стране Развојне банке ФБиХ, која ће из ове кредитне линије одобравати кредите у складу с актима и процедурама Развојне банке ФБиХ и условима наведеним у поглављу ИИ. овог Јавног конкурса.
- у висини од 3.000.000,00 КМ од стране Федералног министарства развоја, предузетништва и обрта, које ће одобравати грант (бесповратна) средства у висини до 25 % укупне вриједности инвестиције, односно 50 % одобреног кредита Развојне банке ФБиХ.

Концепт финансирања инвестиционих пројеката утврђен је на начин да од укупне вриједности пројекта (100 % вриједности пројекта) који се жели реализовати, износ од најмање 25 % осигурава подносилац захтјева за кредит, износ од 50 % осигурава Развојна банка ФБиХ као кредитна средства, а износ од 25 % осигурава ФМРПО као грант (бесповратна) средства.

Циљ пројекта је пружање финансијске подршке обртницима, микро, малим и средњим предузећима која имају довољне капацитете или осигуравају нове капацитете, а неопходна су им додатна улагања у стална и обртна средства која ће омогућити проширење производње, повећање нивоа услуга, веће искориштење производних и услужних капацитета, улагања у развој и набавку нових технологија, развој нових производа и услуга, повећање запослености.

Као помоћ у реализацији раније започетог Пројекта регулаторне реформе (Гиљотина прописа) Влада Федерације БиХ је одобрила 156,1 хиљада КМ⁷⁹, док су остали донатори SIDA (Шведска

⁷⁸ Сједница Владе Федерације бр: 136 од 08.03.2010. године и бр:151 од 20. 07.2010.године

⁷⁹ Сједница Владе Федерације бр: 144 од 24. 05.2010.године

агенција за међународни развој и сарадњу), International Finance Corporation (IFC) и World Bank Group

Подршка малом и средњем предузетништву у РС-у

У области предузетништва, у РС-у је успостављена Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа која у сарадњи с Инвестиционо-развојном банком РС-а проводи политике и програме помоћи малим и средњим предузећима.

Развојним програмом Републике Српске, у периоду 2007.-2010. године предвиђен је пласман од укупно 667,6 милиона КМ за подстицај привредном развоју Републике Српске. У складу с тим, Инвестиционо- развојна банка Републике Српске⁸⁰ дефинисала је седам кредитних линија и једну линију зајмова преко којих пласира средства из Развојног програма РС-а:

- Кредити за почетне пословне активности (у 2010. је пласирано 1,07 милиона КМ)
- Кредити за предузетнике и предузећа (у 2010. је од 5,2 је пласирано 4,7 милиона КМ)
- Кредити за микробизнис у пољопривреди (у 2010. је од 85,44 је пласирано 82,83 милиона КМ)
- Кредити за пољопривреду (у 2010. је од 13,45 пласирано 10,96 милиона КМ)
- Стамбени кредити
- Кредити за јединице локалне самоуправе
- Кредити за откуп потраживања
- Зајмови за незапослене демобилисане борце

Пословне зоне, програм и изградња пословних зона у Федерацији БиХ

Пословне зоне, инкубатори и технолошки паркови, као помоћна предузетничка инфраструктура у свијету, па тако и у Босни и Херцеговини представљају значајан инструмент подстицања развоја предузетништва, али и општег економског раста за поједине регије.

Агенција за економски развој REDAH израдила је економску Студију о могућности формирања пословних зона у Херцеговини (финансирану од стране владе Шпаније).

Према студији, на подручју Херцеговине је могуће изградити 28 нових пословних зона, које су потенцијална шанса за смањене незапослености и сиромаштва, креирање позитивног пословног амбијента, оснивање и раст малих и средњих предузећа, предузетништво, повећање привредне активности у регији, те привлачење страних компанија и улагање.

Као примјер успјешне пословне зоне у БиХ наводи се Пословна зона Витез (ПЦ 96) која је 2008. године достигла број од више од 5.000 запослених у трговини, продаји, производњи, сервисним и другим активностима са бруто обртом од готово 950 милиона КМ.

У Хрватској је у функцији 130 зона у којима послује око 1.400 пословних субјеката с око 20.000 запослених. У Слободну зону Вараждин површине 60 ха инвестирано је више од 100 милиона евра, запошљава 3.000 радника, а укупни годишњи бруто производ зоне износи 180 милиона евра.

Треба нагласити да је специјализовани *FDI Magazin*, који је 2001. покренула Finacial Times група, сврстао регију Херцеговина у топ 10 јужних европских регија у категорији стратегије промоције страних улагања у склопу конкурса за Европски град и регију будућности за 2010/11. годину. У студији је посебно наглашено да би се развојем ових пословних зона Херцеговине отворио

---

⁸⁰ <http://www.irbrs.net/PlasiraniKreditiLista.aspx?lang=lat>

простор за запошљавање око 75.000 до 80.000 нових радника у директној запослености и још великих број који би кроз индиректно везивање за зоне добили посао.